

M-2

10311

H. SŪNA

Latviešu ieražu
horeogrāfiskā
folklora



0307075612

~~89-8.834~~

N M-2
10311

КОНТРОЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

Latvijas PSR Zinātņu akadēmija
Andreja Upīša Valodas un literatūras institūts

H. SŪNA

Latviešu ieražu horeogrāfiskā folklora



Rīga "Zinātne" 1989

85.325

Sk 471

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTIS BIBLIOTEKA

89-

8. 834

Recenzenti filol. zin. kand. Beatrise Reidzāne,
Juris Kaprālis

Izdota saskaņā ar Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas
Redakciju un izdevumu padomes 1988. gada 10. jūnija
sēdes lēmumu

Sūna H.

Su 471 Latviešu ieražu horeogrāfiskā folklorā. - Rīga: Zi-
nātne, 1989. - 119 lpp.: il.

ISBN 5-7966-0149-0.

Darbā apzināta latviešu horeogrāfiskā folklorā -
dejiskās norises un to pavadijums, it īpaši dziesmas, kas
izpildītas gadskārtu ieražās, darba ieražās un ģimenes
godos. Atsevišķi aplūkots folkloras starpzars - horeogrā-
fiskā spēle. Analizētas latviešu horeogrāfijas tipiskās
iezīmes, metroritma dažādie varianti, parādīta horeogrā-
fijas pirmatnējo tipu dalīšanas formula - ornamentālais
risinājums.

Folkloristiem, etnogrāfiem, vēsturniekiem, horeogrā-
fiem, deju kolektīvu dalībniekiem, visiem, kas interesē-
jas par latviešu horeogrāfijas vēsturi.

490600000 - 017
M811(11) - 89 bez izslud.

85.325

ISBN 5-7966-0149-0

©

Izdevniecība "Zinātne", 1989

IEVADS

Latviešu ieražas - gadskārtu, darba ieražas un ģimenes godu ieražas - cieši saistītas ar horeogrāfisko folkloru, kas ietilpas senajā daiļrades slānī (arheologi konstatējuši ieražu tradīcijas kopē m. ē. 3. gadsimta).¹ Saziņā ar ieražām (sava laika sabiedrisko domu) saglabājas kopējās, ar pirmatnējo "tieksmi diet" saistītās darbības, kā arī veidojas atšķirīgas horeogrāfiskas kompozīcijas. Piemēram, par kopējo un atšķirīgo daiļradi ģimenes godos runā variantos sazarotā četrtrinde: "Kādu godu mēs dzērām, Tādas dziesmas dziedājam; Kāzu godu mēs dzērām, Kāzu dziesmas dziedājam."² Kristības dzied variantu: ".. Kristab' godiņ' dzeram. Kristab' dziesmiņ' dziedam", bet bērēs savukārt ".. Bēru godiņ' dzeram, Bēru dziesmiņ' dziedam",³ kas liecina, ka ģimenes godu "dažādās" dziesmas tiek radītas pēc viena un tā paša dziesmas modeļa, izmaiņot vienīgi attiecīgo vārdu. Līdzīga tendence vērojama arī ģimenes godu horeogrāfiskajās norisēs, kas sazarotajos variantu grupējumos radniecīgas gadskārtu ieražu izteikti ornamentālajai daiļradei. Gadskārtu ieražu dejās parasti piedalās visi. Mēdz teikt, ka tieši Ziemassvētkos un Līgo vakarā "dietin dej visa zeme". Atbilstoši veidojas horeogrāfiskā norise - jebkurā brīdī tajā var iekļauties ikviens no klātesošajiem. Dalībniekus kopīgā pulkā izsenis aicina līdztiesīgais dejas laukuma (danča plāna) psiholoģiskais klimats. Ģimenes godos līdz ar noteiktu viesu atlasī, kā arī ar atsevišķu ģimenes locekļu (goda viesu) "izcelšanu pārējo vidū" horeogrāfijā vairāk vai mazāk izpaužas diferencēšanās procesi.

Latviešu ieražu horeogrāfijas attīstības process resp. tipisko norišu attīstība etnohoreologa sistematizējumā parādīta 1.-3. tabulā. Tajās skaidroti horeogrāfijas tipi un apakštipi. Pielikumā doti arī shematiski attēli - horeogrāfiskie notējumi. Piemēram, norāde A I 1. nozīmē - pirmā (A) daļrades slāpa pirmatnējā līmeņa (I tipa) pirmās pakāpes (1. apakš-tipa) horeogrāfiskā norise; tā skaidrota 1. tabulā un 2.-9. attēlā.

GADSKĀRTU IERAŽAS

Ziemas cikls

Gadskārtu ieražu vidū visvairāk bija tādu, kas saistās ar svētkiem ziemā. Pēc intensīvā vasaras darba cēliena garajos ziemas vakaros latviešu tauta vairāk laika veltīja daiļradei. Centrālo vietu ieņēmusi diešanas liksme.

Ziemas saulgriežu svinēšana tik cieši savijas ar diešanu un lēkšanu, ka visus šos vakarus mēdza dēvēt par nepārtrauktu danču un rotaļu laiku (svētkiem). Ar dziesmu pavadijumu bagātinātās horeogrāfiskās, kā arī spēles žanram radniecīgās norises visai bieži dēvēja par Ziemassvētku rotaļām.⁴

Latviešu dejas nevaldāmi liksmo izpausmi tieši ziemas saulgriežos 1636. gadā visai nosodoši apraksta Kurzemes ģenerālsuperintendents P. Einhorns: "Ziemassvētku naktī un vakaru pirms tam latvieši svinējuši kādus piedauzīgus un nekaunīgus svētkus ar rīšanu, žūpošanu, lēkāšanu un kliegšanu. Blaustīdamies viņi devušies no vienām mājām uz otrām un Kristus vakaru savā starpā citādi nesaukuši kā par dejas vakaru, jo visu vakaru un cauru nakti viņi pavadījuši dejodami, dziedādami un lēkādami. Šis vakars saukts arī par bluķa vakaru (Blucwacker), jo viņi tad ar lielu kliegšanu vilkuši bluķi, kuru pēc tam paši sadedzinājuši."⁵

Tautasdziesmās Ziemassvētku svinētāji saukti par danča bērniem. Piemēram:

Sajemat danča bērnu,
 Neba mēs daudz bijam:
 Bijam pieci, bijam seši,
 Līdz trešam desmitam.

LD 33331

Simtu cepu kukulišu,
 Ziemas svētku gaidīdama:
 Simtiņš nāca danča bērnu
 Ziemas svētku vakarā.

LD 33304

Cepu, cepu kukulīti,
 Citu lielu, citu mazu:
 Simtiņš nāca danča bērnu,
 Cits bij liels, cits bij mazs. Nolidzināt.

LD 33308

Iekalnis, ielejis
 Tā istabiņa;
 Sanāca dančā bērni

F 1400, 2675

Ziemas periodā jau no Mārtiņiem (10. novembrī), Bārbalās (4. decembrī), ziemas saulgriežos (decembra nogalē) un vispēdīgi Mētenī jeb Vastlāvi (februāra beigās) diešanas neatņemama sastāvdaļa bijusi maskošanās.

Maskotu personu liksmo došanās no mājas uz māju lielākoties dēvēja par ķekātās lēkšanu. K. Barons "Latvju Dainās" rakata, ka ķekatnieki (budeļi, čigāni, buki, kaļādas, nabāgi) ciemos devušies, "diedami un dažādi ermodamies".⁶

Muzikologs J. Vitoliņš, izpētījis vairākus tūkstošus ķekatu dziesmu, nācis pie atziņas, ka visas masku gājēju dziesmas ir kolektīvas, pulkā dziedamas. Tajās nav norobežojamas vīriešu un sievietes dziesmas: vienas un tās pašas melodijas var dziedāt gan ar vieniem, gan ar citiem vārdiem. Dziesmu metrikā dominē gājiena, resp., latviešu dejas pamatmetrs - divdaļīgums, to melodiku noteic deklamatorisms.⁷

Ķekatu dziesmās, un ne tikai tajās, daudzkārt pieminēti "ērmi", "ermošanās". Arī kāzu dziesmās:

Nākat, ļaudis, skatīties,

Kādi ērmi istabā:

Čigān' tēvis mūs' māsiņu

Par istabu dancināja.

LD 24146

Līdzīga, variants sazarotā dziesma "Nākat, bērni, skatīties, Kādi ērmi aizkrāsne.." min cirocēģa un blusas dancot-

šanu. 8

Ķekatu (budēļu, čigānu) dziesmas gan pavada dažādu tipu horeogrāfiskās norises, gan vēsta par dāncošānu un dancināšanu (dancināšanas cilme meklējama A I 4. norisē).

Kas tur rībina	Labvakar, saimēniek,
Aiz nama durvju?	Vai gaidīji budēlīti?
Ķekatas rībina,	Budēlīši atnākuši
Grib nākta iekšā:	Jaunas meitas dancināt.
Grib padāncot.	F 1597, 5339

Tdz 54402

Daudzos ķekatu dziesmu variantos apdziedāta aizrautīgā dāncošana visu svētku laiku.

Ziemas svētki atnākuši,	Vai, lielle ziemas svētki,
Pastaliņu plēsajīgi!	Pastaliņu plēsejīgi!
Trīs dienīgas, trīs naksniņas	Pieci pāri jau noplēsu,
Ne miedzīga neguleju.	Vēl kurpītes iznesāju.

Tdz 54402

LD 33250

Ziemas svētkos, ziemas svētkos	Es izgāju čigānos
Dietin dietin deju	Septiņpēdu zābakos;
Ar tautām, ar brāļiem,	Kad es gāju padāncot,
Ar ķekātāmi.	Vis' istaba ligojās.

F 1912, 288

F 931, 2209

Par dāncošānas apstākļiem ķekātās vēsta vairākas dziesmas:

Tev, māmiņa, slinkas meitas,	Še liels namiņš
Istabīga neslaucīta,	Kā liela muiža,
Budēlīši sapinās,	Še var ķekatas
Kā vistīgas pakulās.	Likumus mest.

LD 2p 1527

LD 33348

Gana spēru, gan dāncāju,
 Nerībēja, nerībēja;
 Kura jēli rībēsi -
 Māli viena apakšā?

Tdz 54406

Plaši variantos sazarojusies populārā ķekatu dejas dziesma pavada A I l., kā arī C I norisi:

Strump mani jēriņi,
Strump kazlēniņi;

Es pats strumpāju
Ķekatu vakaru.

LTT I 116

.. Es pats springēju
Budeļu vakaru.

.. Ij es pati springēju
Meteniša vakarā.

LD 33466, I

LD 33466, IV

.. Es pati stropāju
Miesmeša vakaru.

.. Es pati dancoju
Teniša dienā.

F 1244, 14246

Tdz 54318

.. Es pati strumpēšu
Ziemas svētku nakti.

LD 33466

Dancināts tiek Ziemassvētku (ķekatu, Mārtiņu) zirgs:

Ziemassvētki dancina

Kas tur rībina

Sav' kumeliņu:

Uz istabiņu?

Garām krētēm

- Ķekatas dancina

Dreijāti zābaki.⁹

Savus kumeliņus,

Apkaltas kājiņas,

Līdz zemei krētes.

F 1198, 305

Vairākos variantos dzied par lāča, cūku un sivēnu dancošanu.¹⁰ Aizrautīgi lec un dej auns, buciņš ved kazīņu dancot, buki ir nenogurdināmi dancotāji, piemēram:

Māte cepa greznus raušus,

Greznus viesus gaidīdama,

Buki vien sajājuši,

Danco, līpas izcēluši.

LTD VIII 1107

Dziesmas parasti saistītas ar A I l. norisi.

Tautas iztēlē īpaši gērbti dancotāji personificē Ziemassvētkus:

Kas tur ribina
 Par istabiņu?
 Ziemas svētki dancāja
 Ar raibām biksēm.
 Tdz 54343

Arī Jaungadu:

Kas tur ribina
 Pa jumta virsu?
 Jauns gads dancāja
 Ar sulainīti.
 Tdz 54375

Ķekatu dziesmās minētie svinēšanas iemesli ir dažādi:

Nedomā, saimniece,
 Ka es nācu galas dēļ:
 Es iznācu lustes dēļ
 Savus bērnus izvadāt.

LD 33429

Ne galas labadi

Danco, danco, budelīti,

Ķekatas lēca;

Nama mātes istabā,

Liniņu labada,

Lai dancoja kazlēniņi

Balt' avetiņu.

Nama mātes laidarā.

F 1600, 16085

F 1576, 10111

**Ķekatu laikā noteikti jādejo pašai saimniecei, pašam
 saimniekam:**

Dietu, dietu, saimniece,

Padanco, saimniek,

Mārtēniņa vakarā;

Veca gada vakarā,

Lai telītes dietu veda

Lai danco tavi zirgi

Par vasaru tīrumā.¹¹

Pavasari tīrumā.

F 1627, 4254

Dietu, dietu, saimniece,

Metēniņa vakarā,

Lai liniši gari auga,

Lai telītes barojās.

LD 32211

Vairāki pētnieki rakstījuši par ticējumiem un dejām ķekatu laikā. Tā, piemēram, J.A. Jansona pētījumā "Die lettischen Maskenumzüge" norāda, ka masku dejas saistītas ar auglības veicināšanu.¹² Parasti izpilda A I 1. un 3. norisi.

E. Siliņa grāmatā "Latviešu dejas" raksta, ka "lēkšanas kustības, uz kurām pa lielāku daļai pamatotas visas ķekatu darbības, saistītas ar auglības burvību un tās analogiem priekšstatiem: jo augstāks lēcieni, jo augstāka kļūst labība, jo auglīgāka un audzīgāka padosies raža. Šādā sajēgumā magiskas lēcieni dejas izplatītas visā pasaulē un bija pazīstamas arī antikām tautām.¹³ Ķekatās lēkšanas ceremoniāla pakļautību ticējumiem atzīst arī citi.¹⁴ J. Vitoliņš raksta: "Masku gājiena ieražas bija saistītas ar t. s. producējošo māģiju, ar zemkopja pirmatnējiem ticējumiem, ka ar simboliskām izdarībām iespējams nodrošināt bagātu ražu, svētību un auglību mājās. To norisēs - izdarībās, maskās, dziesmās un dejās - visspilgtāk izpausti latviešu tautas teātra elementi".¹⁵ Pamata A I 3. norise.

Nevar neminēt L. Bērziņa uzskatus. Viņaprāt, ķekatu spēles raisās valā no vecās magiskās tradīcijas, ko aizstāj jauns prieks - pārvērsties, maskoties. Esot vērojama dziļa šo prieku rādīt citiem, tāpēc arī vēlēšanās iet apkārt pa ciemiem. Tā esot vēl stiprāka par mielošanos.¹⁶ Atliek pieminēt, ka magiskajā tradīcijā ienāk tā pati horeogrāfiskā norise, kas izsenis pamatojas tieksmē diet (A I 1., 2., 3. norises).

Konstatēti trīs ar ticējumiem saistīto dejisko kustību galvenie veidi.

1. Dažādi lēcieni:

Ķekatā, ķekatā,

Leksim kāju dārzīņā!

Lai aug kāļi, kāpostīņi

Rūtainām lapiņām.

Tēvainīti, budelīti,

Lec kāpostu dārzīņā!

Lai aug tādi kāpostīņi

Kā buduļa cepurīte.

Tdz 54542

LD 33458

Ķekata ielēca
Dūm' istabsju:
Dievs deva miglajū
Vasarīgu.

Tdz 54541

Pate linu māmiņa,
Nāc arī dancot:
Jo augsti palēksi,
Jo gari būs.

LD 28474

2. Griešanās:

Sasagrieza ūigāniņi
Istabiņas dibinā:
Sagriez, Dievs, rudzus, miežus
Lielajā tirumā!

LD 33464

3. Midišanās (miņšanās):

Parādi, tētiņ,
Kur linu druva,
Lai var ķekatas
Zālitī izmit:
Linīņi druvā,
Zālite eža.

F 1598, 1050

Ķekatu dziesmas sasaucas ar citām gadskārtu ieražu un
ģimenes godu deju dziesmām.

Ar jēdzienu "ķekatas lēkt" mēdz saprast visu ķekatu no-
rīsi: gan pašu rituālu atsevišķas mājas teritorijā, gan arī
visu masku procesiju.¹⁷

.. Pastala pārplīsa,
Pār sētu lēcot.

LD 33508

Ķiemā lēcu ķekatas,
Auna galva padusē..

F 1818, 30

.. Kad atlēca ķekatiņas,
Nav neviena kumāsīņa.

F 1818, 40

.. Man kājina paklidēja,
Kad atlēca ķekatas.

Tdz 54405

Ūigānu (ķekatu, budeļu) lēkšanu no mājas uz māju (figu-
rālo paralēli ar A I 3) raksturo plaši izplatītā dziesma:

Čīgu čāgu zaķīts lēca
 No krūmiņa krūmiņā;
 Tā čīgāja budelītis
 No ciemiņa ciemiņā
 F 1960, 4751

un tās varianti, piemēram,

Ta čīgava (čāgoja) čīgāniņi
 No ciemiņa ciemiņā.

LD 33553, F 1756, 592

Runājot par vārdkopu "ķekātās lēkt", jāteic, ka to sastop jau 17. gs. vārdnicā. J. Langija 1685. gadā sarakstītajā latviešu-vācu vārdnicā vārdkopai "keckatahs lāhkt" dots skaidrojums "Fastnacht laufen", bet vārdiem "keckatahs greeschena jeb lahckschan(a)" dots tulkojums "geuckelen".¹⁸ "Latviešu valodas vārdnicā" vārdi "ķekātās iet, lēkt, skriet" skaidroti kā "Fastnacht laufen" un etimoloģiski vārds "ķekatas" saistīts ar lietuviešu vārdu "keketa", kas savukārt skaidrots ar vārdu "толпа".¹⁹ Vārdnīcas papildizdevumā vārdkopa "ķekātās lēkt" skaidrota kā "gaukeln".

Vārdam "ķekatas" tiek veltīts pat īpašs raksts. E. Hauzenberga, balstoties uz J. Langes vārdnīcu, kā arī uz skaidrojumu, ko devis G.F. Stenders ("ķehkatos lehkt - auf Stelzen it, als ein Thier verkleidet, springen"), izvērsē diskusiju. Viņa noraida skaidrojumu "auf Stelzen springen", jo atzīst, ka tas nekādi neatbilst vārdkopas "ķekātās lēkt" pamatnozīmei.²⁰

P. Einhorns 1649. gadā papildina 1636. gada bargos vārdus: "Latvieši decembra mēneša naktī svīnējuši bezkaunīgi riebigus svētkus ar dejošanu, lēkāšanu, dziedāšanu un negantu klaigāšanu, ar rīšanu un žūpošanu un drausmīgi gērbtu būtu iešanu no vienas mājas uz otru"²¹ (A I 1.-4. norise). Rakstu caurauž sveštautieša garīdznieciskais sašutums par latviešu tautas tieksmi priecāties un kundziska nostāja pret neapalāpējamo un senajās tradīcijās balstīto dejošanas prieku.

Par svīnēšanas tradīciju Zemgalē 17. gs. otrajā pusē

raksta K. Firekers: "Bluža vakarā tad tie ciemus turējuši, ka tie varēja sapulcēties un dzīrot, danci vest, tad viens otru tā uzrunājuši: "Iesim kaladāt!"²² (pamatā A I 3. norise). Ziemassvētkos "bluža vakara" svinēšanas tradīcijas, kas saglabājušās Zemgalē 18. gs., apstiprina G.F. Stenders. Viņš stāsta, ka tas ir bijis vakars, kad latvieši ēdami, dzerdami, dancodami, vēluši bluži un beidzot to sadedzinājuši par apliecinājumu, ka vasaras un rudens darba grūtumi pabeigti.²³

Par ķekatu tradīcijas noturību un arī par dažām norises īpatnībām (it īpaši tas attiecas uz figurālo paralēli ar A I 3., kā arī A I 1. un 2.) ziņas sniedz latviešu autoru publicējumi 19. un 20. gadsimtā.

1853. gadā "Latviešu Avīze" informācijas "Jaunas ziņas no Ilūkstes apriņķa" autors raksta: "Vēl Dievam žēl starp kristīgiem ļaudīm ronās tādi, kas īpaši Ziemassvētkus pēc veca pagānu ieraduma svēti. (...) Ļaudis visādi izērmodamies apģērbjas un iet pa mājām apkārt. (...) Šogad pašos Ziemassvētkos cienīgs Dekana kungs par to gādājis, ka tie ar visiem saviem ērmu mūnīkiem uz pāris dienām cietumā tika iemesti."²⁴ Tā pati avīze 1865. gadā turpina vērsties pret ķekātām. Raksta "Vecie latvieši" autors tradicionālās ķekatu maskas kā nāve, lācis, buks, dzērve, kā arī ietērpšanos uz ēru apgrieztos kažokos un izpušķotās cepurēs nicīgi nosauc par ērmošanos. Vēl viņš teic, ka šie ērmi dodas no mājas uz māju, Budeļa dziesmas dziedot un mājas ļaudis perot, bet, neraugoties uz to, katrs namatēvs budeļus uzņemot ar ēdamo un dzeramo.²⁵

Ziemeļkurzemē, Talsu pagastā, 1868. gadā Ziemassvētkos (it īpaši pirmajā dienā) pastāvējusi paraža pārģērbties zirgu, govju un citu lopu izskatā un doties no vienām mājām uz otrām, dažādus jokus dzenot.²⁶

Avīzē "Mājas Viesis" 1874. gadā rakstā "Par ziemassvētku čigāniem", uzsverot izpriecās nepiedienīgo rāksturu, sacīts, ka "vecu vecās ieražas no viņiem tumšiem laikiem mūsu starpā vēl šo baltu dienu top uzturētas. Nelabais ieradums Ziemassvētkos čigānos iet kopts Kurzemē. Latvieši pārģērbušies, it kā no paša sātana jādelēti, pa māju mājām apkārt dodas un

negodīgus jokus dzen. Puiši, kas lielā barā ar zirgu galvām vai aunu, ažu, vai vēšu ragiem bruņojušies, ar baltiem vai melniem palāgiem aptinušies un ar garām astēm apsējušies, grozās, aiztīkdami un baidīdami mājiniekus. Saimnieka aicināti pie mielasta galda, viņi savas maskas nogem. Cienastu baudījuši, viņi uz citām mājām traucas. Un tā tas iet visus vakarus. Vienus čigānus palaiž, otri atkal ir klāt, līdz kamēr ziemassvētki beidzas."²⁷

Par lēkšanu ņekatās Vidzemes ziemeļos Folkloras daļas fondos ir ziņas no 1875. gada. Tās vēsta par ņekatu lēcējiem, kas pēc došanās no vienām mājām uz otrām beigās sapulcējas tur, kur jau agrāk uzalcināti. Katrā mājā dziedot ņekatu dziesmas, deju, sitot "ņekatu kokus" - ar zvārguļiem izpušņotas eglītes - pret grīdu (pamatā A I 1.-3., kā arī A I 4. norise).

1894. gadā avīzes "Dienas Lapa" Etnogrāfiskajā pielikumā teikts, ka viens no spilgtākajiem paradumiem Vidzemes dienvidos esot ņekatās iešana, turklāt ņekatās lecot jauni un veci.

Runājot par ņekatu ieražām Latgalē, jāatceras, ka šis novads bijis pakļauts katoļu garīdzniecības ietekmei un ka šeit ņekatās lēkšanu galvenokārt sauc par kaladošanu, bet vārdu "kalado" savukārt uzskata par aizgūtu no krievu valodas.²⁸ Zīmīgi, ka ne tikai pati kaladošanas tradīcija, bet arī šajā ieražā iekļauto deju un rotaļu dziesmu melodijas un ar tām saistītās rotaļu un deju darbības ir līdzīgas pārējo novadu mūzikas un horeogrāfiskajai folklorai. Īpaši jāpiebilst, ka šīs kaladošanas dziesmas ir līdzīgas visu Latvijas novadu vasaras saulgriežu ligo dziesmām.²⁹

Latgales un Vidzemes malienas kaladošanas dziesmu latviskajām melodijām pievēršas mūzikas folkloristi. A. Jurjāns 1903. g. publicējuma "Latvju tautas mūzikas materiāli" otrajā grāmatā kalado dziesmas aplūko īpašā nodaļā.³⁰ E. Melngailis grāmatā "Latviešu dancis" arī izdala īpašu nodaļu "Kalado", uzrādot 21 deju melodijas pierakstu, kas savākti 20. gs. 30. un 40. gados.³¹ Tās parasti sinkrētiski saistītas ar A I 2. un II. 2. norīses divdaļīgo atkārtojuma modeli. Visām

melodijām ir 2/4 taktsmērs. Tās izpilda vai nu kā instrumentālu mūziku, vai arī ar dziesmu tekstiem, kuriem dzied refrēnu "Kalado, kalado!".

Ne tikai par ķekatu tradīcijas izplatību Latgalē, bet it īpaši par tās līdzību ar pārējo novadu ieražām uzskatāmi varēja pārliecināties padomju folkloristu rīkotajās ekspedīcijās.

Norises tika sauktas gan par "kaļadām", gan par "čigānos iešanu". Tā, piemēram, Daugavpils rajonā 1959. gadā pierakstītas ziņas, ka laikā no ziemassvētkiem līdz 6. janvārim, t. i., "igrišķu" laikā viens no galvenajiem notikumiem esot "čigānos iešana". Maskojušies ķekatnieki uzvedušies kā jau čigāni. Viņi mangojuši un samangoto cienastu saukuši par "kaļadām". Čigānu galvenā darbība esot bijusi iešana "kalado rotaļās".³² Parasti izpildītas A I 4., kā arī A I 2. norise. Ķekatu dziesmas ar piedziedājumu "Kalado, kalado!" un ar tām saistītās horeogrāfiskās norises izpildītas arī Austrumzemgalē, dažos Vidzemes austrumu novados, kā arī atsevišķās vietās Dienvidkurzemē.³³ Pamatā A I 2. un A II 2. norise.

Dienvidkurzemē 1962. gadā par ķekatas lēkšanu Pelnu dienā teikts, ka Nicā no seniem laikiem pastāv tradīcija "ķekatas lekt". Veci un jauni, dažādi sagārbušies, iet no sētas uz sētu - dziedādami, spēlējami, dāncodami.

Ķekatnieki, dziesmas takti lecot un virzoties pakal barvedei resp. danča vedējai lielā aplī apkārt istabai, ar 1-1,5 m garu izpušķotu "kadeku" - ķekatu koku - daudzija pa grīdu tā, ka zvanīgi vien šķindēja³⁴ (A I 3. norise). Apraktītā darbība visnotaļ sasaucas ne tikai ar Ziemassvētku un Mārtiņu ķekatom Kurzemē, bet arī ar to norisi pārējās novados. Dažādās vietās tā tiek saukta dažādi.

Jāpiebilst, ka maskošanās sastopama arī kāzās un kristībās.³⁵

Zīmīga paralēle: tāpat kā par vislabāko dejojāju uzskata to, kurš parastajam diendienas gājiena, skrējiena, lēciena solim prātis piešķirt izteiktu dejas raksturu, arī par izcilāko ķekatnieku savukārt mēdza uzlūkot to, kurš ar parasta-

jiem diendienas priekšmetiem un apģērbu spējis iegūt neikdienišķu izskatu. Visaugstāko atzinību izpelnījies tas, kurš pratis tā nomaskoties, ka pat mājas ļaudis nav varējuši pazīt.

Katrs ķekatnieks "lec" atbilstoši savam personāžam, taču šī improvizētā kustība neizdalās jaunā horeogrāfiskajā tipā. Pat tās dejas, kas tiek dejotas ķekatu laikā un kurām ir masku tēlu nosaukumi ("Danco, lāci", "Cūku dancis"), ir ar ornamentālu (bezsīžeta) norisi. Ķekātās mēdz dejot A I 1., 2., 3. un II 1., 2., 3., kā arī A IV tipa dejas, kādas dejo citos svētkos un godos. Izplatītākās ir "Likumu dancis", "Krusta dancis". Virkņu gājienu horeogrāfiskajās A I 3. un II 3. norisēs, kurās nepieciešams "danča vedējs", šo lomu veic nevis kāda noteikta maska, bet gan prasmīgākais dejotājs. Norisēs, kuru dalībniekiem ir vienādas tiesības, draudzīgi lec un pāri griežas dažādi personāži (A I 4. un A II 2. norise).

Visos novados plaši izplatītas variantos sazartas horeogrāfiskās norises, kuras izpilda Ziemassvētkos un kuras pavada dziesma "Vilks un kaza"³⁶ (A I 4. norise). Lietuvieši "Vilks un aita" ("Vilks un kaza") norisi pazīst ar horeogrāfiskās spēles žanram atbilstošām iezīmēm.³⁷ Starp lietuviešu dejām un horeogrāfiskajām spēlēm, kuras pavada t. s. sutartines dziesmas, nozīmīgu tematisko grupu veido "Āziša" cikls. Z. Slavjuns domā, ka šis sutartines senatnē izpildītas pavasara svētkos. Saskaņā ar senu lietuviešu ticējumu āzis nes veiksmi zemkopībā un lopkopībā.³⁸

Buka, kazas maskās pētnieki saskata magiskas iezīmes. Indoeiropiešu kultiskajās procesijās buks bijis parastais upura lops. Buks un kaza ir galvenās figūras slāvu tautu ziemassvētku maskarādēs.³⁹

Tauta savā daiļradē visplašāk pievēršas cilvēka dzīves svarīgākajiem posmiem un ar tiem saistītajiem personāžiem. Latviešu daiļradē, it īpaši dziesmu un horeogrāfiskajā folklorā, sevišķi daudz uzmanības veltīts zirgam,⁴⁰ jo seno latviešu dzīvē zirgs iegājis nozīmīgu vietu. Arheologiskās liecības par zirgu iesniedzas 2. g. tūkst. p. m. ē. Zirga figūriņas atrastas mūsu ēras 1. g. tūkst. kultūras slāni. Izteikta māks-

sliniecišķā apdare vērojama tieši pie zirglietām.⁴¹ Zīrgam liela vieta ierādīta arī lietuviešu dziesmu folklorā.⁴²

Pats par sevi saprotams, ka "zirgs" neiztrūkst arī ķekātās. Viņš tiek uzskatīts par lielisku dejas pratēju. Šajā sakarā interesantu ainu paver Ziemeļrietumkurzemes ķekatu norise: pirmais ķekatnieks, kas ienāk istabā, vispirms paziņo, ka viņa "zirgs" skaisti dejojot, un lūdz, lai ļaujot "lopiņu" ievest un parādīt. Kad "zirgs" savu māku ir izrādījis, ievē arī pārējās maskas rādīt savu dejas un triku māku.⁴³

Ritmiskā lēkāšana (diešana) ķekatu procesijā sasaucas ar to horeogrāfisko risinājumu, kas ietverta virkņu dejās, kad dejojāji dažnedažādi likumo pa telpām, pagalmu, saimniecības ēkām, arī pa dārzu un tirumu (sk. A I tipa 3. apakštipu un II tipa 3. apakštipu). Ķekatu procesija sasaucas ar līdzīgiem ligotāju gājieniem vasaras saulgriežu svētkos, kā arī ar kāzu ziedojumu ceremoniālu.

Nobeigumā jāuzsver, ka dažādās ķekatu dejās iesalstītās maskas savu personāžu rīcību pakļāvuši vienai kopējai horeogrāfiskai iecerei. Spēlēs vai horeogrāfiskajās spēlēs palaikam saskatāmi personāžu konflikti, dejā tie neparādās. Jaukta sastāva horeogrāfiskajā - A I 4., bet jo sevišķi A II 2. norisē draudzīgi pāri griežas zirgs ar lāci, kaza ar vilku, zaķis ar lapsu, nabags ar nāvi, garā sieva ar mazo vīriņu. Pat tajos gadījumos, kad viena vai otra personāža rīcība iezīmējas spilgtāk, nemēdz rasties jauns horeogrāfiskais tips, vienīgi kļūst bagātāka agrāko norišu horeogrāfiskā leksika. Arī to nedaudzo deju, kuras nosauktas ķekatu personāžu vārdā ("Cūku dancis", "Sivēniņu dancis", "Gailis", "Nabagu dancis"), norises pamatizveide ir ornamentāli dejiskā. Piemēram, populārās dejas "Danco, lāci!" daži varianti sasaucas ar kadriļas C VIII tipa norisi. Ķekatnieki dejo citos svētkos un godos izplatītās ornamentālās dejas ("Likumu danci", "Garu danci", "Krusta danci").⁴⁴

Vasaras saulgrieži

Dejošana Ligo svētkos minēta 16. gs. publikācijā.⁴⁵ 17. gs. "Spreidīgu grāmata" G. Mancelis raksta, ka ligotāji gvilēdami appušķo vārtus un pēc tam dedzina lielu Jāguguni, ap kuru tie cauru nakti "lēkā, dziedādami kā kāzās"⁴⁶ (A I 2. norise). 1840. gada "Latviešu Drauga" pielikumā rakstā "Jāga tā kristītāja diena" lasāms, ka vēl aizvien saglabājušies ieradumi no pagāniem. "Latvieši vēl mūsu laikos jokiem Jāga uguni kurina, tam apkārt lēkā un dančus ved. (...) Jāga diena vēl īpaši latviešiem atgādina tos vecos gadu simteņus, kur mūsu vectēvi vēl pagāni bija. Tiem bija vasaras vidū arī svētku diena, ko tie svētīja ar zingēm un dančiem, savas līgsmības dievam par godu, ko tie par Ligo sauce"⁴⁷ (A I 2. un 3. norise). Raksts apliecina vasaras saulgriežu deju sāksto noturību. Zīmīgi, ka sveštautietis A. Bilenšteins, kas daudz uzmanības veltījis latviešu materiālai un garīgajai kultūrai, "Jāga bērņus" dēvē par "danča bērņiem", kas pulcējušies galvenokārt uz izdancošanos.⁴⁸ Atcerēsimies, ka ziemas saulgriežu svinētājus tāpat sauc par "danča bērņiem".⁴⁹

Pētījumā "Senie Jāgi Zemgalē" teikts: "Kad satumsa, tad Jāga bērņi dziedāja, dejoja ap puņdeli, kā arī skraidīja, lēkāja. Jāgu naktī starp sievietēm un meitām nebijis izšķirību - visas tās dziedāja, dejoja un rotaļājās"⁵⁰ (pamatā A I 2., kā arī A I 1. norise).

Daudz ir ziņu arī par to, ka ligotājiem, it īpaši puīšiem ar meitām satveroties pa pāriem, vajadzējis lēkt pāri ugunskuram⁵¹ (A I 4., it īpaši A II 3. norise). Jāga bērņi pāri ugunskuram lēkuši ar aizdegtām lāpām rokās.⁵²

E. Silīņa, rakstot par lēcieniem pāri Jāgu ugunskuriem, atzīst, ka Jāgu paražās lēkāšana un lēcieni nav atdalāmi savrup no dejas, jo visu pirmatnējo auglības un šķīstīšanas kustības kā dejā, tā rotaļās lielākoties bijušas lēcieni un lēkāšana; lecot pāri jāgugunij, ligotāji bija greznojušies zaļumiem.⁵³

K. Barons, publicējot plašo līgo dziesmu klāstu, "Latvju dainu" 5. sējumā izveidojis etnogrāfisko rakstu nodaļu "Jāņu svinēšana dažādos apvidos Vidzemē un Kurzemē". Vienā no rakstiem minēts 19. gs. ieražu rīts: "Jāņa bērni sanāk no visām pusēm kādā zināmā augstākā kalniņā un dedzina Jāņu uguni garas kārts galā. (...) Ap uguni dzied visādas Jāņu dziesmas vai nu visi vienā barā, vai atkal meitas aplīgo puišus un puīši meitas; iet arī dažādās rotaļās un danco, mūzikai spēlējot. (...) Daži vecie un jaunie dodas uz krogu, kur danco un līgo".⁵⁴ Par apdziedāšanos (aplīgošanos) daudz pierakstu glabājas Folkloras sektora fondos. Kādā pierakstā teikts, ka Vidzemē "spēcīga ir aplīgošana, kad pretējām pusēm kļūst gan "karsti", gan "auksti". Kad līgo, tad Jāņu dienas svinētāji kustas aplī ap ugunskuru, bet apdziedot sadalās divās "kaujas" grupās: vīrieši pret sievietēm. Mūzikas ritmā viena kolonna (rinda) devās virsū otrai. Beigās sajaucās"⁵⁵ (A I 2. un I 5. norise). Malienā populāro rotaļu "Kumeliņi, kumeliņi", ko gājuši citos godos, iet arī Līgo vakarā. Jāņos gan vairāk dziedājuši līgo dziesmas, iedami apkārt ugunskuram⁵⁶ (A I 4. norise). Citā pierakstā lasāms, ka Līgo vakarā ik gadus kāds no saimniekiem kopā aicinājis līgotājus vai nu savās mājās, vai arī tuvākajā kalnā. Kad svinējuši ārā, tad līgojot gājuši apkārt ugunskuram, kad sagājuši telpās, tad parasti dancojuši. Lietus laikā dancojuši telpās. Apdziedāšanās bijusi tāda pati kā kāzās, tikai centrā izvirzījusies meitu un puīšu savstarpējā aplīgošanās, sākumā mierīgi, tad aizvien dedzīgāk. Beigās sajaukušies kopā un prasījuši zaudētājiem izpirkšanas maksu, kuru izlietojuši visi kopā - mierā un saderībā⁵⁷ (dominē A I 5. norise). Par to, ka Līgo vakarā parasti meitas apdziedājušas puišus un puīši - meitas, vēstīts vairākkārt.⁵⁸ Puīšu un meitu pretstatījums, it īpaši kustībā, sasaucas ar A I un II horeogrāfiskā tipa 5. apakštipu. G. Merķelis Līgo vakara satīrisko apdziedāšanu fiksejis sajstībā ar dejisku kustību.⁵⁹ Uzmanību piesaista arī 19. gs. raksti, kuros teikts, ka līgotāji pusriņķī nostājas ap saimniekiem un pēc līgošanas jaunie pilnīgi nododas dejai un ro-

taļām, svinēšanu beidzot līdz ar saules lēktu,⁶⁰ gan 20. gs. folkloristu zinātnisko ekspedīciju pieraksti par to, ka pēc vecum vecā ieraduma Jāņu nakts bijusi jāpavada nomodā - ligojot, dejojot, ejot rotaļās.⁶¹ Un dancots ticis līdz rīta gaismai.⁶² Par to, kā no rīta sveikta "saules rotāšanās", iegūta ne viena vien folkloras un etnogrāfiskā liecība.⁶³ Jāņu nakts ļoti nozīmīga neprecētiem ļaudīm:

Kas gulēja Jāņu nakti,	Gan pazinu to puisīti,
Mūžam sievas nedabūs;	Kas ņems sievu šo rudenī:
Es ligoju, es dancoju,	Visu cauru Jāņu nakti
Man būs kāzas šoruden.	Danco (Griežas) meitu pulciņā.

Līdz 1957, 3, 7373

F 1969, 580; Bb 14, 931

Vairāki ligo dziesmu teksti sasaucas ar dejās dziesmām, kas pavada A I 3 un II 3., kā arī I 2. un II 2. norisi. Piemēram:

Jāņa bērni danci veda	Sagriez, Dievs, miežus, rudzus
Apkārt kuplu ozoliņu;	Jāņa tēva tīrumā,
Es tev lūdzu, Jāņa māte,	Kā griežas Jāņa bērni
Ieved danci istabā.	Jāņa tēva pagalmā. ⁶⁴

LD 32606; F Bb 4, 906

Sagājās Jāņa bērni,	Jāņu nakti lietus lija,
Sadevās rociņām;	Tad dancoju aizkrāsne;
Sadevās rociņām,	Kad saulīte rotāsies,
Saskan zelta gredzentiņi.	Tad dancošu zālītē.

F 1601, 2714

F 1600, 10729

Kam tās manas šūtas kurpes	Es skatos, es raugos,
Pagalde satupušas?	Kur tas Jāņa ozoliņš;
Kam tā mana Jāņa diena	Nava Jāņa ozoliņa,
Neligota, nedancota?	Kur varēja danci vest.

F 1969, 584; LD 774

F 935, 31752, 20865

Ligo dziesmas tekstā atspoguļojas noteiktam tipam raksturīgā horeogrāfiskā darbība, kā arī ieražu ceremoniālam tipiskie priekšnoteikumi: deja izpildāma noteiktā vietā un laikā. Dejas leksika pakļaujas ticējuma prasībām.

Virkne ligo deju dziesmu: "Jāņu nakti dancot gāju,

Naudu bērnu zābakos..⁶⁵ "Svainīts-manī diētu veda, Cimdu, ze-
ģu gribēdams..",⁶⁶

Jānīts teica savus vārtus	Vediet danci šovakar
Apiņiem nopušķojis;	Simtu jūdžu garumā,
Kad sanāca Jāga bērni,	Lai palika otri simti
Apins Jāni dancināja.	No ritīņa darbiņā.

F 925, 783

F 1975, 3122, 1870

sasaucas ar populāro deju pav. iijumu (piemēram, "Ar meitām
dancot gāju", "Es mācēju danci vest"), kuras izpilda citās
gadskārtu ieražās un ģimenes godos.

Apligošanas dziesma

Slinka slinka Jāgu māte
Pagalmiņi neslaucīti:
Jāga bērni satinās
Kā cāliši pakulās,

D Bb 10, 241

sasaucas ne tikai ar citām gadskārtu ieražu (ķekatu), bet
arī ar ģimenes godu (pādes dancināšanas) dejas dziesmām.

Ħoreogrāfiskās un Ħoreogrāfiskās spēles norises, kuras
pavada variantos sazarotās "Vilks un kaza" cikla ligo dzies-
mas

Vilciņģ savus zābacigus
Mālbedrē balināja,
Kā varēja Jāgu nakti
Kazai jāp panāksnos.⁶⁷

"Vilks nokoda (aizveda, aiznesa) manu kazu Pašā Jāga vaka-
rā",⁶⁸ ir līdzīgas ziemas saulgriežu Ħoreogrāfiskajai daiļ-
radei (A I, 4). Arī tautasdziesma "Linīgu labad ligot gāju,
Lai mani linīgi Līdzēni aug"⁶⁹ sasaucas ar ķekatās izpildīta-
jām dejas dziesmām.

Nozīmīgu vietu vasaras saulgriežu ieražās iegem dzies-
motie gājieni ligotājiem ejot no mājas uz māju un apdziedot
saimi, it īpaši namatēvu un namamāti, gan dodoties apkārt
ēkām, dārziem un tīrumiem un tos apligojot, gan arī dodoties
uz kopējo ugunsкура vietu.⁷⁰ "Uz birzīti ligot gāju Pašā Jā-

nu vakarā",⁷¹ "Jāņa bērni satecēja Zaļas birzes malīņā",⁷² "Līgodami staigāsim Pa malīņu malīņām",⁷³ "Skaisti gāju līgodama Jāņu mātes sētiņā",⁷⁴ "Es apgāju līnu lauku Jāņu nakti līgodama".⁷⁵

Līgo procesijas mēdz būt saistītas ar stingriem ceremoniāla priekšrakstiem. Tā, piemēram, Jāņa bērni sētā ienāk pa trešiem vārtiem, "Jāņu zāles kaisīdami".⁷⁶ Visos procesiju veidos ir vērojama noteikta figurāla paralēle ar plaši izplatītajām A I 3., kā arī A II 3. dejām, kas izpildītas arī bērēs, kāzās, kristībās: dejojāji rindās (virknēs) dejo gan pa pagalmu, gan pa visu saimniecības teritoriju.

J. Lautenbahs un J.A. Jansons Jāņu paražās saskata latviešu drāmas (skatu spēles), tragēdijas sākumus.⁷⁷

Muzikologi, pētot līgo dziesmas, atzinuši tās par ļoti senām. A. Jurjāns raksta, ka līgotāju meloņu sākumi meklējami tālā senatnē un tās ir saglabājušās savā pirmatnējā veidā. Viņš domā, ka Jānis "vēlākā laikā ieguvis kaut kāda cita vārda vietu", ka "šos svētkus svinējuši senie latvieši, lietuvieši, slāvi un ka par to lasāms vecajās hronikās". Atsaucoties uz Snečireja publicējumu, A. Jurjāns piebilst, ka "vecprūši un leiši Jāņa dienas priekšvakarā zem liepām dedzināja ugunis un visu nakti deja, piegavilēdami dziesmām: "Līgo, līgo!"⁷⁸ J. Sprogis grāmatā "Jāņu dziesmu melodijas" raksta, ka "ar Jāņu dziesmu tekstiem tautā dzied vairākas ziģu un deju vai ar tām variējošas melodijas", kā, piemēram, Vidzemē pazīstamā deju melodija "Es esmu dzērājs muzikants" un Latgalē izplatītā "Nataki spēleite bez skrīmistega". Ir vesela "Jāņu dziesmu melodiju grupa ar rotaļu melodiju raksturu". Dziesmās ir "vienkāršs naivs dejas prieka raksturs, kā pavasara gavīles. Šādi motīvi sastopami arī Lieldienu sekvencēs, gavīlēšanā, ganu dziesmās un deju dziesmās. Ar Jāņu dziesmas melodiju pavada "Cūku danci", "Kazāku danci"⁷⁹ (pārstāv A I, II un IV, kā arī C VIII tipus). J. Vitoliņš, apsekojis ap divi simti gadu ilgā laikposmā sakrātas līgo dziesmas (ap tūkstoš variantu), atzinis, ka "līgotnes, līgo dziesmas jeb Jāņu dziesmas ir visizplatītākais, universālākais, reizē

viskrāšņākais un daudzveidīgākais latviešu gadskārtu ieražu dziesmu žanrs".⁸⁰

Nevar atstāt nepieminētus plaši izplatītos jēdzienus "ligoti ligo":

Pērn bij Jāpi, šogad Jāpi,

Citu gadu vēl būs Jāpi:

Citu gadu mēs Jāniti

Ligodami ligosim.

Tdz 53968

Vai bitīte šūtin šuva,

Vai rakstīt norakstīja;

Vai meitīga dziedāt dzied

(diētin dej),

Vai ligoti noligoja.

LD 368; F 1969, 602

Zīmīgi, ka arī par dejās pavadītām kāzām mēdz sacīt, ka tās "ligot noligotas".⁸¹

Ir izteiktas domas, ka Jāņu ieražās darbības vārds "ligot" tiek attiecināts ne tikai uz dancošanu un dziedāšanu, bet arī uz zaļumu kaisīšanu. Jāņu dziesmās tas apzīmējot šupošanās jeb svirāšanās kustību (kā gājienā, tā dejā), tāpat ziedu un vainagu svirāšanu, ar kuriem greznojas šai vakarā. Šādas gājienā un dejā iesaistītas kustības, šķiet, pamatojas Jāņa vakara paražās.⁸²

Vasaras saulgriežu apskats ļauj konstatēt gan vārda "ligo" daudznozīmību, gan tipos un apakštīpos sazaroto horeogrāfiju, bet jo sevišķi bagāto melodiku, kas radniecīga pārējo gadskārtu ieražu, kā arī ģimenes godu daiļradei, gan senāko horeogrāfisko slāni (pirmatnējo tipu), kas iesaistīts samērā noturīgā ieražu ceremoniālā, gan ticējumam pakļautu noteiktu ieražu izdarību un spēļu kompleksu.

K. Barons, aprakstot vairāku novadu Jāņu ieražas, atzīst, ka "Jāņu vakara svinēšana norit vienādā līdzīgā gaitā".⁸³ Par ieražu vienveidības saglabāšanos no gada gadā trāpīgi pateikts ligo dziesmā:

Pērn bij Jāpi, šogad Jāpi,

Citu gadu atkal Jāpi;

Pērn bij meita, šogad sieva,

Citu gadu māmuliņa.⁸⁴

DARBA IERAŽAS

Talkas ir bijušas dažādas, un tās ir plaši apdziedātas.⁸⁵ Variantos kupli sazarojusies 1844. gadā publicēta tautasdziesma "Bij manam bāliņam Treja talka vasarā: Rudzu talka, miežu talka, Apenišu šķinamā".⁸⁶ Variantus pārļūkojot, redzams, ka sižeta formula stingri pakļauta skaitlim "trīs"; pēdējā divrindē tiek vēl teikts: "..Talkā plāva rudzus, miežus, Talkā linus plucināju"⁸⁷; pēdējā rindā - "..Talkā zaļu aboliņu"⁸⁸; "..Talkā lida lidumiņu"⁸⁹; "..Talkiem linus izmīstīja"⁹⁰; "..Talkā mēslus izvadāja" (..sūdus ritināja; ..vizināja).⁹¹ Var pamanīt, ka pirmajā vietā izvirzās plaujas talkas.

Starp variantiem vēl sastopams: "Mēslu talka, rudzu talka, Linu talka pēdējā",⁹² kas savukārt ļauj izsekot darbu secībai.

Dziesmas "Pulciņā, pulciņā, Bāleliņi, pulciņā! I bitītes medu nes, Pulciņā strādādamas"⁹³ variantos teikts: "..Saskriedamas pulciņā"⁹⁴; "..Pulciņā biedrojās"⁹⁵; "..Pulciņā, pulciņā!"⁹⁶

Tāpat variantos sazaratā dziesma "Ka skudrites siliņā, Lielu pūzni savilkušas, Tā bāliņi pulciņā Lielu darbu padarījāi (darijuši)"⁹⁷ atklāj gan dziesmas radišanas principus (dabas tēlu paralēle), gan cilvēku sabiedriskās rīcības pirmatnējo ieprogrammējumu. Jāpiebilst, ka šīs dziesmas sasaucas ar tām, kas pavada horeogrāfisko norisi.

Vecākās liecības par horeogrāfiskajām norisēm vēsta, ka 18. gs. pēc pabeigtiem lauku darbiem sākusies talkas svinēšana. Tā noritējusi vakarā ar dzirošanu un dejošanu. Dejas pavadi-

jušas somas stabulu skapas. Parasti Vidzemes muižās talkas esot svinētas vienveidīgi.⁹⁸

Vairāki vēlākā laika publicējumi un pieraksti tāpat liecina, ka pēc sekmīga kopdarba, pēc kopīga mielasta vakarā sākusies ista liksme - "danču prieki". Vairākkārt teikts, ka dejots ticis uz nebēdu. Dejas parasti pavadījis muzikants. Talkas vakarā neiztrūkstoši valdījusi spara pilna jautrība. Īpaši draiskojās spēka pārpilnībā kūšājošie un nenogurdināmie puisi, arī meitas.⁹⁹ Pēc kulšanas talkām rīkotas pat lielas balles.¹⁰⁰

K. Pētersons 1914. gadā raksta: "..Kad viss kuļamais bija apkults, sestdienas vakarā uzjēma apkūlas (apkūlibas), kurās bij saaicināti radi un draugi. Vakara nolika rija alu, baltmaizi un bļodu ar ēdienu, .. dancoja un dzēra."¹⁰¹ Spilgtu apkūlibu dejušanas ainas aprakstu devusi I. Indrāne: "Pēc divu dienu un divu nakšu kūliena vajadzīgs kājas ieelļot. (...) Ne pagalmā kāda dancošana, ne plika saimnieka māla klonā. (...) Zaļganā alus duļķainais tvaiks griež saimes istabu pamazām ripīgi kā smagu karuseli. Karstākie puisi lec pašā vidū, ka put vien, .. un piesper ar kāju ritmu tā, ka grīda dimd un rūtis skan, .. atkal un atkal ieaurodami, iesvilpdami un virpuļdami, .. ka jūt karsto gaisa šalti."¹⁰²

K. Draviņš raksta par pļaušanas talku: "..jautrā barā sāktai vakara pļaujai seko atpūta pa nakts vidu. Tad pļavmalē sakur lielu uguni, pie kā dzīro, dzied, spēlē ermonikas, dejo - "kā kāzas dzer". Un arī rīta pļaujas cēliens paiet viegli un jautri - jaunības pārspēka reiboni."¹⁰³

. Ziņu sniedzēji teic, ka dziedāts ticis darba laikā, bet, "kad beiguši darbu, tad jau tik dancojuši. Dancojuši basām kājām. Kas ta kurpes plēsis!"¹⁰⁴ Ticis iets arī rotaļās. Senāk rotaļās gājuši pieaugušie. Izpildījuši tās, kas bijušas par mīlestību.¹⁰⁵

Palaiķam vērojama vienas talkas izcelšana oītu talku vidū. Tā, piemēram, teikts, ka "linu talkas tās jautrākās un izdomā bagātākās". Tajās notikusi arī maskošānās un sparīga puisi un meitu apdziedāšanās.¹⁰⁶ Par to runāts vairākkārt.¹⁰⁷ Par klušāko un mazāko talku uzskatīta tūlīt pēc Jāņiem saktā siena

plauja. 108

Talkās notikusi arī ligavas "nolūkošana", jo tajās pa istam varēja redzēt jauniešu iemaņas darbā un izpriecā.

Pabeigtā kopdarba vaipagošana ar liksmām dejām šķiet pati par sevi saprotama. Uz to vedina domāt daudzās talkas dziesmas. Piemēram:

Mēs savu darbiņu	Plūciet, manas plūcējīņas,
Padarijām,	Kaušu āzi vakarā;
Nu iesim pie mātes	Meitām došu āža plaušas,
Vakaru prasīt.	Lai ir vieglas dancootājas. ¹⁰⁹

F 72, 10763

Dziru mielasts vispirms iezīmīgs ar liksmošanu. Visos novados plaši variantos sazarojusies dziesma: "Patik man padziedāt, Kur lustīga (priecīga) saimniece (talkas māte), Ap-tecēja talciniekus Kā bitīte vivinot."¹¹⁰ Liksmošanās cieši saistīta ar dejošanu. Ne velti radniecīgu dziesmu "Tur bij prieks alu dzert, Kur bij liksmā saimniece (talkas māte); Kā bitīte aprīņoja Ap saviemi ļautiplēmi"¹¹¹ izpilda talkas deju laikā.

Daudzos variantos dzied: "Talka mana noskumuse, Ne tā dej, ne tā dzied; Ņemu savu sietuvīti, Lēcu bišu dārziņā",¹¹² kas tāpat kā talkas dziesma "Talka mana nedancoja, Grib ar medu mīlojama; Ņemu savu vācelīti, Lecu bišu dārziņā"¹¹³ pavada talkas dejas. Visos novados plaši izplatītā talkas dziesma "Tur man prieks talkā iet, Kur priecīga (lustīga) talkas māte (saimniece), Kas bij veiklu valodīņu, Dziesmu, danču sācējīņa"¹¹⁴ ļauj secināt, ka liksmošana mielasta laikā saistīta ne tikai ar dziedāšanu, bet arī ar dejošanu.

Istā dejošana sākusies pēc maltītes. Dažkārt, it īpaši līnu talkās, danči iesākās ar barvedes ceremoniālo deju, ko viņa izpildīja, dažnedažādi darbodamās ar "steberī".¹¹⁵

Virkņu A I 3. tipa norisi pavadīja dziesmas:

Plūciet, manas plūcējīņas,	Es mēcēju baru vest
Kaušu āzi vakarā.	Un steberī parādīt,
Pašai bara vedējai	Es bij' laba barvedite,
Došu āža steberīti.	Man bij laba steberite.

LD 28477

LD 28423

Barvede mēdza ievērot "danču vedējai" piekritīgu gērbšanos: "Baravede, šurp nākdama, Gan ar daiļi pucējās".¹¹⁶ Zīmīgi, ka izdarības ar "stebēri" (kas pieļauj dziesmā nerātņu vaļību), nepieļauj dejojumā nekādas atkāpes no ieražu horeogrāfijas tradicionālā izpildījuma veida. Katra šāda atkāpšanās pat apgērbā tiek apdziedāta: "Baravede, šurp nākdama, Īsus svārkus šūdināja; Kā varētu sētu lēkt, Mutes doti nabagam".¹¹⁷

Linu talkai ir raksturīga:

1) nebēdnīga un tāpēc sevišķi pievilcīga liksme: "Laid mani, māmiņa, Liniņu talkā, Liniņu talciņš Brakšķēt brakšķ".¹¹⁸ Variantos vēl sastopami: ".. Liniņu talkā Lustīga dzīve"¹¹⁹; ".. Tur laba liksme"¹²⁰;

2) ar ticējumu saistīts stingri noteikts horeogrāfiskais izpildījuma veids:

Pate linu māmiņa,	Šo vakari, šo vakari
Nāc arī dancoot;	Linu talka noligoj';
Jo augsti palēksi,	Lai man auga citu gadu
Jo gari būs (augš).	Gari lini tīrumā,

LD 28474; F 1668, 4384

F 891, 5414

kas sasaucas ar līdzīgām gadskārtu ieražu un ģimenes godu dejas dziesmām.

Ar ticējumu saistīts ceremoniālais gājiens pēc darba, nesot sētā "Jumi". Procesiju pavada dziesmas: "Pāriet linu plūcējības, Zelt' ābolu spēlēdamas (mētādamas), Atver vārtu, talkas māte, Lai ietek sētīnā"¹²¹. Variantos vēl sastopami: "Talka tek dziedādama..".¹²² Ticējumu sakarā noris tālākā riņķa griešana, iejot sētā: "Sasagrieza talkas bērni Lielajā pagalmā; Sagriez, dievs, rudzus, miežus Lielajā tīrumā"¹²³, kas līdzīga horeogrāfiskajām norisēm gadskārtu ieražās un ģimenes godos.

Tiek dziedātas vairākas ieražu procesiju dziesmām līdzīgas dziesmas, piemēram: "Vaska, vaska cielaviņa Vidū vārtu lidināja; Tā nebija cielaviņa, Tā bij talkas saimniece",¹²⁴ kas savukārt sasaucas ar ligotāju ieiešanu sētā. Zīmīgi, ka talciņieki, sētā ienākdami, dzied gan "Talkas māte, talkas māte, Ligo!, Dod mums labu sieru ēst, Ligo!, Ja nedosi sieru, sviesu, Ligo!, Paliks govīs ālavioas, Ligo!",¹²⁵ gan refrēnu:

"Rūtu, Rūto"¹²⁶; daudzos variantos dzied arī: "Talka nāca sētiņā, Ligo!" vai ".. Rūto."¹²⁷

Tālākais ceremoniāls norit sētā, to pavada talkas dziesma "Šķiraties, lēpju lapas, Lai iet zosis ezerā; Šķiraties, labi ļaudis, Lai tek talka sētiņā".¹²⁸ Tā savukārt radniecīga kāzu un kumu deju dziesmām, kuru parasti izpilda kāzinieki un kūmas, dancoodami telpās (A I 5. norise).

Par talkas ceremoniālam specifisku procesiju uzskatāma tā, kurā līnu sītēji pēc pabeigta darba visi vienā rindā dodas uz istabu "sava muzikanta pavadība".¹²⁹

Talkas mēdz būt dažādas arī pēc noskaņojuma un rakstura. Ne velti dzied: "Mūsu talka dziedāt dzied, Viņu talka raudāt raud",¹³⁰ "Talka liela, talka maza."¹³¹ Talkas dziesmai ir tieša paralēle ar kāzu dziesmu, piemēram: "Kāzas lielas, kāzas mazas."¹³²

Raksti, kā arī talkas dziesmas par talkas vakaru dažādo svinēšanas veidu ļauj spriest, ka talkām nav viena noteikta ieražu priekšraksta, brīvāka ir saistība ar ticējumiem.

Par darba ieražu paralēlēm ar citiem svētkiem, it īpaši ar Jāņu svinēšanu, liecina talkas noslēgumā dziedātā pateicības dziesma: "Paldies, paldies, talkas māte, Par gardiem pīrāgiem! Paldies, paldies, salmeniek, Par gardo brūvējumu!"¹³³

Specifiskajām talkas, it īpaši apļāvību un līnu plūcoju t.s. Juma ķeršanas ieražu horeogrāfiskajām spēlēm un spēlēm, kas izpildītas uz lauka un kas atsevišķās vietās konstatētas samērā atšķirīgā izpildījumā, viscaur samanāms sakars ar druvās kultu.¹³⁴

No ethnohoreologa viedokļa sevišķu uzmanību saista ne tikai daudzas talkas dejas dziesmas, kurās īpaši izcelts teoīgu soļu motīvs, bet arī daudzas citas talkas dziesmas. Tostarp tādas kā: "Talkā iemu, talkā teku, Talkā man visi prieki..",¹³⁵ "Teo, brālīti, teo, māsiņa..",¹³⁶ kas ļoti uzskatāmi atsedz tieši talkas norisei specifisko "mudīgumu". "Vismudīgākajiem teotājiem" vajadzēja būt talkas galvenajām personām, kas vienlaik bija arī danču vedēji, galvenokārt A I 3. norises vadītāji.

Par īpašām izdarībām līnu talkas dejas laikā vēstīts: "Ak

tu, Lize, ak tu, Lize, Kam tu mani kaitināji? (...) Es to tavu lindraciņu, Krustām šķērsām saplēsišu."¹³⁷ Puiši meitām plēsuši lindrakus tālab, ka ticis sacīts, ka tad iegūšot jaunus.¹³⁸ Talkās nereti puiši sacentušies arī spēku demonstrēšanā,¹³⁹ kas savukārt līdzīga puišu bramanīgajiem krogus numuriem.

Kā izplatītākie talkas danči minēti "Polka", "Valsis", "Kadriļa", "Blenderis" ("Lelenders"), "Padekatrs", "Padespaņs", "Diksītis", "Četrsoļitis", "B - liņš", "Vecais polis", "Kivata", "Krusta polka", "Puķit' pa dambi", "Akenšpīcs".¹⁴⁰ Dejas galvenokārt dominē puišu un meitu partneru attiecības, izpildot A II, kā arī A IV, C VIII tipa norises.

Aplūkojot horeogrāfiskās norises, visai raibajā materiālā vērojama viena noteikta kopiezīme - tām nav kompozicionālā risinājuma, kas atspoguļotu talkas darba procesu vai jebkādu citu darba sižetu. Šajā sakarā ir viens zīmīgs pieraksts. Tajā teikts, ka Latgalē linu talkā dziedājuši "Ai, es sēju, ai, es sēju linus..", lai šajā laikā atpūstos un taupītu spēkus dancēšanai.¹⁴¹ Šī dziesma parasti pavada horeogrāfiskās spēles sižetisku darbību, kuru pa reizei tieši Latgalē mēdz izpildīt ziemas ieražu cikla un kas savukārt radniecīga slāvu horeogrāfiskajai spēlei, kas tadā pat veidā attēlo linu sēšanu, mērošanu, vilkšanu, klašanu, celšanu, sastādīšanu, paisīšanu, kulstišanu, sukāšanu, sprēšanu, aušanu. Horeogrāfijas žanra - talkas dejas - gan seno, gan jauno laiku repertuāru pārstāv izteikti ornamentālās norises.

Tāpat redzams, ka talku, kā arī gadskārtu ieražu, ģimenes godu horeogrāfija palaikam pakļaujas tiešojumam. Vēlreiz pārlicināmie, ka latviešu pirmatnējās dejas konstruktīvais pamats nesaskāpjas ar formulu "tris". Skaitļa "tris" prasībām atbilstošs horeogrāfiskais risinājums neieviesās. Pati noturīgākā un izplatītākā divdaļīgā horeogrāfiskā figūra savukārt sesaucās ar ne mazāk izplatīto divdaļīgo ornamentu rakstu. Tā plaša izplatība labi redzama, ielūkojoties daudzajos pētījumos, kas veltīti tautas mākslai, it īpaši tautas tērpiem.¹⁴²

GIMENES GODI

Kāzas

Vecākās rakstu liecības par dejošanu latviešu kāzās sastopamas kopš 17. gs. Tā, 1638. gada Vidzemes virskonsistorijas ziņojumā teikts, ka "daudzās vietās zemniekiem ir ierāža, ka tie kāzās dienu un nakti ēdienu tur uz galda, viena daļa ēd un dzer, otra lēkā un dejo".¹⁴³

D. Fabricija vēstījumā jau ir plašākas ziņas: "Kāzās galdi ir klāti dienu un nakti, jo ēdieniem nekad nav brīv pietrukt; tā dzīvošana un ēšana, viena otru nomainidama ilgst trīs dienas.. Viņi dzied un dejo, lecot reizē abām kājām."¹⁴⁴ Teiktais ļauj vēlreiz apgalvot, ka daudzajās dejas dziesmās (tajā skaitā arī kāzu dejas dziesmās) plaši pieminētā lēkāšana un lēkāšana latviešu tautas horeogrāfijai ir sena un ļoti raksturīga, un noskārst, ka horeogrāfisko domāšanu visnotaļ ietekmējusi izteiktā diferencēšanās divās kāzinieku nometnēs: vedējos un panāksniekos (kamēr vieni liksmojas danča plānā, otri - pie galda).

Ja ticētu P. Einhorna tendenciozajam un nicinošajam rakstam, tad iznāktu, ka latviešu kāzās notikušas divainas ceremonijas, kuras pat nevarot aprakstīt. Tās esot tik riebīgas, ka pat pie barbariskajām tautām nekas pretīgāks neesot iespējams. Bezkaunīgas un vieglprātīgas dziesmas dziedātas dienu un nakti.¹⁴⁵

J.A. Brands stāsta, ka Kurzemē kāzās pšo maltītes sievas un meitas pa sola virsu ar zvanīpiem dejojušas stingri uz vienas vietas. Virieši, viņu priekšā dziedādami, apkārt lēkuši, lēkājuši, neatkāpjoties no savas vietas. Vidzemes kāzās dejojot arī lēkājuši uz vienas vietas.¹⁴⁶

Ipašu uzmanību piesaista latviešu tautas drauga vācieša G. Merķeļa 1795. gadā publicētie vērojumi. Viņš atzīmē, ka tieši kāzās visvairāk izpaužoties latviešu kultūras viszemākā pakāpe. Par deju viņš saka: "Latvieši kāzās dejo un dzied vairākas dienas no vietas pie čīgu un dūku skaņām."¹⁴⁷

Vēlākajos gados ne reizi vien ar dažādu pakāpju ticamību vēstīts par latviešu kāzām. Tā, piemēram, Jelgavas 1806. gada nedēļas izdevumā ievietots austerprātīgā tonī aprakstīts vērojums, ka pēc divām trim un pat vairākām dienām, kas līgavas mājā pavadītas ēdot, dzerot, dejojot un dziedot vai - precizāk izsakoties - rijība, žūpošana, lēkšana -, pusnaktī kāzu brauciens dodoties uz līgavaiņa mājām, kur pēc vakariņām līgavaiņai noņemot vainagu un to uzliekot neprecētai radniecei.¹⁴⁸ Par pašu dejušanu tiek sacīts, ka vedējs balli iesākot pēc mīlās. Līgavainis dejojot ar līgavu, pēc tam visi pārējie, oits ar citu. Ja nav labākas mūzikas, iztiekot ar somu dūdām. Latviešiem nacionālu deju neesot, varbūt izņemot vienu - līdzīgu polonēzei, kas sastopama visbiežāk. Viņi dejojot arī kazāciski un angļiski.¹⁴⁹ Jāpiebilst, ka gadskārtu ieražās izplatītais A I 3., kā arī A II 3. risinājums iecienīts arī kāzās.

Rakstot par kāzu dejām Latgalē, E. Volters teic, ka dancot sāk jau pirms pusdienas un ka kāzas pavada liksmojot, dancējot, alu dzerot un dziedot:

Brālēniņi, brālēliņi, Tralala, tralala!

Māsa teka kājiņām; Tralala, tralala!

Kur, tautiet, sirmi zirgi, Tralala, tralala!

Kur rakstītas kamanīpas. Tralala, tralala!

Kāzu dejas, rotaļas un rotaļspēles pavada dziesmas:

Aunies kājas, man' māsiņa, Šķiraties, zosu pulki,

Ej citā malīņā; Laidiet gulbi ezerā;

Atstāj vietu labajam, Šķiraties, bāleliņi,

Kam sarieb dzīvodama. Laidiet māsu tautiņās.

Dancot gāju ar meitām, Sarkanais āboliņš,

Naudu bērū zābakos; Tārpiņš tavu sirdi grauž;

Saka meitas dancodam's: Slavenais tēva dēls,

Tevis sudraba zābaciņ. Suns tu būsi dzīvojot.

Kāzinieki izklaidējoties dzinuši dažādus jokus. Izpildījuši spēles "Dzirnavas kalt", "Gans un svāts". Spēlēm sekojis mielasts un dejošana.

Ipašs ceremoniāls esot zieda (ziedošanas) procesija. Līga va pie akas, pirts, cepla nolikusi dāvanas. Procesiju dāveja par "akas tīrīšanu" un par "pirts un cepla kurināšanu".

Micošanas rituālu un ar to saistīto "Vaipaga danci" pavadījusi dziesma "Ar vainagu ietecēju, Bez vaipaga iztecēju". Visi viesi ar mūziku, dziesmām un trokšņiem veduši guldīt jaunpāri. Panāksni zaguši jauno sievu, svāts un vedēji dzinušies pakal.¹⁵⁰

Teiktajā viegli pamanāma gan ieražu norišu sakritība ar kāzu dziesmu vēstījumu, gan arī kāzu dejas dziesmu atšķirība un radniecība ar pārējo novadu godu un svētku horeogrāfisko folkloru. Piemēri liecina par sinkrētiskā risinājuma, it īpaši A I 2.-5., kā arī A II 1.-5. divdaļīgā atkārtojuma modeļa noturību arī kāzu horeogrāfiskajā repertuārā.

1890. gadā Jelgavā izdotajā Rakstu krājumā Dinsbergu Ernests ievietojis Dundagas apkaimes kāzu aprakstu ar piezīmi, ka ieražās pirms 60 gadiem "atrodam itin ievērojamu starpību". Autors runā par lielajiem jandāļiņiem, kas notiek muzikantu spēlēšanas laikā. Troksni taisot, puīši un vīri ar kājām spārda grīdu un kliegz, meitas un sievas pa starpām dzied. Abas pušes bramanējas. Pēc ēšanas blūkus saliek gar sienām, lai tukšajā plānā jaunie ļaudis varētu diet. Puīšiem vedot meitas dancot, kāzinieki dzied: "Spēlēji spēlmani, Puš stabulīti; Jo manas kājīgas Dižoti dižā".

Spēlējot "Polnaizi", maršalks (galvenais danču vedējs) ar nūju iet pa priekšu, tautiets ar vakarmāsu un līgava ar vakarbrāli viņam pakal un tad visi kāzinieki, kam tik patīkšana (jo vairāk, jo labāk). Kad "Polnaize" beigta, tad dod ziedu muzikantiem. Meitas dzied: "Dancoja māsiņa, Spīd vaipadziņis, Tas tavs pēdējais Spīdumiņis".

Trīs tūres nodancojis, maršalks paklanās muzikantiem un deijējiem. Viņš atkāpjas no danča vietas. Puīši paši nu izvēlas deijas un liek muzikantiem uzspēlēt. Uzņēmuši dančus, viņi

danco pēc patikšanas, kājas piesperdami. Parastās deļjas: "Polnaize", "Jandāls", "Mazurs", "Kadrillis", "Valceris", "Šēna" un vēl tādi, kas sen jau atmesti un tagad pilnīgi aizmirsti. Pabrīžam kādi jo vecīgi vīri izlec "Kazisku" un dažā sieviete to izlec preti, ka ir gan ko paskatīties. Kam zābaki apkalti papēžiem, tie lēkādami piesper, ka viss plāns norib. Kad danco-tāji pierimuši, tad sievas un meitas atkal padzied. Puiši pa starpām apdzied meitas. Tiklīdz vecāki vīri ierauga plānu tukšu, viņi tur krauj visādus krāmus, saoidami: "Ja danco' te ir slink un neviže, ta rov, mums veciem ļoudems te ja smures.." un visādi šrmojas. Tiek aizskarti pat danco-tāji. Puiši vecos vīrus ar visiem krāmiem izsviež pa durvīm. Viņi uzņem sievietes un sāk griezties pa plānu, atlikušos sikos krāmus dancošanas laikā izspārdot. Visi danco-tāji atkal uz kājām un nu skudinājas, lec un lokas, ka ligojas vien. Ukšajot un deļot (dancojot), kāziniekiem sāk slāpt, tālab arvien piēnes alu. Un par ko tad ir kāzas?! Istabā vienmēr jādanco! Augstāku viesu (mācītāja, mežkunga) klātbūtnē iesilušie drusku pieraujas, bet kad ir pārāk dzīvības pilni, tad slūžas atraujas vaļā. Tā nu danco liksmojas līdz labam vakara gabalam, līdz vakariņām. Pēc tam danco līdz pusnaktij. Arī tautiets un līgava danco un liksmojas līdz. Alu pieleļ kannās, lai tik dzer, danco un lustējas. Dzer taču kāzas. Pēc veca ieraduma mičošana (vaiņa noņemšana) notiek ap pusnakti. Maršalks iedēdzina sveces. Sievas un meitas dzied: "Dēdzin skalus, dēdzin sveces..." Iedēdzinātās sveces tas ieliek katrā pirkstu starpā, otrā pagem nūju, un iet tāpat, kad pirmo reizi gāja plānā danco-dams pa priekšu, bet jaunais vīrs ar vakarmāsu un jaunā sieva ar vakarbrāli viņam pakāļ; pēc viņiem viss kāzu tracis, varen garā rindā, oik tik vien istabā rūmes, viņiem riņķi apkārt pakāļ danco, liksmodamies, kājas piesperdami. Trīs tūres izdancojuši, maršalks ved rindu cauri caur visu istabu, kambari, uģuna namu, pret - istabu un vēl citām rūmēm cauri, tad apkārt visu istabu un vēl citur visur cauri un tad beidzot klēti iekšā. Tur paliek mičotāji, pāršjie atpakāļ uz namu dancoot. Pēc mičošanas, kad brūte trešo reizi likto mīci patur galvā, jaunais

pāris iet uz istabu iedanoot savu jauno kopdzīves mūžu. Vīri apstāj jauno vīru, sievas - jauno sievu. Pēc tam jaunās trīs reizes ceļ līdz grīstiem, "urā!" saukdami. Muzikanti spēlē, meitas dzied, puīši un vīri ukšo un kliež un ir tāds pats liels jandāliņš, kā jauno pāri pirmo reizi istabā ievēdot. Izceļas cīniņš. Pakāpeniski apdzied vedējus, brūtgānu. Tad vedēji dod pretī. Tad sader mieru un abas pušes dziro ligodamās. Pēc tam muzikanti spēlē, jaunie danco, ukšo un dzied līdz rīta gaismai. (...) Līdzīgs kāzu ceremoniāls turpinās ligavaīga mājā. Notiek ziedu procesija un gulētāju oelšana."¹⁵¹

No etnohoreologa viedokļa piebilstams, ka parasti kāzās izpildītas A I-IV, B I un C I, II, IV, VII tipu senākās un jaunākās norises.

Rakstu krājuma 1912. gada izdevumā ievietots etnohoreologiem noderīgs K. Pētersona vēstījums par kāzām, resp., par līdzīgiem horeogrāfijas tipiem 19. gs. otrajā pusē. Uzmanību saista piezīme, ka ar katru gadu desmitu kāzas zaudējot savu kuplumu. Tālab jo svarīgākas ir ziņas 1) par seno vainaga dancināšanu; 2) par panāksnieku un vedēju izdarībām (dziedāšanu un dancošanu), galdu sargājot; 3) par to, ka virtuves sieva kāzu beigās danco ar pavārnīcu rokā un alus vīrs ar kannu uz muguras; 4) par to, ka pirms ligavas vešanas uz otrajām kāzām mājām tēvs izved savu meitu plānā padanoot un meita tēvam uz pleca uzliek oimdu pāri; 5) par to, ka vīra mājā savukārt vīra tēvs izved jauno sievu plānā padancināt, bet vedēja - jauno vīru un vakarainis - vakaraini, saņemdam par to no sievietēm ziedu (dāvanu); 6) par to, ka pirms guldināšanas jaunā vīra tēvs ved vedekli plānā apgriezt, vakarbrālis (vakarainis) padancināt vakarmāsu (vakaraini), lai par to abi danču vedēji kārtējo reizi saņemtu ziedu no savām dancošajām un lai pēc tam visi pa pāriem ietu uz klēti; 7) par to, ka panāksnieces savās mājās lec un dzied "Minam, minam māsiņas pēdas.."; 8) par to, ka pirms guldināšanas notikusi izdancināšana. K. Pētersons raksta: "..Vecākais izdancināja plānā brūti, ledams trīs reizes no viena dvieļa līdz otram un it kā raudzīdams, vai dvieļi stipri tura. Trešo reizi ejot, turētājs atlaida dvieļus un

vecākais steidzās ar brūti uz klēti." Pūra dalītāji, ligavas brālis, ligavas līdzgājēji apiet trīs reizes pa plānu apkārt istabai, dziedot "Nesat nesdami to pūru iekšā." Pūru dalot, brūt-gana māsei uzlika vainagu galvā, pēc tam brūtes brālis to plānā dancināja. Kuru kāzinieku pūra dališanas laikā apkāra, tas tūdaļ gāja plānā dancot. Drīzā laikā pieradās pilns plāns dancotāju. Pēc pūra dališanas dieveris (brūt-gana brālis) pirmais ved dancināt brūti, sapemot par to pirkstaiņus. Panāksniekus kāzu beigās nelaiž projām vedēji. Vedēji apstāj apkārt panāksniekiem, un viņi pa vidu danco pilnā spēkā. Dancošanas laikā dzied "Dziedādama, dancodama Es dabūju arājiņu..."¹⁵² Te savukārt jāpiebilst, ka izvērstā ir citās ieražās iecienītā A I 4. norise.

K. Pētersons apraksta vairākas dejas. Pirmais dancis bijis "Polis": dižais vedējs gājis ar ligavu pa priekšu, tad panākstu puīši ar panākstu meitām. Plānā izstaigājušies, viņi apstājās un pateicās muzikantiem, paceļot cepuri un paklanoties. To darijuši arī pēc visiem citiem dančiem, no kuriem teicēja minējusi šādus: "Cauršēns", "Kazāka-šēns", "Muižnieka-šēns", "Rožukadrilis", "Kreicins", "Šķēdnieks", "Stiepjamais dancis", "Jandālipš", "Ačkups", "Sudmalleja dancis", "Bučdancis" (Bučošanās dancis), "Titeru dancis", "Puķit' pa dambi", "Krustdancis". Vēl minēts "Apālais dancis", "Caurdancis", "Mazais eņģelītis", "Dižais eņģelītis", "Cimdu dancis", "Spilventiņu dancis", "Kazāks". "Kazāku" dancojuši maz, visvairāk iedzērušies vīri. Dancotāji ar vienu roku turējuši sievieti, ar otru cirtuši ar trumuli (šķindētāja koku) pa dziedriem, saukdami: "Uišā, panāksnieki, uišā!" Trumulis dancošanas laikā tiešs sists tā, lai jo vairāk šķindētu. Dancots arī "Zaglis" ("Zagļu dancis"). Viens no iecienītākajiem bijis "Krustdancis". To panāksnieces dancojušas vienas, turklāt dziedādamas. Meitas un sievas saķērušās pa divām un gājušas "Šēnam" līdzīgi. "Krustdanci" dancojuši trīs pāri, visādi krustim vidamies. "Kamolīgu danci" saķērušies pāros un sadancojuši. Sievietes tad nostājušās gar sienmali, virieši viņu priekšā. Muzikantiem spēlējot, sievietes, it kā kamolu tīdamas, griezušas labās rokas dūri ap kreis-

so, dziedot: "Tinu, tinu kamoliņu, Ko satišu nevērpuse?" Vīrieši tajā laikā neveikli cilājuši kājas.¹⁵³ Teiktais apliecinā, ka kāzās izpildītas dažādu tipu dejas, kurās vairāk vai mazāk risinātas partneru attiecības.

1893. gada publicējumā par kāzu svinēšanu Kurzemē 19. gs. vidū teikts, ka pēc mīlošanās sakušies istie kāzu prieki ar dejām un rotaļām un ka no dejām sevišķi iecienītas bijušas "Žīga", "Brička", "Ungurīņš", "Stiepjamais", "Polis", bet populārākās rotaļas bijušas "Aitiņas ganīt", "Zirdziņus pirkt", "Ratiņus pirkt", "Dālderus dot", "Kurpes šūt", "Kāzās lūgt". Iekams šķīrušies, visiem jaunekļiem un jaunavām bijis jādejo "Cimdu deja". Pēc tās katra zeltene savam dancot vedējam dāvājusi cimdu pāri. Nobeigumā raksta autors piebilst, ka senākās kāzu ieražas esot bijušas tādas pašas kā tagad un esot līdzīgas leišu kāzu ieražām.¹⁵⁴

Minētie publicējumi rāda, ka jau 19. gs. sākumā kāzās ietverts ļoti raibs sadzīves deju repertuārs. Ir gan tādas dejas, kas viscaur balstās uz pārmantoto - tradicionālo horeogrāfiju, gan arī tādas, kas pārstāv internacionālo balles deju. Acīmredzot deju repertuāra izveides procesā liela nozīme bijusi arī kāzu muzikantiem, iecienītajiem spēlētājiem. Nav šaubu, ka muzicēšanas prasme veidojusies saskaņā ar dejas mūzikas repertuāru, kas visnotaļ atbildis tolaik valdošajiem priekšstatiem. Tā, piemēram, 17. gs. mācītāji spredīķos likuši kāzās dejot un spēlēt poļu dejas. Arī Ģildes muzikantiem aizrādīts, ka pilsoņu kāzās var spēlēt vienīgi poļu dejas.¹⁵⁵

Dejas dziesmas pavadījumā tika izpildītas vienīgi tad, kad muzikanti pārtrauca spēlēt. Dziesmas pavadībā horeogrāfija galvenokārt pārstāv A I 2., 3. un 4., A II 2. un 3. tipa norises.

Svarīgas ziņas sniedz ieražu apraksti, kurus K. Barons ievietojis "Latvju dainās" pirms kāzu dziesmām, kā arī materiāls, kas izmantots šim publicējumam un glabājas A. Upiša Valodas un literatūras institūta Folkloras daļas fondos un pazīstams kā Dainu skapja etnogrāfiskais manuskripts.

Zīmīgi, ka kāzu ieražas ir gan veicinājušas pārmantotās horeogrāfijas nostiprināšanos, gan arī pavērušas ceļu aizgūta-

jai sadzīves deļai.

Runājot par danču lustēm, kāzu deju repertuārā visbiežāk minēta deļa "Polis", ar epitetiem "Dižais", "Mazais", "Matu", "Garais" un piezīmi, ka "Poli" deļojuši visi un ka tas bijis pats pirmais un pats pēdējais dancis. Vēl tiek minēts "Cimdu dancis", "Vecā sieva", "Ripķa dancis", "Skalu dancis", "Četri žigli", "Brūtes dancis". Aizvien biežāk parādās aizgūto deļu nosaukumi: "Polonēze", "Valce-is", "Četru pāru ekseļa", "Pus-šacs".

Noteikta sastāva kārtība izveidojusies A I 3. un II 3., t.i., virkņu (kolonnu) tipa deļās (galvgalā - kāzu ieražu centrālās personas). Pretnostatījuma A I 5., kā arī II 5. deļās palaikam grupēļas precētie, neprecētie, it īpaši sievas, meitas. Blakus tradicionālajai darbībai "griešanās pa pāriem" (visnotaļ balstoties uz vienlīdzības principiem) nostiprinās jēdzienam "griezt", "dancināt" atbilstoša darbība, it īpaši centrālo personu atsevišķajās (solo) deļās (piemēram, daudzkārt tiek norādīts - "dievers ved māršu dancināt"). Sastopamas divnieku, četrinieku, kā arī trispāru deļas. Tās galvenokārt saistītas ar veltes saņemšanu (dažreiz pat ar samaksas izspiešanu). Ir deļas, kuras izpildot deļotāji virzās trīs reizes apkārt telpai, taču šis priekšnoteikums nekādi nav saistīts ne ar horeogrāfisko struktūru, ne arī ar pavadijumu (ne vokālo, ne instrumentālo). Sakarā ar ticējumu daudzu ieražu ceremoniālā sastopams krusta motīvs. Horeogrāfiskais risinājums dažkārt tiek saistīts ar krustu, kas uzzīmēts uz grīdas. Pa krustā saliktiem (sapītiem) skaliem ligava un ligavainis dancina māsas un brāļus, par to saņemot balvas (samaksu). Plaši izplatītais "Krusta dancis" galvenokārt pārstāv jaunāku laiku t.s. kadriļu tipa C VIII norises.

Kāzu ieražās noteiktu vietu ieņem ceremoniālie gājieni (rīndas vešana), kuru laikā vai nu tiek dziedātas atbilstošas dziesmas, vai arī atskapota instrumentālā mūzika. Tradicionālā procesija galvenokārt saistīta ar jaunās sievas veltes (ziēda, ziedojuma, dāvanu) nolikšanu (mešanu) visās tajās vietās, kur visies vīpas dzīves turpmākais ceļš. Veltes saņem pavārda,

aka, govju un aitu kūts, pirts, klēts, rija, pagrabs, piedarbs, dārzs, tīrums. Kāzinieki procesijā ieņem vietas noteiktā secībā. Procesiju parasti ved vīramāte, viņai seko jaunā sieva un pēc tam galvenās personas no vedējiem un panāksniekiem (to vidū vispirms abu pušu kūmas), tālāk seko kāzinieki atbilstoši radniecības vai sabiedriskā stāvokļa pakāpei.¹⁵⁶ Šie priekšraksti visnotaļ saglabājas arī kāzās izpildītajās virkņu - A I 3. un II 3. tipa dejās, kas horeogrāfiski līdzīgas ar citos godos, svētkos un dzīrēs izpildītajām dejām, tikai ar to atšķirību, ka tur "danci ritina (ved)" jebkurš lietpratējs.

Svarīgu vietu kāzu ceremoniālā ieņem apdziedāšana. Tās pamatā galvenokārt ir grupēšanās pēc radniecības piederības. Apdziedāšanās mēdz būt gan statiska, gan saistīta ar noteiktām kustībām. Cīņas karstumā ritmiskās kustības pāriet agresīvos pretgājienos, kas beigu beigās vienmēr noslēdzas ar mieru salīgšanu.

Īpaša ceremoniāla daļa ir saistīta ar nelūgtiem - maskotiem viesiem, kas ar savām izdarībām, dejošanu, dziedāšanu (resp., apdziedāšanu) izteikti lezīmē divas stingri šķirtas grupas - izpildītājus un skatītājus.¹⁵⁷

No vēlākajiem kāzu ieražu publicējumiem jāatzīmē "Senās suitu kāzas un ķekatas", "Senās kāzas Daugavpils apriņķī", bet jo sevišķi nodaļa "Kāzu dejas" grāmatā "Latviešu deja".¹⁵⁸ No aprakstiem redzams, ka kāzās dominē A I 3., kā arī II 3. tipam piederīgās norises un ka "danču priekos" galvenā noteikšana bijusi jaunajiem. Saskaņā ar jaunās paaudzes vēlmēm veidojas atsevišķu novadu kāzu deju laikmetīgais repertuārs. Tā, piemēram, suitos par tradicionālajām kāzu dejām dēvēts "Gareis dancis", "Kamoldancis", "Vadžu dancis", "Dvieļu dancis", "Četrpāru dancis", "Sešpāru dancis", bet par aizgūtu, t.i., vēlāku laiku dejām "Opsavalcis", "Štocgalops", "Polka", "Kazāks", "Krusta polka", "Akenšpics", "Žīdu dancis". Bez tam suiti izpildījuši tipisku kāzu rotaļdeju "Vaipaga dancināšana", kas atšķirīga no citos novados pazīstamajiem "Vaipagu dančiem". Atšķirīgi vaibsti ir arī pazīstamajai "Pašpāru de-

jai", kuru izpilda jaunais pāris, dziedot: "Katrs pats savu dancot veda, Citam nedeļ' rociņ'a spaidīt".

Horeogrāfiskā norise palaikam ilustrē dziesmu tekstus, piemēram, "Sprunguļi, runguļi, škirat ceļu.." (tā sasaucas ar "Pādes dancināšanu"), kā arī "Vedat paši, panaksnieki, Savas meitas dancināt..", "Es vide, es vide Ar to spangu vainadzīpu; Visapkārti bāleliņi Kā pelēki vainadzīpi". Sevišķi izvērts ilustratīvisms vērojams dziesmas "Ko gribi, māsiņa, par vainadzīpu?" izpildīšanas laikā. Horeogrāfiskā spēle parasti seko pēc "Vainaga danča".¹⁵⁹

Analizējot Latgales novada senās ieražas, pamanāma visu novadu raksturīgā iezīme - kāzu "sadcenošanu" atklājot, vispirms plānā dodas centrālās personas un tikai tad iesaistās visi pārējie.

Ieražu aprakstos teikts, ka, pieceļoties no mielasta galda, kāzinieki, trīs reizes dancodami (vai nu tecinūs soli, vai skriešus, vai arī palēkdami), apiet apkārt galdam. Pēc tam seko pati sadcenošana, kas parasti ievilkās līdz vēlai naktij, lai visi pa istam izdancotos. Kad bija pietiekami dejots un dzirots, jauno pāri veda guldināt. Vēl var piebilst, ka pirmo soli vajadzēja spert ar labo kāju. Starp kāzās izpildītajām dejām kā parastākās tiek minētas "Žeperis", "Līkais dancis", "Polka", "Kadrilis", "Pitkevičs", "Krucelka", "Mazurpolka", "Čižiks", "Dzīga", "Džīga", "Žīga". Tika izpildīts arī rīts, kas saistīts ar divieļu kāršanu vadžos (darbība sasaucas ar citu novadu "Vadžu danču" un "Dvieļu danču" norisi).

Liela vieta atvēlēta stomaču (čigānu, kūjinieku, nabagu), t.i., nelūgto viesu, izdarībām. Latgalē čigāni ieradās otrajā kāzu dienā. Viņi savu ērmošanos parasti beidza ar apdziedāšanu. Kad apdziedāšanās bija kļuvusi jau tik "stipra" (var teikt arī - bezkaunīga), ka kāzinieki jau cēlās no galda, nelūgtie viesi manījās projām.¹⁶⁰

Lasot rakstus par latviešu senajiem godiem, redzams, ka ģimenes godu vidū īpaši izceļas kāzas, kas tiek atzītas trīs dienas. Tajās nozīmīgu vietu iegūsmusi horeogrāfiskā daļiņrade un tās rosinātā dejas mūzika un dziesma. Zīmīgi, ka kristībās

par dižo kūmu izraudzījās pašu prasmīgāko pādes dancinātāju, kas savukārt krustbērna kāzu dienā veiksmīgi mēdza pildīt ne tikai diža vedēja, bet arī danča vedēja pienākumus.

Vedēja tiešā pārziņā atradās dejiskās norises, bet vairāk vai mazāk ritmiska procesija lielākoties notika vīramātes vadībā, dziedot dziesmas:

Ziedo, mārša, ko ziedo,	Ziedo, mārša, ko ziedo,
Ziedo labi pirtes taku:	Ziedo labi staļļa taku,
Tur tu pērsi dēlus, meitas,	Tur tev auga govīs, aitas,
Visu mūžu dzīvojot.	Garu mūžu dzīvojot.

Deju starplaikos gāja rotaļās (izpildīja "Riņķa dančus") un ziņģēja. Svarīgi atzīmēt, ka visvairāk dziedātas kāzu deju dziesmas:

Pašu pāris dancot gāja,
Smukus bērnus gribēdami.

Spēlmani, brālīt,	Māte manim noauduse
Pūt stabulīti!	Dancojamu lindraciņu:
Jau manas kājiņas	Zid' ar zeltu apmetuse,
Dižat diža!	Sudrabiņu ieauduse.

Tās pavada pirmatnējā slāņa senās - A I, 3. kā arī II, 3. tipa norises.

Dejots tiek ik "miļu brīdī", piemēram, pūra dalīšanas ritā apdvieļotie vīrieši griežas dejā. Pēc tam dižais vedējs kāziniekus aicina uz "naudas mešanu", kurai atkal seko dančošana.

Dziesmu kari (cīņi) iezīmīgi ar trokšņošanu, ritma sitieniem. Dziesmu kari izliģšanas gadījumā beidzās ar dziesmu "Saderam saderam, Mēs ienaida neturam..", bet, ja miera izliģums vēl nav bijis nobriedis, tad dziedāja: "Nederēšu, nederēšu, Jūs ienaidu (Jūs to dumpi) uzcēluši..". Galu galā abas puses vienojas: "Ko, māsīņas, rāsimies, kādu zemi dalīsim?"¹⁶¹ Ieražu dziesmu tekstus raksturo nerātnība. It sevišķi spilgti tas izpaužas panāksnieku un vedēju apdziedāšanās dziesmās, kas līdztekus kalpoja arī rotaļu un deju pavadījumam.¹⁶² Parasti mēdza izpildīt A I 5. norisi.

Kāzas parasti rikotas ap miežu, apīpu laiku. Ne bez pama-

ta tautā dziļi iesakņojies teiciens "Kāzas dzert".

Dancoj, puisīt, nedancoj,	Brūvē alu, oep maizīti,
Šogad (Ruden) kāzu tev nebūs;	Pirka kāzu brandaviņu;
Rudzi, mieži nenoauga,	Dzersim kāzas trīs dieniņas,
Apiniši neziedēja.	Dziedādami, dancodami.

F 929, 61816

Vienam pārīm kāzas dzēra,
Cits jau līdzī taisījās;
Uzaugs mieži, apeniši,
Dzersim kāzas dancodami.

F 1969, 566

Nu ir klāt tā dieniņa,
Kāzas dzer dancodami.²²³

F 2, 2802

Dzersim kāzas trīs dieniņas,
Lai dancoja panāksnieki,
Lai dancoja panāksnieki
No klētiņas istabā.¹⁶³

Šogad dzeru brāļam kāzas,
Dziedādama, dancodama.²²⁴

LTD (9) 1590

Saproti, māmiņa, kas veca
tiesa:
Ik danča galā vesela kannā!

RKr (16) 231.-232. lpp.

Zīmīgi, ka tautasdziesmās vārdi "dzīrot", "liksmot", "diet"
un "dancot" palaikam lietoti vienā un tajā pašā pozīcijā.

K. Barons kāzu dziesmu ciklā izveidojis īpašu nodaļu "Mū-
sika un dejas". Dziesmai

Ai, jaunais diever,
Vēd māršu diet!
Māršīgai cimdiņi
Aiz jostas elzbāsti

LD 24027

pievienota piezīme: "Šo dziesmiņu ūdzied pēc pirmās maltītes
panāksnieki un kāsinieki, vēl pie galda sēdēdami. Brūtgana jau-
nākais brālis piemet māršai sava nēzdogā stūri un šī viņam iet
līdzā dancot. Pēc dancošanas mārša uzliek dieverim cimdu pāri
uz pleca."¹⁶⁴

Uz šo deju kā uz raksturīgu latviešu dejiskā daiļradē at-
saucas E. Melngailis grāmatā "Latviešu dancis". Viņš ievieto-
jis dejas "Ai jaunais diever"^{3/4} tak tsmēru melodiju, piebilz-

dams, ka tauta šo mazurkas rituma danci veido jo krašpi, jo kupli un ka "tāds mazurka tipa dancis latviešiem ir bijis pašiem savs".¹⁶⁵ Bez tam vēl publicēts variants $\frac{3}{8}$ taktsmēra.¹⁶⁶

No kāzu deju dziesmām vēl atzīmējamas: "Vediet danci šovakar Simtu jūdžu garumā",¹⁶⁷ "Jūdz zemē, jūdz zemē, Jau piekusu, jau piekusu; Tai vienā jūgumā Simtu jūdžu ritināja".¹⁶⁸ Tās līdzīgas citām godu un gadskārtu ieražu plaši izplatītām dejas dziesmām un pavada izsenis pārmantotās - A I 3., kā arī II 3. norises.

Minot kāzu dejas dziesmu "Visa zeme gunim deg, Visi ceļi atslēgām: Šodien gribu pāri braukt Pār visām atslēgām",¹⁶⁹ atzīmējams, ka līdzīgu A. Jurjāns dēvē par pašu senāko.¹⁷⁰ Tā saistīta ar A I 1. un 5. tipa norisi.

Dejas dziesmām, kas pavada A I 3. un II 3. tipa norises, līdzīga arī kāzu dziesma "Dziedāt māku, danot māku".¹⁷¹ Variantos sazarotā kāzu dejas dziesma "Tūdaliņ, tagadīņ.."¹⁷² līdzīga visos novados izplatītajai dejas dziesmai, kas parasti pavada A II 2. tipa norises.¹⁷³ Ar ļoti plaši izplatītas horeogrāfijas pavadījuma dziesmas "Vilks un kaza" ciklu sašauces kāzu dziesma "Vilciņš sauca kazīņ' mūsu".¹⁷⁴ Izplatītajai rotaļas dziesmai "Pūt, pūt, vējiņi!"¹⁷⁵ radniecīga kāzu dziesma "Pūt, vējiņi, slauk istabu, Lej, lietīņ, mazgāj galdu".¹⁷⁶ Variantos plaši sazarotajā "Kumeliņu tematiskajā danča" ciklā iekļaujas kāzu dziesma "Kumeliņi, baskājīti, Tu man ķenu pārdarīji".¹⁷⁷ Kāzu dejas "Spilvenu dancis" pavadījums ir "Es ar savu oisu maisu Danot gāju",¹⁷⁸ kas ir līdzīgs jaunāku laiku rotaļas tekstam.¹⁷⁹ Kāzu deja "Ar meitām danot gāju, Naudu bērū zābakos" radniecīga tāda paša nosaukuma sadzīves dejai un rotaļai.¹⁸⁰ Citām sadzīves dejas dziesmām radniecīgas arī: "Man nokrita gredzentiņš, Ar tautieti (brālīti) dancot",¹⁸¹ "Netek spolite Bez skrimentiņa",¹⁸² "Dietu, dietu, jaunās meitas, Nesēžati krēslīgā (solīgā)".¹⁸³

No daudzajām dejas dziesmām vēl atzīmējama:

Kam tās man šūtas kurpes,

Ka noplisa dancot?

Kam tās man brāļa kāzas,

Ka nevaru padanoct? (Kad es diet nevarēju?)¹⁸⁴

Tāpat kā oitās ģimenes godu un gadskārtu ieražu dziesmās, arī kāzu dziesmās daudzkārt pieminēti lēcieni: "Mēs lecām, mēs lecām, Mēs bāliņu godājam";¹⁸⁵ "Deju, deju, lecu, lecu Bāleliņa kāzīņās";¹⁸⁶ "Lēcu, lēcu, deju, deju Īsajos Lindrakos";¹⁸⁷ "Leo, māsiņ, par galdiņu, Par aso zobentiņu";¹⁸⁸ "Sajēmusi snātenīti, Tautu galdu pārlēktum";¹⁸⁹ "Krustimi dejami, Krustimi lecami, Krustimi darīta šī istabiņa";¹⁹⁰ "Brāļi deja, brāļi lēca";¹⁹¹ "Lēciet, zēni (puikas), lēciet, zēni puikas";¹⁹² "Būs jums šovakar Lēcieniņš";¹⁹³ "Ne kur diet, ne kur lēkt";¹⁹⁴ "Nevarēju stāvu lēkt";¹⁹⁵ "Lēc, mana māmiņa, Pamačidama";¹⁹⁶ Tā dej, tā leo, Kā putra katlā".¹⁹⁷

Jau šie daži piemēri ļauj saskatīt ne tikai lēcienu svarīgumu latviešu kāzu dejās, bet arī to saistību ar vispārējām sadzīves normām (goddevību, godināšanu), ar sevišķas dejas māksas demonstrēšanu, ar ieražu ceremoniālu, ar ticējumu, un jo sevišķi ar vēlēšanos dejot. Par dziņu uz deju liecina visos novados izplatītā kāzu un plaši variantos sazarotā danča dziesma: "Danoct gribu, danoct gribu".¹⁹⁸

Kāzu horeogrāfijas izpildījuma raksturā zināmu ieskatu sniedz dziesma "Ķaudis mani lēnu sauca, Ka es daudzi nerunāju; Es izspēru klēti grīdu, Ar tautieti dancodama".¹⁹⁹

Kāzu dejas priekam ir īpaša izpausme: "Lustītāmi nevarēju, Jauna vīra dabujuse, Īdancoju pagalmiņu Kā ar jaunu kumeliņu".²⁰⁰

Plaši un daudzkrāsaini apdziedāti mīdīšanas, mīņāšanās, dimdināšanas, ribināšanas, tricīnāšanas, šķindēšanas, čabīnāšanas soļi. Daudzkārt minēts goda apģērbs, sevišķi apavi, un to demonstrēšanas veidi.

Irbit dancoja

Divi pieši kājās;

Man arī divi pieši,

Divi zābacipi.²⁰¹

Ne ar vienu nedancoju,

Kā ar savu bāleliņu;

Brālītīm pieši šķind,

Man dižājis sudrabapis.²⁰²

Ar meitām dancoot gāju,
 Naudu bērū zābakā:
 Skan meitām sudrabiņš,
 Man naudiņa zābakā.²⁰³

Danco mani bāleliņi,
 Šķindēj' pieši, rīb zābaki;
 Preti lēca tautu meita,
 Kā lapiņa drebēdama.²⁰⁴

No daudzajiem piemēriem vēl atzīmēsim: "Man tērauda zā-
 bacīgi Šķiļ' uguni dancoodams";²⁰⁵ "Dipa, dipa (Klabu, klabu)
 zābacīgi Apaļiem dibeniem!";²⁰⁶ "Deju dej', lecu leo' Kurpi-
 tēs, zilenes";²⁰⁷ "Leoat, brāļi, kam zābaki, Lai trio (rīb)
 tautu istabiņa";²⁰⁸ "Zābak, manu zābacīņ, Kā es tevi dancinā-
 ju!";²⁰⁹ "Čaukstēt čaukst nerībēja, Pastalām dancojot."²¹⁰

Ar ticējumu saistītu kāzu deju pavada dziesma "Minami,
 minami Māsiņas pedas, Lai aug cit's māsiņ's Tai vietīņā",²¹¹
 kas radniecīga gan bērū magiskajai horeogrāfijai, gan pādes
 dancināšanai.²¹²

Kāzu dziesmās plaši vēstīts par danču pavadijumu - instru-
 mentālo mūziku:

Panāksnieki, panāksnieki,
 Kur jūsu luste?
 Kur jūsu bungas,
 Kur stabulītes?

Man pašam kājiņas
 Bungāt bungā,
 Man pašam lūpiņas
 Stabulēja.²¹³

Tram, tram, diža base,
 Pulši gāja dancoot;
 Čīgu, čīgu, pijolite,
 Meitas veda līdzā!²¹⁴

Spēlēja spēlmaņi,
 Pūš stabulīti,
 Dancoja māsiņa,
 Spīd vainadziņis.²¹⁶

Vai tie bija, vai nebija
 Tais kāzāsi muzikanti?
 Ne tie dzirdi spēlšjam,
 Ne tie redzi dancojam.²¹⁵

Spēlēj' pleci spēlnieciņi,
 Nav neviena dancootāja;
 Spēlēs mani bāleliņi,
 Es māsiņa dancootāja.²¹⁷

Vairākas dejas dziesmas paver ieskatu horeogrāfija: "Māku diet, māku lēkt, Māku dančus ritināt";²¹⁸ "Māk meitiņas riņķus griezt, Māk likumus likumot";²¹⁹ "Es mācēju danci vest Likumiņu likumiem";²²⁰ "Eim' pašas māsiņas Garu danču vest".²²¹

Vairākos desmitos variantu izplatījušies dejas dziesma "Šauras durvis, zemu griesti, Kupli manī ielociņi; Maza tautu (brāļa, mana) istabiņa Kā oīruļa (zvirbuļa) pereklīts (Kā tā žurku lamatiņa)",²²² kurai turpinājumā seko vai nu "Kur bij man riņķi griezt, Kur rociņas vācināt (vācināt, pacilāt, cilināt)? Kā es varu tautiņām Sav' veiksmīti parādīt?",²²³ vai "Kur bij man riņķi griezt, Kur zobīnu vācināt",²²⁴ vai "Kur būs manim riņķi griezt, Kur māsiņu dancināt",²²⁵ vai "Kur bij man riņķi griezt Ar deviņi bāleliņi",²²⁶ vai "Kur bij man apgriezti (grozīti) Tādai siena gabanaī",²²⁷ vai arī "Kur bij man dietu iet, Kur zobenu vācināt".²²⁸

E. Melngailis, atsaukdami uz dejas dziesmām: "Cīpaina, celmaina (iekalnis, iseļjis) Taut' istabiņa. Gan manas kājiņas (Sanāca danča bērni) Nolidzinās";²²⁹ "Kalnaina, lejaina Taut' istabiņa; Diedama, lēkdama, Salīdzināja (Pielīdzināja)";²³⁰ "Kā es varu šē dancot, Akmens plāna vidiņa (dibenā)",²³¹ tālruni izsakās: "...daina, runājot par danču raksturu, kādam tam isti būt, nav viengabalaina, bet ir nošķirusēs pretēķļos. Viena daļa ir radusēs pēdējās gadsimtās, pat velos klaušu laikos, bet senatnes sarma mirdz otrā pusē, kur no aizlaistām tālēm skan vārdi: šķilina, laitiķis . (...) Klaušu laikiem trūka visu piederumu, visas iekārtas, bez kā nemaz nevar, kā pienākas, "dancišu vest". Ne telpas plašums, ne danču grīdas, ne attiecīgu apavu. (...) Tik krusta dancim vietas gana".²³²

Turpinot sarunu par raksturīgajām iezīmēm, jāmin dziesmas: "Griez, Madīte, lielu riņķi Sava tēva istabā, Tev pieder tēva nams, Tev tā tēva istabiņa";²³³ "Liela, liela, cēla, cēla Mana tēva istabiņa. Samāvos trejus brunčus, Apgriežos ritenī";²³⁴ "Ekur meitas danci grieza, Kā to vasku skrituliņu (ritenīti)";²³⁵ "Skatīties, jauni puīši, Kā meitāmi kājas iet: Tā meitām kājas

iet, kā tie vaska ritulīti";²³⁶ "Skatīties, jaunas meitas, kā
 puīšiem kājas iet (rit): Tā puīšiem kājas iet (rit), kā tie
 retu ritentiņi";²³⁷ "Kā gāju namā, tā griezu riņķi": Pusriņķa
 namā, Pus istabā".²³⁸ Līdzīga dziesma pavada gan pādes danci-
 nāšanu, gan arī citas dejas.²³⁹

Pleši variants sazarojusies dejas (apdziedāšanas) dzies-
 ma "Mūsu meitas dzeltainītes Uz dālderu riņķi griež; Panākni-
 cas kluču muldas Uz pūrvietas nevarēja";²⁴⁰ "Uz danciša tautu
 meita, Uz skriemeņa (vērduņa) apsagrieza";²⁴¹

Ticējumam pakļauta trīsreizēja apgriešana (dancināšana):
 "Isto brālīti, Ved mūsu dancot; "Trīs reizes apgriezi, Dod tau-
 tas rokās".²⁴²

Zīmīgi, ka apdziedāšanas dziesmas, kas tekstā atļaujas
 pat rupju nerātību, savai līdzgaitniecei - dejai - nepieļauj
 ne mazāko atkāpi no tradicionālajā horeogrāfijā īssenis iedi-
 dinātajiem estētiskajiem principiem.

No šāda veida daudzajām apdziedāšanās dziesmām minēsim:

Kam tas Jēpītis	Gan laba māršiņa,
Izplāšus dāncot?	Bet viena vaina!
Circeņi ciscipas	Tik tās vainiņas,
Izrubinājši.	Izplaku dāncoja.

LD 24096,1

LD 24080

Domājams, ka latviešu tautas horeogrāfijai raksturīgā
 sestā pēdu pozīcija ir pamatu pamats arī šaurajai griešanās
 darbībai. Bet tas savukārt liek domāt, ka latviešu zemnieku
 mājās izpildītais dejošanas veids (dejojāji dāncot, grozās, lec
 uz vienas vietas vai nu uz grīdas, vai arī uz soliem), ko no-
 vērojuši svešautiēši, varētu būt radies jau pirms kļaušu lai-
 ka šaurajām telpām.

Svarīgi atzīmēt, ka plaši pazīstamā, variantos sazarāju-
 sies kāzu dejas dziesma

Ekur laba dāncošana	Pa pāram, pa pāram,
No durvim uz debenu;	Ekur smuka dāncošana;
Ko tā riņķu dāncošana,	Ko tā riņķus riņķošana,
Tā bij ļaušu smidišana.	Ļaušu vieni smidišana.

LD 24072

LD 24072, 1 V

vispār noliedz riņķu dančus (arī tos, kas veidojušies stingrā saistībā ar tiešajiem). Šajā sakarā atcerēsimies, ka viens no visizplatītākajiem izpildījuma veidiem ir tieši "Riņķu dančis" ("Apaldančis"), it īpaši "Apaļā polka".

"Vaiņaga danči" (mičošanas deju) pavada dziesma "Sūtāt mani sētā, Neiešu sētā, Še pat dančošu Pa beņķa virsu Deviņas dienas, Deviņas naktis Ar savas māsiņas Valnadziņu".²⁴³ Tai seko "Minami, laužami, Ozola Riņķus!".²⁴⁴

Panāksnieki (vedēji), sakāpuši beņķī, mičādamies vēl dzied: "Kur palika vedējiņas, (panāksnieces), Neredz vaira rotājamas?".²⁴⁵

Par kāpšanu uz soliem liecina arī vairākas etnogrāfiskās ziņas. Tā, piemēram, lasām: "Pašduši visi viesi gāja apkārt galdam divas reizes pa grīdu, bet trešo reizi pa soliem. Nozīme, domā, būtu tāda, ka viesi vēlējuši, lai jaunlaidtie savos sasniegumos kāptu arvien uz augšu. Viesi pēc tam priecojas, taisīja dažādas asprātības un dejoja līdz vēlai naktij".²⁴⁶

Ieražu norisē tiek iesaistīts arī galds: "Leo, masiņ, par galdipu..".²⁴⁷ Šāda paraža, domājams, tāpat kā basa bērns,²⁴⁸ vai pilnīgi kaila zēna dancināšana gan uz galda, gan uz sola visnotaļ saistīta ar tiešajumu.

Nozīmīgu vietu kāzu ieražā ieņem "Vaiņaga dančis", saukts arī "Mičošanas dančis". Mičošana parasti notika pēc pusnaktis. Tai pēc tiešajuma priekšrakstiem bija jābeidzas līdz "pirmajiem gaiļiem".

Pierakstīti vairāki mičošanas riti ar dejām. Tā, piemēram, lasām: "...ligava vaiņagu uzliek galvā ligavaiņa brālim: "Nemiet manu vainadzīgu, Nogēmuši uzlieciet, Nogēmuši uzlieciet Jauna puīša galviņa; Lai mūžipā vieglis bija Kā jaunam puīšim..".²⁴⁹

Ar vainagu izdancojas "visi puīši, pēc tam atkal meitas".²⁵⁰ Citviet teikts, ka "pirmajā kāzu vakarā notika arī ligavas mičošana jeb vaiņaga nopemšana un aubes uzlikšanas ceremonija(..) Nogēmusi vaiņagu, vīra mātē to uzlika ligavas brālim galvā(..) Pēc mičošanas ligava apdāvināja visus ligavaiņa radus. Izdevusi dāvanu, ligava ar katru izdancojās. Pēc šīs ceremonijas atkal

sākas dancošana un vaiņaga dancināšana. Katrs kāzu viesis pa kārtai dancināja vaiņagu. Tā izdancojušies visi kāzu viesi gāja gulēt".²⁵¹

"Vaiņaga dancināšana" sākas ar dziesmu "Paviegli iesāku (ievilku) Vaiņaga danci, Lai mūsu māsai Paviegls mūžs".²⁵²

Līdzīga ir arī pādes dancināšanas dziesma,²⁵³ kas sāucas ar dejas dziesmu "Gan viegli to danci Nodancoju..".²⁵⁴

"Vaiņagu, drānā uzvērtu, nēsāja apkārt pa plānu, dziedot vaiņaga dziesmas. Līgava, vakarmāsa, vīra māsa un panākstu meitas staigāja vaiņagam līdz, līdzēdamas vedējijenei dziedāt, kas bija dziesmas saucēja, un kāda no panāksniecēm locītāja. Citi stāvēja apkārt un klausījās un skatījās.." Tam sekoja norise "Ko gribi, māsiņa, par vainadzīgu..?".²⁵⁵ "Vaiņaga dancināšana" iezīmīga, pirmkārt, ar to, ka to izpilda vienīgi sievietes, turklāt noteiktā sastāvā, un, otrkārt, ar to, ka tai piemīt tendence pārvērsties par priekšnesumu. Vairākos novados "Mičošanas danci" pavada dziesma "Jauns cālīts ietecēja Vecu vistu pulciņā; Vecās vistas izplūkušas Cālitim cekulīti".²⁵⁶

Ipašu vietu starp mičošanas ritiem ieņem norises, kas saistītas ar vainaga dziesmām "Sit, tautieti, zelta vadzi..".²⁵⁷ "Turat zīda nezdoga, Karat vadža galiņā",²⁵⁸ kas sāucas ar pārējiem "Vadža dančiem", arī ar "Dvieļu dančiem".

Mičošanas dejas dziesmas	Dedzini, brālīti,
Dedzin, brāli, gaišu guni,	Trijžuburu sveci;
Nu māsiņu mičosim;	Nu tautas māsiņai
Nu māsiņu mičosim,	Vaiņagu pems. ²⁶¹
Nu noņems vainadzīgu. ²⁵⁹	

Vai, māsiņ, vai, māsiņ,	Dedzin, Laima, vaska sveci
Glabā savu vaiņadzīgu;	Ej pa priekšu istabā,
Brāļi (Tautas) sveces	Lai kājiņu neiespēru
dedzināja,	Asariņu pelcītē. ²⁶²

Nu pems tavu vaiņadzīgu.²⁶⁰

saistītas ar atbilstošu norisi: "Līgava, dižvedēja sieva, vakara māsa un it visas panāksnieces (arī panāksnieku sieva), saķērušās rokās, izveido loku. Puiši ar tautieti izveido otru loku, ārpus panāksnieču loka. Visiem vīriešiem rokā degošas

svēces. Bez tam vēl dzied "Springuļi, runguļi, šķirat ceļu..".²⁶³

Ar gaismekļiem izpildīta arī oita kāzu deļa: "Neviens to neredzēj', Kādus ērmus es redzēj'; Es redzēju panāksnieces Ar lukturi dancojam".²⁶⁴

Atbilstoši ieražu noteikumiem vainagu uzlika vīra māsaī. Ja masa bija maza, brālis viņu ar vainagu galvā nešus izdancināja plānā.²⁶⁵ Te saskatāma noteikta paralēle ar pādes dancināšanu.

"Mišošanas danča" pirmatnējo izpildījuma veidu sakarā nevar nepieņināt vienu no mišošanas rita pamatprincipiem - precēto un nprecēto pretnostatījumu, kas visā pilnībā izpaužas pēc ieražu spēles - vainaga noņemšanas un trīs reizes liktās mīces jaunās sievas galvā.

Dažreiz deļo "Matu poli" (vienu no daudzajiem kāzu deļas "Polis" atzarīem), kam ir arī nosaukums "Tupu polis". Sievas un meitas, sakritušas oita oitai ar abām rokām matos, tupu lecot, plēš un rauļ viena otru. Ģīniņš turpinās tik ilgi, līdz meitas tiek uzveiktas. Taču meitas savukārt nedomā tik viegli padoties, lai puišu acīs neizrādītos nespēoīgas. Raugoties no etnohoreologa viedokļa, jāsecina, ka tupu danči latviešu tradicionālajai horeogrāfijai nav specifiski (ja neskaita vāku vakarā un ķekatu norisēs tupus izpildītos dzīvnieku kustību attēlojumus). Vai no etnogrāfu viedokļa sievišķīgie cīņas paņēmieni - matu plēšana - ir bijuši raksturīgi senajām latvietēm, diemķīl neesmu kompetents spriest.

Domājot par to, cik "Mišošanas deļa" ir latviešu daļrades pirmatnējo iezīņu, jāatoeras A. Jurjāna vārdi par plaši izplatīto danči "Mišoļamais". Viņš sacījis, ka tas "vispārīgi pazīstams kā vācu piederums" ("Wir winder dir den Jungfern Kranz").²⁶⁶

Bez ieražām, ticējumīem, bet ļo sevišķī deļas prieka kāzu danči saistāmi arī ar oītiem motīviem:

Meitas mani dancoot veda,	Paldies saku māmiņai
Manas naudas gribēdamas.	Par to kuplu lindracīpu!

LD 24137

Svainīts mani diētu veda,
Cimdu zeķu gribēdams.²⁶⁷

Dancodama tautu dēlu
Stērbelēsi sitināju.²⁶⁸

Dancot vedu sav' māsiņu,
Vedu dižu (lielu), vedu mazu (magu);
Dižu (Lielu) vedu rādīdams,
Mazu (Magu) vedu mācīdams.²⁶⁹

Iezīmējas vecākais horeogrāfiskais tips - deļā dalību ņem visi: gan virieši, gan sievietes, gan veci, gan jauni, gan lieli, gan mazi. Mazie kāzinieki kāzās apguva dancošanas prasmi, bet lielie ar savu māku un dejisko iznesību iegūst sev vēlamo mūža draugu: "Danco viegli (slaiki, taisni, stalti), tautu meita, Nemet kupra mugurā, Negrib mani bāleliņi Ar kuprīti dancoņāju";²⁷⁰ "Tec, meitiņa, tu pā priekšu, Lai es tavas kājas redzu: Ja tu labi iztecēsi, Būsi mana līgaviņa";²⁷¹ "Deju, deju, lecu, lecu Zilajos lindrakos; Uz tā puisīša deju, lecu (Tā puisīša gribēdama), Kas dancoja zābakos";²⁷² "Lecat, puikas, lecat, puikas, Uz tām ciema meitiņām!".²⁷³ Jo sevišķi to apliecina deļas dziesmas:

Noraugies, brāleliņ,	No dancoiņa nosavēru
No dancoiņa līgaviņu:	Bāliņam ļaudaviņu:
Kura danci viegli rāve,	Kura viegli danci vede,
Tā raus viegli dzirnaviņ".	Tā vilks viegli dzirnaviņas.

LD 24079,8

LD 24079,11

Danča sadzīvisko nozīmi apliecina vēl vairākas citas kāzu deļas dziesmas.

No daudzajām paralēlēm ar senajām lietuviešu kāzu ieražām minamas horeogrāfiskajam A I 3. tipam radniecīgās procesijas. Tā, piemēram, jauno sievu virā mājās vispirms ved ap uguni, lai viņa būtu saimniece. Pēc tam viņa dodas mest ziedojumu pie ēkām, akas, augļu kokiem, sakņu dārzā. Jaunie lielā pulkā iet līdzī, pēc katra ziedojuma dzied un deļo līgavai par godu.²⁷⁴

J.A. Jansons raksta, ka pārgērbšanās kāzās ir tikai kāzu uzveduma starpcēlienu epizode, bet ne pašu kāzu drāmas piederums. Tāpat arī rotaļas mūsu kāzās varējušas būt kā starpspēles. Rotaļas ir uzskatāmas par lielākas drāmas neatkarīgu sastāvdaļu. Tā ir izaugusi no cilvēku tieksmes atdarināt.²⁷⁵

Ieskats vairāku gadsimtu garajā kāzu ieražu horeogrāfiskajā pārtapšanas procesā ļauj konstatēt, ka kāzu dejas pārstāv latviešu tautas A I-IV, B I, C I, II, IV, VI, VIII horeogrāfiskos tipus. Atkarībā no telpas (dejas laukuma, danča plāna) specifiskas norises sazarojas vairāk vai mazāk atšķirīgos variantos. Starp šiem variantiem un to apakštipiem pastāv noteikta likumsakarība. No pirmatnējā horeogrāfiskā tipa norisēm (A I 1-2), kurā ar vienādām tiesībām piedalās visi svinību dalībnieki, attīstās norises, kurās vērojama dalībnieku diferencēšanās un noteiktas partneru attiecības (A I 3) un kurās pāri dejo "Apaļos dančus" (A I 4.-5.; A II 1.-5.). No A II 3. tipa dejām populārākās ir "Likumu dancis", "Garais dancis", "Polis". Kāzu deju repertuāra ietverti arī citi horeogrāfiskie tipi. Norises izpilda gan partneri pāru skaitā (A IV tips), gan noteikts pāru skaits - divi, trīs, četri un vairāk (C IV, VI, VIII), gan arī noteikts dalībnieku skaits - viens, divi, trīs, pieci, deviņi (C I, II, III, V, IX). Uz senajām neierobežota pāru skaita, kā arī divu un četru pāru dejām vēlāk uzslāgojās aizgūtās apļa dejas ar neierobežotu pāru skaitu (A II 2. tips) un kadriļas (A IV 5., bet jo sevišķi C VIII) tipa norises.²⁷⁶

Daudzveidīgā horeogrāfija, it īpaši tā, kurā piedalās noteikts dejotāju vai pāru skaits, saistīta ne tikai ar kāzu ieražu centrālajām personām, bet arī ar sava laika stingri reglamentēto viesu skaitu. Tā, piemēram, 17. gs. valdības noteikumi Vidzemē noteica, ka "pagastu vecākie, tiesneši un pilnie vīri uz kāzām nedrīkst ielūgt vairāk par 16 pāriem". Citviet likums reglamentēja, ka kāzās nedrīkst būt vairāk par 12 pāriem, kuros ieskaitīti arī ligavas un ligavaiga radi.²⁷⁷ Iezīmējas divi izpildījuma veidi: tāds, kas saistīts vienīgi ar tieksmi dejojot, un tāds, kas vairāk vai mazāk pakļauts ieražu un ticējumu diktātam. Zīmīgi, ka ļauno varu aizbaidīšanas trokšņainie (sveštautiešu dēvētie - barbariskie) riti sakausējas ar pirmatnējās horeogrāfijas sparīgo dejas soli (visdažādākajiem kāju piesitieniem - dimdošo zemes tricīnāšanu). Nav datu par to, ka kāzu ieražās iekļautās nerātnās apdziedāšanas dziesmas, kas bieži vien bijušas saistītas ar dejisku darbību, dejā būtu

paudušas dziesmu nepieklājīgo saturu. Acīmredzot tas tāpēc, ka dejas saglabāja veco tradicionālo, ritiski ornamentālo horeogrāfisko risinājumu. Turklāt tas vēlreiz apliecina, ka latviešu horeogrāfijai bijušas svešas seksuālas dejas. Horeogrāfiskais risinājums aizvien vairāk papildinājās ar spēles darbību. Izveidojas starpžanrs - horeogrāfiskā spēle (rotājspēle). Ar laiku dejas laukumā ("danšu plānā") līdzās horeogrāfijai (visnotaļ sakņojoties ieražu norisē) attīstās patstāvīgs folkloras novads - spēle, veidojot jaunu dejas laukuma psiholoģisko klimatu.

Kristības

Īpaša vieta dejai ir ierādīta kristību ceremoniālā.²⁷⁸ Horeogrāfiskā norise tiek saistīta ar pādes didīšanu vai daudzinašanu (didīt vai daudzinaēt nozīmē krustbērnu dejas laikā šūpot, cilināt, kūmām pašām līdzī dziedot). Tāpat kā citās dejas dziesmās arī pādes didīšanas dziesmās viens un tajā pašā pozīcijā lieto vārdus "didīt", "daudzinaēt", "dancinaēt", "leicinaēt", "līgot". Variantos plaši sazarotā pādes didīšana (leicinašana, tencinašana, ligošana, dancinašana) ir latviešu gīmenes godu raksturīga iezīme.

K. Barons "Latvju dainu" pirmajā sējumā nodaļas "Pādi dīda" apakšnodaļu "Kūminieki skubīnās un pošās uz deju" sāk ar dziesmu:

Kūmīgas, kūmīgas,	
Daudzinām pādi,	
Raud mūsu pādīte	Var. Kā pādīte neraudās
Nedaudzināma.	Nedancināta. ²⁷⁹

Nākamās apakšnodaļas "Veomāte vai nesēja gērbj pādi un pasniedz to krusttēvam vai krustmātei", "Kūmu deja ar simbolisku nozīmi un pādes daudzinašana", "Deju beidzot, nesēja plēnes bērnu mātei pie gultas" un "Citi kristībnieki peļ kūmas, kas nemācējušas vai nevižojušas pādi dancināt un daudzinaēt" aptver pamatdziesmas no 1485. līdz 1584. dainai ar vairākiem simtiem variantu. K. Barons ievietojis arī vairākus kristību ritu aprakstus. Tajos, starp citu, teikts: "Kristībās darija

visu steigšus, lai bērns mudīgs un sparīgs darbos; pādi dancinot, ošla augstu rokas; kristībās dzīvoja jautri, liksmi, dziedāja un deja, un dancināja pādi, lai bērnam laimīgs, priecīgs mūžs. Vispār bērna vecākiem un kūmām jāievēro gods un pieklājība domās, vārdos, darbos, apģērbā."²⁸⁰

Pādes dancināšanas ceremoniālā iezīmējās divi posmi. Vispirms kūmas, atbraukušas no baznīcas un pārlēkušas pār sliedni, dzied: "Kūmām iedama, Pār sliedni lēcu. Drīz lēcu namā, Drīz istabā";²⁸¹ "Leo, Dievis, papriekšu Ar mīļu Māru, Es lēkšu pakaj Ar savu pādi."²⁸² Pirmajā rindā dažkārt vēl sastopam: "Lēo Dievis, lēo Laima";²⁸³ "Ej, Laimiņa, tu pa priekšu";²⁸⁴ "Līdz gāju istabā, Līdz padarņoāju".²⁸⁵ Tad kūma ar pādi uzsāk kristību ceremoniju - dejiski trīs reizes pāriet vai apiet istabai, dziedot "Citi bērni vaicāja, Kas bērnam vārda.." vai "Iegāju namā, Neteikšu vārdu, Iegāju istabā, Tad teicu vārdu" - šajā brīdī kūmas pirmo reizi nosauc bērna vārdu. Ar to jauno pilsoni oficiāli uzņem dzimta par līdztiesīgu locekli.²⁸⁶

Dancināšanas posms atsākas pēc mielasta, kad kūmas izpilda plaši izvērsto pādes didišanas rituālu ar laba vēlējumiem un apdāvināšanu.

Kūmu dejas - gan pādi dancinot, gan dejojot bez pādes - galvenokārt pārstāv A I horeogrāfisko tipu. Apskatot visraksturīgākās norises zināmā apakštipu secībā, turklāt saistījumā ar pavadijumu, manāms noteikts variēšanas process - horeogrāfiskā attīstības gaita.

A I 3. tipa pirmās vai otrās norises (kūmas virzās aplī) raksturīga iezīme: četrindes laikā (t.i., 8 taktīs) lietpratīga kūma ar pādi "veic 3 riņķus", t.i., kūmai jāapiet aplī trīs reizes un jāsaskāpo tradicionālais, kvadrātiskais, dejas pavadijums ar ticējuma skaitli "3". Jāpiebilst, ka tad, kad kūmas dejo rindā vai arī kūma dejo ar pādi pa visu "danča plānu", formālais risinājums saistīts ar A I tipa citām apakštipa figurām.

Figurālā risinājuma horeogrāfiskā plastika arī mēdz būt saistīta ar ticējumu. Tā, piemēram, izpildot didišanas soli, dzied variantes plaši sazarotu dziesmu "Minu, minu nātrīpas,

Lai auga mauriņš, Kur manai pādītei Rotāties".²⁸⁷ Dziesma publicēta vairākos krājumos, sākot ar 19. gs. pirmo pusi.²⁸⁸ Vēl sastopami varianti: "Lai mūsu pādīte Pa mauru rotā";²⁸⁹ "Lai mans krustdēls Rāpojas".²⁹⁰

Līdzās daktila variantiem ir arī trohaja varianti. Vairāk nekā desmit pierakstos fiksēta dziesma "Ejam, kūmas, minam nātres, Lai aug mauris plāniņā, Lai varēja mūs' pādīte Pa plāniņu rapažāt".²⁹¹ Otrajā rindā dziedāja arī "Lai aug mauris, aboliņis".²⁹²

E. Melngailis Rucavā pierakstījis dejas melodiju ar tekstu:

Ejam, kūmas, minam nātres,
Lai aug tīra labībiņ!
Man, pādīti didījot,
Skruzda ceļu pārteoēja;
Lai tā teki mieži, rudzi
Manas pādes apcirknī!

F 804, 1821

19. gadsimtā kā kumu dejas dziesma daudz dziedāta "Kūmas sēda, beņķi lika, Nātres auga plāniņā; Eita kūmas, minat nātres, Lai aug nātres pabeņķē".²⁹³ Ceturrtā rindā dziedāja arī "Lai aug rozes plāniņā",²⁹⁴ "Lai aug baltais aboliņš".²⁹⁵

Kad kūmas dejo ar pādi (dancina pādi), trešajā un ceturrtajā rindā Kurzemē mēdz dziedāt: "Eita, kūmas, ņemat pādi, Nominat sīvas nātres".²⁹⁶ Līdzīga dziesma pierakstīta arī Vidzemē.²⁹⁷ Mazāk izplatīts variants, kas publicēta "Latvju dainu" 5. sējuma pielikumā: "Kas taku nomina Pa klaju lauku? Annīņa nomina, Pādīti lenkdama".²⁹⁸

Svarīgi atzīmēt, ka formāli līdzīgā A I 3. norise un tajā ietvertās A I 1. un 2. norises figūras izpildītas vēl citos ģimenes godos un gadskārtu ieražās.

Kāzās izpildīta norise, dziedot: "Minam nātras, Lai aug maurs, Lai mūs māsiņa Pa mauru staigā";²⁹⁹ "Minam, minam Māsiņai pēdas..".³⁰⁰

Jāpiebilst, ka šī dziesma kāzās pavada deju "Polis". Dziedot šo četrīndi, horeogrāfiskā kustību virzība pārtrūkst,

jo sākas teksta ilustrēšana.³⁰¹ Dažkārt, dziedot "Minam, minam", deju ne tikai mīņāšanās soli, bet izpilda arī lēcienus.³⁰²

Mīčošanas laikā ar dejas dziesmu "Minam, minam Vainaga pēdas, Lai māsa neraud Staigādama"³⁰³ saistīts vainaga noņemšanas ceremoniāls.³⁰⁴ Dundagā ar šo dziesmu jaunaīs pāris iedanco savu kopdzīvi, t.i., izpilda C II tipa norisi.³⁰⁵

Gandrīz tādas pašas vai nedaudz atšķirīgas dziesmas dziedātas bērēs. Piemēram, "Miname, miname Brāliša pēdas, Lai māte neredz, Lai gauži neraud".³⁰⁶ Arī ķekatu un Līgo vakarā "Budeļu tēvs", "Jānis" min nātras un ušņas, dodoties apkārt laukiem un dārzam.³⁰⁷ Dziedot gīmenes godu un gadskārtu ieražu dziesmu "Minam, minam" variantus, izpilda A I 3. norisi, t.i., "Dižā kūma", "Budeļu tēvs", "Jānis", pārtrauc apļa risinājumu un sāk vest virkni.

Izpildot A II 2. un 3. norises, t.i., tādas, kas ietiecas t.s. "Likumu danču" ("Es mācēju danci vest") pāru deju oīklā, kūmas parasti dzied:

Man pādīti didījot,	Kur, kūmiņa, gružas bērsi,
Skudra oēļu pārtēcēja.	Kad slaucīji istabīgu?
Tā tecēsi rudzi, mieži	Man pazuda zelta pieši,
Manā pādes klētiņā.	Ar pādīti dancājot. ³⁸⁰

F 1955, 304

Katrai četrīrīndei ir vairāki varianti.³⁰⁸

Katra kūma, kas ņēma pādi dancināt, to arī apdāvināja.³⁰⁹ Apdāvināšana parasti saistīta ar īpašu ceremoniālu dejas laikā. Apdāvinot galvenokārt dziedāja par naudu:

Māmiņa mīļā,	Ko, kūmiņas, kavējati,
Še tev naudīņa,	Ka naudīgu nemetati?
Dod man pādīti	Vai lai auga mūs' pādīņa
Padancināt!	Ar to vienu paladzīgu?

LTD (1) 2308

F 2000, 101

Kūmiņas, kūmiņas,
Vākaties!
Metisim pādītei
Jostīņas naudu,

Tisim pāditi
Līdz kāju galam.

LTD (1) 2413

Naudas došanas (mešanas) veidi bija dažādi. Tie bija saistīti arī ar ticējumu:

Metīšu dālderī
Plānina vidū,
Uzjēmsu pāditi
Dancādama.

Es, pāditi dididama,
Plānā metu zelta naudu;
Lai uzjēma mūs pādite,
Pa plāniņu rāpodama.

Tāz 36753

F 74, 1580

Ceremoniālajā dejā bieži vien izpaudās kūmu dižmanība:
"Noskanēja, nošķindēja, Kad es savu tiesu devu; Es nemetu zaļu varu, Es met' spožu sudrabiņu".³¹⁰

Dancināšanas un apdāvināšanas dziesmas cieši saistītas ar konkrētu rīcību: "Še tev, pādīņ, Sudraba dālderis! Kad augsi lielis, Pelnīsi zeltu".³¹¹ Dod ne tikai naudu: "Es savai pādei Kurpītes došu; Lai mana pādīte Liela dancoja".³¹²

Apdāvināšana ir pienākums, kas obligāts visiem, neatkarīgi no tā, kādam sociālam slānim kristību viesis pieder. Nereti dižmanībā nabagie neatpaliek no bagātajiem:

Kā nav kauna bajāram
Plikas pādes dancināt;
Es bij plika sērdienīte,
Es uzliku nēzdodziņ.

F 929, 13055

Kurzemē populāra ir dziesma "Es pāditi dididama Puķi bāzu azotī; Lai mana pādīte Kā puķe augs".³¹³ Vienā no daudzajiem variantiem dzied: "Es rozīti rokā turu, Sav pādīņu dancinotī; Lai pādīņa kā rozīte Zied sārziem ziedīņiem".³¹⁴

Arī Latgalē kūma kristību ceremoniālā dzied par puķi.³¹⁵

Dancināšanas laikā izmanto dažādus priekšmetus: "Es pādīti dancināju, Priekšā sēju priekšautiņu; Lai pādīte dzīvodama Visu mūžu priekšeniece";³¹⁶ "Kad pādīņu dancināju, Iemauktīguis vīcināju; Lai pādīņis liels izauga, Kumeliņu mīļotājs".³¹⁷

Jau vienā no pirmajiem latviešu tautadziesmu publicējumiem (1844) ievietota dziesma "Pāditi dancīnu Kaplītis rokā; Lai ma-

na pādīte Liels dravenieks".³¹⁸ Tā publicēta vairākos 19. gs. izdevumos.³¹⁹ Līdzīgā variantā dziesma sastapta vairākkārt.³²⁰ 19. gs. pierakstīta un publicēta arī "Pādīti dancīnu Šauteve rokā; Lai mana pādīte Raib audējīņa".³²¹ Dziesmai ir vēl varianti³²², tajā skaitā trohaja pantmērā: "Es, pādīpu dancinoti, Šauteviņu līdzī nesu; Lai pādīpa diža auga, Lai ir liela audējīņa".³²³ Vēl dzied: "Dancīnu pādīti, Adata rokā; Lai mana pādīte Diža šuvējīņa";³²⁴ "Es, pādīti didīdama, Zelta maucu gredzentīņu; Lai tā auga, mana pāde, Zelta naudas skaitītāja."³²⁵ Fiksēti vairāki līdzīgi varianti.³²⁶

Pādes dancināšana dod zināmu ieskatu ieražās izmantotās dejas pārtapšanā. Horeogrāfiskajā rakstā parādās ne tikai ar mazuļa ucināšanu, bet arī ar noteiktu priekšmetu izmantošanu saistītas darbības. Teksta sakarā norisē ienāk vairāk vai mazāk izteiktas pantomīmiskas darbības.

Tradicionālajos dejas risinājumos roku darbībai piemīt sekundāra nozīme, taču pādes dancināšanā tai dažkārt ierādīta centrālā vieta. Ne velti Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē sakarā ar tīcījumu vairākos variantos dzied:

Krusta mātes vaina bija,	Krustu tēva vainu teicu,
Ka man mazis augumiņš;	Kad man mazis augumiņš;
Kad tā mani dietu nesa,	Kad tas manis dietu veda,
Kam tā augstu nepacēla.	Kad tas augsti necilāja.

LD 1541

F 696, 525

Vienā no senākajiem publicējumiem ievietota dziesma:

"Krusta mātes vaina bija, Ka es liela neuzaugu; Kam tā mani zemū nesa, Kam uz augšu necilāja."³²⁷ Kurzemē un Vidzemē vēl tiek dziedāts: "Dievs, dod manim citu bērnu, Šito kūmu vairs nepemšu; Esti, dzerti gan mācēja, Ne pādīti dancināt".³²⁸

Daudzās dziesmas par roku cilināšanu dejas laikā ļauj sa-skatīt vienu noteiktu, tīcījumam atbilstošu darbību.

Es pādīti didīdama,	Es pādīti dancināju,
Augsti rokas cilināju;	Augstu roku cilādama;
Lai cilina Dēkle, Laima	Lai pādīte smuidra auga,
Bagātosī ļautīņos.	Skaidra darba darītāja. ³²⁹

LD 1536

Es pādīti dancināju,
 Augsti rokas cilādama;
 Lai pādīte drīz staigāja,
 Drīz jēmās valodā.

LD(P) 467

Es, pādīti dancinot,
 Augsti rokas cilināju;
 Lai aug lielis, lai aug stipris
 Kā ozols tirumā.

F 1207, 9205

Es istā krustumāte,
 Es pādīgu dancināšu;
 Augsti celšu līdz griestiem,
 Uz rokām izšūpošu.

F 2000, 56

Svarīgs ir arī pādes oelšanas virziens.

A I 4. norisi (kūma ar pādi deju apla vidū pretējā virzienā) parasti pavada pādes dancināšanas dziesma "Ar sauli, pret sauli Pādīti didu" (Kurzemē vien sastapta vairāk nekā piecdesmit variantos).³³⁰ Retāk izpildīta "Pret sauli, ar sauli.."³³¹ vai "Pret sauli..".³³²

Parasti pādes šūpošanas virziens kūmai ir vienāds ar horeogrāfisko. Virzienu - nacionālo deju raksturīgo iezīmju - noskaidrošanā lieti noder arī, dziedot "Ar sauli, pret sauli..", "tā ērtāk dziedāt" (rodas dabīgs akcents).

K. Barons dziesmu kārtojis trijās variantu grupās. Kā pirmo viņš 1894. g. publicējis: "Pret sauli, ar sauli Pādīti didu; Lai mana pādīte Pusgada staiga".³³³ Kā otro: "Ar sauli, pret sauli Pādīti didu; Lai mana pādīte Kā saule staiga".³³⁴ Kā trešo: "Ar sauli, pret sauli Pādīti didu; Diža rada pādīte, Galviņa reiba."³³⁵ Vieni un tie paši laimes vēlējumi var būt gan ar pirmās, gan ar otrās dziesmas sākumu: "Pret sauli, ar sauli Pādīti didu; Lai mana pādīte Kā saule aug".³³⁶

No horeogrāfijas viedokļa ievēribu pelna varianti, kuros ceturtajā rindā dzied: "Kā saule grozās",³³⁷ "Kā saule rotājas".³³⁸ Horeogrāfiskās norises sakarā vienā un tajā pašā pozīcijā lietotie vārdi "grozās", "rotājas", ļauj labāk izprast darbību. Mēdz būt arī citi laimes vēlējumi, piemēram, Vidzemē dziesmas ceturtajā rindā dzied: "Kā saule skaista".³³⁹

Īpaša neliela dziesmu grupa rāda kustību virzienu, kas saistīts ar galda izvietojumu telpā: "Es savu pādīti Pret gal-

du didu; Lai manai pādītei Maizītes laime".³⁴⁰ L. Bērziņš
1900. gadā rakstā "'Dieve' latviešu mitoloģijā" publicējis
Alūksnē dzirdētu dziesmu "Ar galdu, pret galdu..".³⁴¹

Kaut dziesmu galvenokārt dzied daktilā, ir arī vairākas
dziesmas trohaja ritmā:

Es pādīti dancināju	Dod, māmiņa, manu tiesu,
Pret saulīti, ar saulīti;	Līdz saulīte nenogāja;
Lai tā auga skaidra meita,	Laid man savu pādenīti
Skaidra darba darīdam.	Ar saulīti dancināt!

F 166, 1186

LTD(1)2306; F 1726, 879

A I 4. norise zīmīga vēl ar to, ka atbilstoši sižeta se-
cībai to pavada vairākus pantus gara dziesma: "Kalnupu, leju-
pu Mūs istabiņa; Saejam, kūmiņas, Nolidzināt. Paviegli iesāku
Pādīti didit; Lai manai pādītei Tāds vieglis mūžiņš. Ar sauli,
pret sauli Pādīti didu; Lai mana pādīte Kā saule auga".³⁴²

Aplūkojot tipiskās iezīmes sākotnējo virzienu dejiskajos
variantos, jāpieņem arī 90 gadus vecas teiošas izpildītas
dziesmas pirmā rinda "Pret sauli, pa sauli".³⁴³

Dejas konstrukcija sasaucas ar citu, radniecīgu latviešu
horeogrāfijas tipu, tikai šoreiz kūma - dejotājs apla vidū -
rokās tur pādi. Zīmīgi, ka pat tad, ja norisē iesaistās no-
teikts kūmu skaits (sakarā ar baznīcas vai citiem priekšrak-
stiem), senais konstruktīvais risinājums saglabājas.

Kūmu dejas A I 4. norises variantos pādes dancinātājs ap-
ļa centrā (neatkarīgi no tā, vai danci sāk sievietē, vai vi-
rietis, vai dancina zēnu, vai meiteni) kustību sāk dejas ce-
ļam pretējā virzienā (t.i., pretējā virzienā dejotājiem aplī).
Tikai retumis pādes dancinātājs vispirms sāk virzīties dejas
ceļā virzienā līdz ar pārējiem, dziedot "Pret sauli..".

A I 4. norises tipiskais izpildījuma veids (dejotājs cen-
trā savā vietā uzaicina citu dejotāju no apla), kas plaši sa-
stopams latviešu tradicionālajā horeogrāfijā, pādes dancinā-
šanas dejas tiek papildināts ar pādes nodošanu centrā ieai-
cītajam pādes dancinātājam. Saskaņā ar pādes tālākdošanas ce-
remoniālu tiek virknētas kūmu dziesmas četrindes.

Viskoplākais variantu cers izveidojies ap A I 4. un 5.

apakštīpu sasaistījumu. Risinājumu parasti pavada dziesmu virkne, kurā seskaņā ar dejas soli cita citai seko panti gan daktila, gan trohaja ritmā. Tā, piemēram, Bārtā, kur pādes dancināšanas tradīcijas bijušas sevišķi cienītas, E. Melngailis pierakstījis:

- | | |
|--|--|
| 1. Ciniši, cērpiši,
No menu kāju!
Es iešu plānāji
Ar manu pādi. | 3. Ar pādīti dancodamis,
Augsti rokas cilināju;
Lai pādīti cilināja
Bagatāja vietinā. |
| 2. Es tev došu dalderīti
Tabaciņu nosapīkt. | 4. Aijā, mani mēļi svārki,
Plandatiesi, plandatiesi. |

F 1045, 9897

Dziesmu dzied ar $\frac{3}{8}$ un $\frac{2}{4}$ taktsmēra melodiju. Lidzīgs princips sastopams ļoti plaši izvērstajā gadskārtu ieražu dejas dziesmu "Vilks un kaza" ciklā.³⁴⁴ Katrs pants parasti sastāvs ar kādu no kūmām, kas tajā laikā dzied, dancinot pādi. Atbilstoši kūmu izdomas spējām tradicionālais horeogrāfiskais risinājums bagātinās ar kādu atšķirīgu uzslāpojumu. Kaut arī horeogrāfisko figūru un pantu skaits, to kārtība atkarīga no dancinātāju ranga un spējām, vērojama noteikta horeogrāfiska risinājuma struktūra.

Parasti sāk dižā kūma, tai seko pārējie. Pirmā diditāja ir pati nozīmīgākā. Centrālās personas dižmanība saistīta ne tikai ar ticējuma priekšrakstiem, bet tā pauž arī attieksmi pret pārējiem dejotājiem: "Sakārņi, grunduļi, Šķirat ceļu, Es iešu danoāt Ar savu pādi".³⁴⁵ 1868. gadā publicētajā dziesmā pārējie dejotāji tikuši dažādi dēvēti "čakarņi, činkuri.." ³⁴⁶ "Kņipuri, knapuri..".³⁴⁷

Pādes dancinātāju attieksmi pret pārējiem ieražu dalībniekiem rāda dziesmas:

- | | |
|---|--|
| Šķiratiesi, nūjenieki,
Ļaujiet vaļu kūmiņām!
Ļaujiet vaļu kūmiņām
Pādeniņu dancināt. | Šķiries pušu knipu, knapu
Vidū, tautu istabiņā!
Nu liepiņa dieti gāja
Ar visām pazarēm. |
|---|--|

Tdz 36756

LTD (1) 2336

Šķirat ceļu, rūmējiet,
Nēsātāja pādi dida;
Sudrabota pāde bija,
Zelta pate nesātāja.³⁴⁸

Griežiet ceļu, griežiet ceļu,
Ozoliņis danci veda,
Ozoliņis danci veda
Ar visiem žuburiem.

F 1955, 5782

Šķiraties, rožu krūmi,
Es ar pādi cauri iešu!
Sudrabota man pādite,
Zelta pati diditāja.

Pašķirati man celiņu,
Es pādiņu dancināšu;
Pakavoti man zābaki,
Brāļa plānu netaupīšu.

LD 1511

F 2000, 58

Šķir, Dievis, celiņu,
Dod labu laimi,
Nu iešu plānā
Ar savu pādi.

LD 1509

Vairāki varianti ir otrajam un trešajam pantam,³⁴⁹ bagāts
variantu klāsts saistās ar ceturto pantu. Šīs dziesmas dod
priekšstatu par kūmu greznību, kā arī par kūmu dejas noteiktu
izpildījuma veidu - sparīgu apsviedīgumu.

Ai, jel mani gari svārki,	Plandaties, stripainiņi,
Plandāties, plandāties!	Nu jums vaļas plandīties,
Jūs pusgadu gulējāt,	Sen gulējāt pūriņā,
Ši vakara gaidīdami.	Līdz dieviņis pādi deva. ³⁵⁰

Tdz 36736

Dejas A I 4. un 5. norisi vēl pavada dziesmas "Ar sauli,
pret sauli..".³⁵¹

Es savu pāditi
Visādi didu:
Savu tiesu rikšiem,
Savu aulekšiem.

Krusttētiņis rikšiem teka,
Pādi līdzri rikšīnāja;
Lai pādiņas ātri auga,
Ātri ņēma valodiņu.

F 1955, 6463

F 2000, 87

Cinišiem, kalniņiem
Dižā kūma istabiņa;
Iesim, kūmas, plāniņai
To līdzenu nodancot.

LD (5) (P) 1485,1

Zīmīgi, ka A I 5. norise, formāli ietverot visas I tipa apakštipu figūras, atbilstoši organizē dziesmu virkni.

Svarīga loma ir A I 5. norises ievadītājam (ievadītājam), jo pēc viņas darbības vadās pārējie pādes dancinātāji. Nereti pēc pirmā gājiena iegūst nosaukumu visa dejas.

Par atsevišķu gājienu raksturu zināmu priekšstatu gūstam tieši no attiecīgajām pavadijuma dziesmām. Atkarībā no pādes dancinātāju iemaņām un iniciatīvas dejas kompozīcija un gājienu virknējums katrā konkrētā gadījumā mēdz būt atšķirīgs, taču pastāv noteikti uzbūves pamatprincipi, kas saistās arī ar citu ģimenes godu un gadskārtu ieražu horeogrāfiju.

Visbiežāk sastopams apla, arī virknes, retāk gatves figurālais grupējums. Aplā konstrukcijās bieži vien netiek pilnībā saglabāts A I 2. apakštipam raksturīgais slēgtais risinājums, jo tādējādi ir vieglāk pāriet no vienas figūras uz otru. Figūra "Nost no manu kāju", kam pamatā gatves (A I 5.) zīmējums, pāriet uz figūru "Griežat ceļu, griežat ceļu", kam saturā līdzīga dziesma, bet konstrukcijā veidojas aplis ar vijas iezīmēm (A I 2., I 3. un I 4. apvienojums). Tālāk seko figūra "Augstu rokas cilināju", kam pamatā plaši izplatītā dārziņa figūra ar nosacīti slēgtu risinājumu (dejojāju vietas iezīmējas pēc kūmu cienīguma pakāpes). Šajā figūrā tiek ievērota noteikta attīstība. Pādi vispirms oīlā viegli vieglītīpām, tad aizvien spēcīgāk līdz beigās jau sparīgi un augstu. Te reducējusies visa citas "Pādes dancināšanas" dejas gaita, kad pirmo figūru sāk lēni un liegi, bet pēdējo figūru deju strauji un brāzmaiņi.³⁵² Dejas A I 2. un 3. apvienotās norises figūrā, kuru pavada dziesma "Ar sauli, pret sauli", aplis iezīmējas kā saules simbols (pādi vispirms šūpo pret dārziņa - apla centru). Figūrā, kuru pavada "Grozaties, plandaties", pamatdarbība ir latviešu tautas horeogrāfijai raksturīgā grozišanās. Beigās aplis pārveidojas A I 3. norises variantā - liklocī, kura priekšgalā nostājas kūma - pādes diditāja (diditājs). Šī norise sasaucas ar ļoti plaši izplatīto A I 3. tipa deju "Es māošu danci vest" un "Poli".

Par likumu mešanu dejas laikā kūmas dzied vairākkārt: "Li-

kumu, likumu Sētiņu daru, Kur mana pādīte Teliņas gana";³⁵³
 "Liču, loču pa plāniņu, Aplociņu taisīdami; Kur manai pādītei
 Avtiņas paganiit. Vara stabi, zelta sēta, Sudrabiņa vārtiņiem".³⁵⁴

Figūrā, kuru pavada "Brižiem rikšiem, brižiem aulēkšiem",
 arī vērojama zināma attīstības gaita - tecīgus solis pāreug
 pārleciena soli. Pēdējā figūrā "Lecami, līdzinam šo istabiņu"
 vai nu izveidojas aplis (A I 2. un 4.), vai arī pa visu telpu
 izkārtotās blīva dejotāju masa (A I 1.).

A I 5. norises kompozīcijā manāma pakāpeniska kustību in-
 tensitātes attīstība ne tikai atsevišķos gājienos, bet visas
 dejas laikā. Ne velti vairākos variantos tiek dziedāts: "Pa-
 viegli ievēdu, To dancīti; Lai manai pādītei Pavieglis mužis".³⁵⁵

Par "danča ievadišanu", t.i., par mierīgi iesāktu virknes
 A I 3. tipa norisi vēl dzied: "Paviegli iesāku Pādīti va-
 dāt..".³⁵⁶

Par vieglu, mīļu, līganu cilināšanu dziedāts vairākkārt:

Es mīli, jo mīli
 Pādīti didu,
 Lai mana padīte
 Milīga auga.

Es savu pādīti
 Gan viegli nešu,
 Jau tēvs, jau māte
 Pagreizi raugās.

F 1152, 624

LTD (1) 2388

Šāds dejas (figūras) sākums raksturīgs ne tikai kūmu, bet
 arī kāzu dejām. Ne velti senāk krusttēvs, krustmāte parasti bi-
 ja arī krustbērnu vedēji kāzās.

Kūmu dejas palaikam sastopama gan "danča vešana", gan "pā-
 des dancināšana". Kūmu deju dziesmās teikts: "Bij' man vienai
 Div' darbus darīt: Bij' pādi vadāt, Bij' dancināt".³⁵⁷

Kūmas dejo gan ar pādi, gan bez tās. Starp kūmu dejām sav-
 rupu vietu iegem norise, kurā dažādos veidos apspēlē maisu.³⁵⁸

Darbību pavada dziesma: "Es pādīti dididama, Maisu spēru pabeņ-
 ķē; Augs pādīte saiminiece, Pillu maisu bērējina".³⁵⁹ Dziesmai
 ir vairāki varianti, kas tāpat saistīti ar ticējumu: "Es pādīti
 dancināju Kuli spēru pabeņķē; Lai aug pāde vagarene, Lai ar kuli
 nestaiga".³⁶⁰ Otrajā divrindē vēl mēdz dziedāt: "Lai neaug man
 pādīte Citam kuļu nēsātāj".³⁶¹

E. Silīpa grāmatas "Latviešu deja" daļu "Deja dzimtas godu

svinībās" sāk ar nodaļu "Pādes dancināšana" un norāda, ka "bērnam piedzimstot, senlatvieši centās nodrošināt viņa labklājību ar novēlējumiem un aizsardzības darbībām pret ļaunām varām. Te svarīga loma piekrita dažādām uz analogijas pamata dibinātām kustībām un dejām, ko tautasdziesmās sauc par pādes dancināšanu jeb didišanu".³⁶² Atsaucoties uz pirmatnējiem ticējumiem, E. Siliņa runā ne tikai par pādes dancināšanu telpā, bet arī ārā. Tā, piemēram, zēnus nesuši trīsreiz ap zirgiem, bet meitenes - ap govīm.³⁶³

Sakarā ar ticējumu, ka kūmu izskats, raksturs, bet jo sevišķi pādes didišanas māka noteica visu bērna tālāko dzīvi, par kūmām ņēma tikai pašus cienījamākos apkalmes ļaudis, kuri mācēja labi dejot un labi pādi didit, kuri bija grezni gērti, raženi augumā un kuriem piemita cēla iznesība: "Kūmas iedama, Pilnīgi gērbos; Lai mana pādīte Pilnībā aug";³⁶⁴ "Ai jel mani plati (gari, zili, zaļi, brūni) svārki, Plandaties, plandaties";³⁶⁵ "Kur mana sudraba Zvāzņu josta? Lai šķīnā, pādīti Dancinājot";³⁶⁶ "Kur mani zābaki, Tinneti pieši? Es ar savu pādīti Dancāt iešu".³⁶⁷

Parasti izraudzījās vairākas kūmas. 16. gs. drikstēja aicināt piecas, 17. gs. - septiņas, bet 19. gs. mēdza ielūgt septiņas vai deviņas kūmas.³⁶⁸ Stingri reglamentētais pādes dancinātāju skaits zināmā mērā ietekmēja arī horeogrāfisko risinājumu. Šajā procesā vairāk vai mazāk atklājas pirmatnējo horeogrāfisko tipu un ieražu savstarpējā saistība.

Kā jau teikts, pirmā pādi didit iesāka dižā kūma (saukta vēl "goda kūma", "dižā pāde", "gala pāde"); ja didīja zēnu, tad pirmais sāka izcilākais daudzīnāt pratējs, ja meiteni - tad izcilākā daudzīnātāja.

Es pirmā nēsātāja,

Es pēdējā didītāja.

RKr (19), 154.-156. lpp.

Pēc tam pādi didīja pārējie. Katra kūma pādi olināja (šūpoja) savādāk, dziedot savu īpašu vēlējumu.

No pādes dancināšanas soļiem parastākais bija tecīgus soļis: "Es savu pādīti Tecīgus didu, Lai klausu māmiņu Patecē-

dama";³⁶⁹ "Es tečus tecēju Avetiņu stalli";³⁷⁰ "..skraji teku";³⁷¹ dažāda veida lēcieni: piemēram, ".. leci augsti";³⁷² mīdīšanās, dimdināšanas solis: "Minam, minam";³⁷³ ".. Šķindēt šķindēja, negrabēja",³⁷⁴ kas iekļaujas latviešu tautas horeogrāfiskās plastikas pamatfondā.

Nav šaubu, ka tieši saskaņā ar katras kūmas atšķirīgo dejas soli tekstā atbilstoši mainījās trohaja un daktila ritms.

Ar kāzu dejas dziesmām vēl sasaucas: "Paviegli iведу To danciti";³⁷⁵ "Maga kūmas istabiņa Kā zakīša lamatiņas, Nevarēju riņķi griezt, Augsti rokas cilināt".³⁷⁶

Pādes dancināšanas dziesmas vairākkārt piemin latviešu ornamentālajai horeogrāfijai raksturīgos risinājumus. Virknes A I. 3. tipa pirmatnējais apzīmējums vēl izteikts dziesmā: "Savu pādi dieti vedu..";³⁷⁷ "Pusplāna, pusplāna Šo danci vedu",³⁷⁸ "Pusplāna didu",³⁷⁹ "Pusplāna vien lēcu Dancodama",³⁸⁰ kā arī "Likumu likumiem aploku taisu (sētiņu daru)".³⁸¹ Bieži minēta riņķa (maza, liela) griešana: "Es mācēju riņķi griezt, Ir pāditi dancināt",³⁸² "Dižu riņķi ģemt Par istabiņu".³⁸³ Tāpat minēta gan plaša, gan maza un uz vienas vietas apsviedīga griešanās, gan grozišanās.³⁸⁴

Kristību ceremoniālā lielu vietu ieņem apdziedāšanās.³⁸⁵ Tā saistīta ar ritmisku kustību, kas sasaucas ar kūmu dejām.

Kā var secināt no horeogrāfiskajiem un ar tiem cieši saistītajiem dziesmas materiāliem, kūmu dejas soli un dejas konstruktīvā uzbūve, tāpat kā pārējās apdziedāšanās un daudzīnāšanas dziesmu pavadītās norises, sākotnēji pakļāvušās ornamentālajam virknes, rindu, apļa horeogrāfiskajam risinājumam. Ne velti kūmas (tāpat kā dejotāji citos godos) virknē dejo gan istabā, gan arī dodas ārā, kur likumo pa pagalmu un ap saimniecības ēkām.

Pādes dancināšanā vērojami divi tipiskie norises veidi: pādes dancinātāji ir vai nu saistīti, vai arī atdalīti no pārējiem. Horeogrāfiskajā plastikā tāpat divi izpildījuma veidi: 1) saskaņots ar tradicionālo mūzikas metroritmu; 2) tekstam pakļautais, pantomīmiski ilustrētais.

Līdzās pādes dancināšanai kristībās dejotas senās kūmu

dejas, kas ne tikai konstruktīvajā risinājumā, bet arī paša horeogrāfiskajā domā viscaur radniecīga pārējo godu un svētku ornamentālajām dejām.

Eima, kūmas, padancoot
Istabīņas vīdiņā;
Lai tas mūsu krustdēliņš
Drīzi tek kājiņām.

LD (1894), 272.-275. lpp.

Nereti kūmām dejā pievienojās pārējie kristību viesi.

Dancojiet, kristībnieki,
Lai rīb grīda istabā:
Lai aug dižs krustabērns,
Lai dancina ciema meitas.

F 1576, 9406

Iepazīstoties ar kristības dejotajām dejām "Gaurdanci", "Caurližu danci", "Likumu danci", "Apaļo danci", "Poli", "Ripļa danci", "Krusta danci", "Bičku", "Krāsu danci", "Polku", "Valci", "Šēnu", "Šotiņu", "Kazāku", "Ručaru",³⁸⁶ kļūst skaidrs, ka gan vecās, gan jaunās dejas pārstāv vispārējo ieražu (svinību) deju repertuāru. To apstiprina arī folkloristu zinātniskajā ekspedīcijā iegūtās ziņas: ".kristības muzikanti tika lūgti tikai lielās mājās un tikai tādās kristības sanāca dancotāji. Dancoja to pašu, ko kāzās, jo muzikanti citādu danču nezināja spēlēt."³⁸⁷ Jaunāku laiku kristības esot gājuši rotāļās.³⁸⁸

Tradicionālā horeogrāfiskā domāšana mēdz saglabāties līdz nākamajai paaudzei. Parasti kūmas (it īpaši dižā kūma) aicinātas arī par vedējiem kāzās (par galvenajiem ceremoniāla vadītājiem un līdz ar to par galvenajiem "danča vedējiem").

Kūmu horeogrāfiskajā daļradē konstatējamas vairākas specifiskas iezīmes: a) Ipatnās pādes didīšanas norises, kurās latviešu pirmatnējais, kā arī vēlākajā attīstības gaitā bagātinājies tradicionālais horeogrāfiskais tips tiek pakļauts bērna (palaikam bērna vietā dancināja lelli) dancināšanai, kas jau robežojas ar dejām, kurās nozīmīga vieta ierādīta rekvizītiem; b) kūmu dejas horeogrāfiskais tips ir radniecīgs pārējo gime-

nes godu un gadskārtu ieražu deju tipiem. Atšķirīgi vaibsti saskatāmi tajos gadījumos, kad kūmas atbilstoši ticējuma prasībām dejo ar to priekšmetu, kas domāts krustbērna apdāvināšanai vai saistīts ar noteiktu vēlējumu (resp., pādes dancināšanā dominē pantonīmiska darbība).

Kūmu dejas vai nu lielākā vai mazākā mērā saistītas ar ticējumu, vai arī brīvi pauž tieksmi dejojot. Ir pētnieki, kas uzskata, ka kūmu dejiskā ceremoniālā ļoti stipri manāma "tiekšme spēlēt, jo kristību dalībnieces tiektin tiecas tikt kūmu godā, lai varētu dabūt skatītāju priekšā izrādīt savu dejas mākslu un lai lepnie svārkī dabūtu plandīties".³⁸⁹

Ticējumam pakļautā reglamentācija, no vienas puses, lika stingri pieturēties pie tradicionālā izpildījuma veida. Šajā sakarā E. Silīņa raksta: "Ja pādes dancināšana nav notikusi pienācīgā kārtā, burvības spēki nedarbojas un bērnam tālākā mūža gaitā nākas ciest."³⁹⁰ Ne velti rūgtus pārmetumus dabūja dzirdēt neprasmīga pādes didītāja.³⁹¹ No otras puses, ievērojot paradumu, ka ikviena kūma izteica savu vēlējumu atšķirīgā izpildījumā, tika radīts ļoti plašs daiļrades diapazons, turklāt ne vienmēr iekļaujoties tradicionālajās robežās. Tā, vienā un tajā pašā pādes dīdīšanas ceremoniālā izpilda daudzkārt pieminēto sētipu³⁹² - latviešu pirmatnējo A I 2. horeogrāfisko tipu (rokās sadotu apli - "dārziņu"), bet nākamajā figūrā dzied: "Dejati, kūmiņas, Neķerstaties, Lai mūsu pādīte Neķerstijās."^{392a}

Kūmu deju apskatu noslēdzot, jāsecina, ka divu izpildījuma veidu (ar tradicionālo metroritmu, mūziku saskaņoto un ar ticējumu saistīto) savstarpējās mijiedarbības rezultātā aizvien noteiktāku vietu sāk iegemt pantonīmiska resp., spēles žanra darbība (it īpaši apdāvināšanas ceremoniālā, apspēlējot dāvināmo priekšmetu).

Bēres

Apzinot horeogrāfiskās norises, kas saistītas ar bērēm, vispirms uzmanību saista ieražu ceremoniāls, kas radniecīgs latviešu godu un svētku raksturīgajām procesijām un virknes - A I 3. tipa dejām, it sevišķi tām, kuru pamatā ir pirmatnējie horeogrāfiskie risinājumi.

Jau pats brauciens uz kapiem senāk mēdzis notikt vai nu dziesmu pavadījumā, piemēram: "Vedat mani dziedādami, Nevedat raudādami",³⁹³ vai arī pavadītājiem gājienā vicinot nažus un skaļi saucot "Bēdziet, bēdziet..".³⁹⁵ Procesijas magiskais rīts tika ievērots, apnesot liķi trīs reizes apkārt kapavietai, lekams nolika zemē.³⁹⁴ Arī pēc apglabāšanas mēdza trīs reizes iet apkārt kapam.

Trīs reiziņas aptecōju
Mātes kapu raudādama:
Te guļ mani mīļi vārdi,
Manas baltas villainītes.

Tdz 49749

Tālā senatnē paraža pēc apglabāšanas iet trīs reizes esot bijusi plaši izplatīta. Par indiešiem un romiešiem zināms, ka iešana notikusi pretī saulei.³⁹⁵ Šāds virziens izteikti raksturīgs arī latviešu tautas horeogrāfijai.

Vecākajos latviešu bērnu dziesmu publicējumos lasām: "Simtām reizēm es apteku, Apkārt kapu raudādama",³⁹⁶ "Gan dziedāju, gan raudāju, Apkārt tevi staigādama".³⁹⁷

Pārbraukuši no kapiem bērnieki rindā jeb virknē devās "taku mīt", t. i., devās pa visām tām vietām sētā, tirumā, kur nelaiķis gājis.³⁹⁸ Visbiežāk minēts mīpāšanās (mīdīšanās) solis. Tā, piemēram, teikts: "Bērnieki, dziedot isas dziesmas vienā meldijā, mīpājušies no vienas kājas uz otru."³⁹⁹

Minami, minami	Minami, minami
Māmiņas pēdas,	Māsiņas pēdas,
Lai neraud bērniņi	Lai augtu cita
Staigājoti. ⁴⁰⁰	Tai vietīņa. ⁴⁰¹

Šī ir dejas dziesmas pamatformula, kurā attiecīgi ieliek vārdus "tētiņa, bāliņa, meitiņas, dēliņa".⁴⁰² Jāpiebilst, ka dziesma sasāucas ar kāzu dejas dziesmu. Ir vairāki citi varianti, piemēram: "Minam, minam Brālīša pēdas, Lai māsas neredz, Lai gauži neraud";⁴⁰³ "Minam, slēpjam Māsiņas pēdas! Te viņa staigājuse, Te tekājuse, Te viņa ganiem Launagu nesuse".⁴⁰⁴

Mīpāšanās soļu horeogrāfiskais diapazons bijis plašs - tas vai nu izrotāts ar sparīgiem piespērieniem, kurus pavadīja

takas bungāšana ar spiekļiem⁴⁰⁵, vai pārgājies pilnīgi citā dejas solī. No daudzajiem piemēriem atzīmējami: "Nominu, nodeju Tētiņa pēdas, Lai manas kājiņas Nesāpēja."⁴⁰⁶ "Apdeju, aplecu Brālīša (Māmiņas) pēdas, Lai neraud māmiņa (bērni), Staigādama."⁴⁰⁷

Rindu (virkņu) dejiskais gājiens no āra iet istabā, kur bērnieki ar eglīšu zariem per mājiniekus, ritmāpiesiedzami kājas un saukdami: "Nemirstiet, nemirstiet..!"⁴⁰⁸

Pēc ceremoniālās horeogrāfiskās norises bērnieki devās pie mielasta galda.

Ja bērēs virknes (rindas), resp., A I 3. dejas izpildījumā saskatāma tuva radniecība citu svētku un godu, it īpaši kāzu procesiju horeogrāfijai, tad ieražu ceremoniālās nozīmes ziņā ir noteikta atšķirība. Bērēs tā saistīta ar svinīgu rituālu, pēc kura tikai ļauts mieloties, bet kāzās šī pati virknes (rindas) deja parasti sākas pēc maltītes kā danču daļas ievadījums.

Arī bērēs mielastam sekojušas dejas, gan būdu oauraustas: "Griež dancot, bālelīņi, Tā lielā žēlumā (Lielajā žēlumā); Iedevuši sav' brālīti (bāliņu) Zemes mātes (Veļu mātes) meitiņai."⁴⁰⁹

Variants "Grūt' dancot māsiņai Aiz liela žēlumiņa..."⁴¹⁰ vēl tiešāk rāda, ka bērņu reizē dejojot ir nomācoši, tas ir pret-runā ar pašas dejas pamatiem - tieksmi diet. Variantos sazarotā bērņu dejas dziesma: "Man tētiņš piesaciņa Šo naksnīņu negulēt, Ēst un dzert, padancot Un tētiņu pieminēt",⁴¹¹ kurā attiecīgi tiek minēta māmiņa⁴¹² un brālītis⁴¹³ un kurā ir rinda "Lika viņu daudzīnāt", sasaucas ar Jāņu nakts dejas dziesmām.

Bērņu, kā arī vāku vakara dejas dziesma "Man māmiņa noaudusi Dancojamu ķedelīti; Zīdu zeltu apmetusi, Sudrabiņu ieaudusi, Lai es varu tautu dēlu Dancodama sitināt"⁴¹⁴ savukārt līdzīga kāzu dejas dziesmai, kas pavada vienu no izplatītākajiem virknes A I 3. tipa risinājumiem.

Tajos gadījumos, kad tiek apglabāti neprecētie, bērņu ieražās ievīts īpašs kāzu rīts. Jaunu meitu un puīšu bēres skai-

tijās arī viņu vedības⁴¹⁵, un tad liksmoja dejojot, kā jau kāzās. Dziedāja, vispār izplatītas kāzu dejas dziesmas vai arī ipašas: "Lustīgam man dzīvot, Ne ilgām mans mūžiņš";⁴¹⁶ "Neb' mēs brāliši Bērites dzeram; Tās bija brāliša Mūžīgas kāzas".⁴¹⁷ Uzskatīja, ka neprecētais puisis bērū dienā svin kāzas ar Zemes (Veļu) mātes meitu: "..Iedevuši sav bāliņu Veļu mātes meitiņai".⁴¹⁸ Bērū dejas vēl pavada dziesma: "Lietīņš lij', saule spīd; Veļu māte kāzas dzēra; Veļu bērni dancodami Dzelzes kurpes noplēsuši"⁴¹⁹.

Par "kāzu" norises (līdz ar to attiecīgo danču) vietu un laiku bērū ceremoniālā nav vienotu priekšrakstu. Sēlpilī neprecētajiem pirmo bērū dienu svinēja kā kāzas un tikai otro kā bērēs.⁴²⁰ Ventspils apkaimē bērū dienas vakarā bērīnieki dziedājuši tautasdziesmas, dzēruši, spēlējuši un dancējuši, gribēdami ar to nelaiķim parādīt ipašu godu.⁴²¹ Nicā turpretī pirmajā dienā svinēja bēres, bet otrajā dzēra kāzas, un šajā dienā tad gājis liksmi: spēlēja, dancēja un citādi priecājās. Dejojuši arī kādu vecvecu mistisku miroņu deju.⁴²² Arī Rēndā līdz pusnaktij dziedājuši tikai sēras bērū dziesmas, turpretī pēc pusnakts jautras dziesmas, arī dancējuši.⁴²³ Tāpat Smiltēnē senajās bērēs līdz pusnaktij dzīvojuši klusu, bet, kad pusnakts bijusi pāri, tad dzēruši kāzas un ir bijis brīv kliegt, brēkt un dancot.⁴²⁴ Vēl citās vietās līdz pusnaktij svinēja bēres, pēc tam mirušajam rīkojuši kāzas: dziedājuši, spēlējuši, trokšņojuši, klieguši, dancējuši, gājuši rotājas.⁴²⁵

Senāk dejots "Veclaiku bērū dancis"⁴²⁶ Šo deju pavadījušas vairākas garas dziesmas, tajā skaitā: "Es, Ansis no Vācēmes, Pie jums atnācis, Neesmu nekāds vilks, Ne briesmīgs lācis; Es tikai meklēju Sev mīlu draugu, Ko ne pēc skaistuma, Ne pūra raugu. Tu, mazā aitīņa, Tu esi tauka, Tev mīksta villiņa Un mutīt' jauka. (...) Tad mēs visi priecīgi Roku rokā spiežam Un kā jauni lopīņi Aunu danci griežam".⁴²⁷ Šis "Veclaiku bērū dancis" nav nekas cits kā G. Stendera "Aunu dancis", kas, jādomā, vēlāk kļuvis arī par plaši izplatītās horeogrāfiskas spēles "Mīļais draugs" rosinātāju. Tikpat spilgtā "ziņas pār-

le ir vēl viens "vecu laiku bērū dancis": "Pie straujas upes
sēdēja It daiļa meitiņa, Par viņas vaigiem ritēja Gan daža
asara. (...) Ak mīlais tēvs, kur esi tu, Nāo, mīlais brālīt,
raug, (...) Kāds bagāts kungs to ierauga Un viņas asaras, Tās
nabadzītes vaimanas, Tam iet pie sirsniņas. (...) Tie ēd pie
viena galda Un dzer no biķera. Tēvs bagātam sirds slavu dod,
Kad sirds ir žēlīga".⁴²⁸

Šie Liepājas apkaimē bagāti sakuplojušie "vecu laiku dan-
či" sasaucas ar vāku vakara rotaļām, kuras daži ieražu un ho-
reogrāfiskās folkloras pētnieki arī teksta ziņā uzskata par
ļoti senām. Tā, piemēram, par vāķēšanas rotaļas acīmredzami
nelatvisko dziesmu: "Zvejnieka amats Viens mīlīgs amats, Lus-
tīgs uz ūdeni Ar saviem rīkiem, Jem savu tīkliņu, Jem ķeselīti.
Ko mēs tur zvejosim? Ālandes, līpus, līdakas, zušus; Kas visai
izsalcis, Lai ēd ar vēžus. Mijam mēs tās makšķeres, Raunam mēs
tos vadus. Uz ko mēs mijam? Uz iešan' projām Meitiņ mīlā, tu
būsi mana! Tapin' man savu mutiti! Kad tu savu mutit' dosi,
Tad tu būsi mana. Jematies it visi klāt, Kas še esat jēmušies,
Dancājiet, ko dabūjuši - Tradiral - la - la!"⁴²⁹ etnohoreologi
J. Rinka un J. Ošs raksta: "Šo vāķēšanas rotaļu Nicā pazi-
nuši vēl 20. gs. trīsdesmitajos gados. Tai esot visai rakstu-
rīgs vāķēšanas rotaļas motīvs, bet vēl raksturīgāki tās vārdi.
(..) dziedājums garš - 6 pantiņi, tomēr stāstījumā dažās vie-
tās trūkst sakarības. Tas šķiet saraustīts. Tā, 5. pantiņš
nemaz neiederas starp 4. un pēdējo, kuros apdziedāta zvejnieku
darba norise. Iespējams, ka šis pantiņš tur iepīts nevietā,
bet iespējams arī, ka daži pantiņi gājuši zudumā, kāpēc saka-
rība starp pēdējiem 3 pantiņiem nav saskatāma. Tāpat nav no-
skārstams, kam dziedātāji piedāvā ālandes, līpus, līdakas, zu-
šus un vēžus. Piedāvājums var attiekties uz zvejniekiem un vā-
ķētājiem, bet tikpat labi tas var attiekties arī uz veļiem.
Tomēr skaidrs ir tas, ka dziedājumu sacerējuši zvejnieki."⁴³⁰
Protams, nepemos noskaidrot dziesmas attieķšanos uz vāķstā-
jiem un veļiem, jo to labāk izdarīs dziesmu speciālisti. Pie
tā, kas jau teikts grāmatā "Latviešu rotaļas un rotaļdejas",⁴³¹
no etnohoreologa viedokļa piemērināms, ka raksturīgā vāķēšanas

rotāļas iezīme - teksta ilustrēšana, turklāt ar neiztrūkstošo horeogrāfiskās spēles centrālo personāžu skūpstīšanos⁴³² jeb kā 1961. gada folkloristu zinātniskajā ekspedīcijā pierakstītajos variantos teikts, "... Dod man savu roku. Dod vien saldu buču, Ja tu manim buču dosi, Tad tu mans būsi"⁴³³, "... Grietiņ, mīlā, tu būsi mana, Šķīņko man sav' bučiņu!..."⁴³⁴; "... Tapin man vien' bučiņ'...",⁴³⁵ latviešu horeogrāfiskajā daiļradē ienāk no pilsoņu "labāko gimeņu" iemīļotajām horeogrāfiskajām spēlēm ar skūpstīšanos, kuras pavada nelatviskās zīnges. Tās visnotaļ sasaucas ar jaunāko laiku "Buču dančiem".

Runājot par mūziku, jāteic, ka rotāļdziesmas "Zvejnieku amats" melodijā J. Vitoliņš saklause melodikas saites ar "Raudimis, raudimis" intonācijām. Viņš norāda: "Minēto dziesmu ciešā savstarpējā vienotība dod zināmu liecību, ka šīm dziesmām Liepājas novadā ir organisks sakars ar bērnu norisēm."⁴³⁶

E. Silīņa raksta, ka senāk Nicā bērnu rotaļa "Zvejnieka amats, viens mīlīgs amats.." ieta tieši ap mironi. Pēdējā pantā rotāļnieki dziedājuši: "...Ja tu vienreiz man muti dosi, tad tu būsi mana, Priekos dabujuši, foli rallalā!"⁴³⁷

Par vāku rotāļām raksturīgo skūpstīšanos vēl liecina dziesma: "Pādi sekum, pādi sekum, Pādi sekum mīli. Kādu gribi, tādu jemi, Tādu pabučoji".⁴³⁸

Konstruktīvā risinājuma ornamentālo norisi, kas sasaucas ar vienu no senākajiem horeogrāfiskajiem tipiem (A I 4.), "izpušķo" ar poētiskām vai naturālākām teksta ilustrācijām. Vāku rotāļā "Meža kunga preilene trūcīgi sēdēja, Sarkana micīte galviņā, Mini, mini, preilene, kas tevi bučo, Ja nevari uzminēt, sēdi visu nakti"⁴³⁹ iepriekšējo horeogrāfisko spēļu divu centrālo personāžu skūpstīšanos nomaina jau grupu sērijveida skūpstīšanos (nav grūti pamanīt paralēli ar baznīcēnu rindu, kas dodas skūpstīt dievmātes bildi). Līdzīgi horeogrāfiskās spēles varianti saistīti arī ar ķīlas izpirkšanu. Šādas norises galvenokārt raksturīgas spēles žanram, turklāt tieši jaunāku laiku.

Zīmīgi, ka Nicas un Bārtas vāku rotāļu repertuārā ietilpst gan vesela rinda nelatvisku, gan arī jaunāku laiku vairāk vai mazāk pārlatviskotu rotāļdziesmu, piemēram: "Viens zemnieks

brauc uz mežu", "Ādamam bij septiņ' dēl'", "Viens kungs pa vartiem ieledams", "Amons gāja, gribēdams", "Sliņķis gāja lūkoties sev sievu", "Gik jauki zied šīs puķītes", "Lielkungs un lielmāte", "Jem šo gredzen', kas jums priekšā", "Raun to dziedziņ', stumj to gredzen'", "Es grib' rītu mežā braukt", "Palejā, kur rozēs zied", "Sakait, mazie balodiši", "Es ar savu cisu maisu", "Vienu ragu vācietis rāceni grauza", "Dālderu dalīšana", "Teci, teci, dālderiti", "Ai lielle meitu zagļi", "Še ir zaļš, tur ir zaļš", "Apakš ziedu ābelītes", "Kāja žogā, kāja žogā,"⁴⁴⁰ gan latviskās rotaļdziesmu, piemēram: "Kumeliņi, kumeliņi", "Kas dārzā, kas dārzā?", "Si, si, sietiņ", "Bērni, bērni, sargaities", "Mana māte, mana māte".⁴⁴¹

A. Jurjāns krājuma "Latvju tautas mūzikas materiāli" oeturtajā grāmatā "Rotaļu un dziedamo deju meldijas" kā vāku rotaļu ievietojis "Sievīņ' brauca mežā", kā vāku vakarā dziedamu dejas dziesmu - "Man māmiņa noauduse", kā bērnu rotaļas - "Ko mēs labu stādīsim" un "Mēness dzen saulīti".⁴⁴² Pēc viņa iedalījuma vecākā ir "Sievīņ' brauca mežā" un jaunākā - "Mēness dzen saulīti" melodija. No horeoloģiskā viedokļa, starp "Sievīņ' brauca mežā" norises variantiem dominē jaunāku laiku horeogrāfiskās spēles, kā arī spēles darbība. Atsevišķi varianti ir radniecīgi jaunākajai horeogrāfiskās spēles norisei, kuru pavada dziesma "Es ar savu cisu maisu".⁴⁴³ Rotaļas "Mēness dzen saulīti" daudzie varianti galvenokārt balstās uz horeogrāfiskajām spēlēm raksturīgo bēgšanas un ķeršanas darbību,⁴⁴⁴ kas ir arī viens no izplatītākajiem veiklības sacensības spēļu motīviem. E. Silīņa grāmatas "Latviešu dejas" nodaļā "Bēru dejas" raksta: "Latviešiem, sevišķi Kursā, saglabājušās bērnu rotaļas līdz jaunākiem laikiem. Šādu rotaļu galvenais motīvs ir kāda dalībnieka notveršana dažādās variācijās, kam simboliskā nozīmē jāaizstāj nomirušais."⁴⁴⁵ Tas vedina domāt, ka plaša horeogrāfisko spēļu "Bēgšanas un ķeršanas" cikla aizsākumi meklējami tieši bērnu horeogrāfijā. Taču gadsimtu ieražās plaši izplatīto ciklu "Vilks un kaza" tāpat caurvij ķeršanas un bēgšanas motīvs.⁴⁴⁶

Vecākās liecības par vākam dod 1664. gada Alūksnes mācītā-

ja apraksts. Tajā teikts: "... tos /mirušos/ pēc pagānu paražām apraud, un labi draugi un kaimiņi sanāk, kas raud, gaudo un kauo, lai gan nekādu iekšēju sāpju nav. Tad mirušam noprasa, kādēļ tas no viņiem aizgājis, vai tam ēdiena, dzēriena, drēbju trūcis."⁴⁴⁷

Vāku nakti pavadītajiem vajadzēja būt nomodā pie miroņa visu nakti: "Vāķenieki, vāķenieki, Vāķējiet visu nakti; Izvāķējiet visu nakti, Vediet mani kalnā!"⁴⁴⁸

Vāķenieki, oāuru nakti uzmanot uguni,⁴⁴⁹ dziedājuši un gājuši rotaļās. N. Springis raksta: "Lai gan mūziku un dancošanu vāķās tikai reti atļauj, tomēr vāķas ir īsts jautrības vakars, jo rotaļās jau nav mazāk prieka. Rotaļas pa lielākaļ daļai vispār pazīstamas, tikai dažām dziesmu rotaļām vāķās ir savādas meldijas."⁴⁵⁰

"Krupa danci" vāķstāji lec pa plānu, notupušies un sitot plaukstas. Norisi pavada dziesma: "Krupis lec pār plānu, Divi zeidi rokā; Lec tu, krupi, Lec tu, krupi!"⁴⁵¹

Jāpiezīmē, ka šī norise radniecīga citviet sastaptajām dzīvnieku kustību atdarināšanas darbībām ķekatu ieražās. Tā sasaucas arī ar sievu un meitu matu plēšanas tupu danci "Matu polis", kuru izpilda mīčošanas ceremoniālā.

A. Jurjāns raksta, ka dažas vāķu vakara dziesmas "ir tik jautras.., ka drīzāk līdzinās deju meldijām nekā bērū dziesmām. Varbūt, ka tām sakars ar dažādām senču bērū ceremonijām, jo ir skaidri zināms, ka, liķi vāķējot, pat rotaļas tika izdarītas." Ejot rotaļās ap liķi, dziedātas jautrākas dziesmas, piemēram: "Man māmīga noaudusi Dancojamu ķedelit", "Ai tu, liķu, ormanit", "E, vai, ē vai, letauriti" u.c.⁴⁵² J. Vitoliņš raksta: "Vāķu ieražās bija vienas no centrālajām un nozīmīgākajām senajās latviešu bērēs, to norise balstījās uz tautas tradīcijām, neietvēra nekādus baznīcas ceremoniju elementus. Bērū priekšvakarā pie mirušā sanāca mājas ļaudis un kaimiņi, pavēdīja nomodā vakaru vai nakti, apraudot to dziesmās un ejot simboliskās rotaļās. (...) Rotaļas un dejas, jautras dziesmas vāķās, domājams, saistās ar daudzās tautās vienādiem seniem ticējumiem par jautrību kā par magisku pretvaru nāvei. Šīs tradīci-

jas aizmiršana ap XIX gadsimta beigām liecina, ka vākas vēlāk zaudējušas savu simbolisko nozīmi."⁴⁵³

Vāku vakara horeogrāfiskajā repertuārā vērojami divi izpildījuma veidi.

Pirmais veids saistīts ar A I horeogrāfiskā tipa visizplatītāko un variantos vissazarotāko 4. apakštipu (norisi, kurā neierobežots dalībnieku skaits dārzīņā dodas ap vienu vai diviem dejojājiem centrā, virzoties vai nu pa labi preti saulei, vai arī pa kreisi), kas metroritmiski saistīts ar pavadījuma dziesmu. Zīmīgi, ka visās gadskārtu ieražās un godos visvairāk izpildītā rotaļa "Kumeliņi, kumeliņi" (norise, kas pieder tieši pie šī tipa), bieži vien tiek ieta arī bērēs. Plaši izplatīts arī koncentrisko apļu (dārzīņu) konstruktīvais risinājums (A I 4. un II 2.).

Otrais vāku rotaļu norišu izpildījuma veids atšķiras no pirmā ar savu sižetisko - spēles darbību. Teksta ilustrēšana nav saistīta ar melodijas metroritmu, turklāt norises dalībnieki parasti ilustrē jaunāku laiku dziesmas tekstu.

Ieskatu radniecīgajās norisēs dod ziņas par lietuviešu 19. gs. bērnu ieražām. B. Volters raksta, ka lietuvieši vispirms pie nomirēja noturējuši "raudos" (raudas), tad visi no-devušies jautrībai un ģīlu rotaļspēlēm (spēlēm) ar skūpstīšanās. Tad atkal sekojušas raudas, bet pēc tam no jauna rotaļas (spēles). Šāds rīts atkārtojies ik nakti līdz apbedīšanai.⁴⁵⁴

Tā kā materiālu par horeogrāfiskajām norisēm ne tikai vācās, bet arī pēc mirušā apbedīšanas - bērnu pirmajā un otrajā dienā - ir maz un tie paši ir fragmentāri, dažbrīd pat pretrunīgi, tad ar apgalvojumu, ka vācās galvenokārt izpildīja norises, kas dēvētas par rotaļām, bet bērēs - dančus, jābūt uzmanīgam. J. Sedols Bārta redzējis, ka tās pašas rotaļas, horeogrāfiskās spēles un ģīlu spēles, kas izpildītas vācās, izpildītas arī bērēs.⁴⁵⁵

Bērēs notikusi arī apdziedāšanās.⁴⁵⁶ Ap 1890. gadu Stendē vecas saimnieces bērēs bērnieki apdziedājušies "veselu dienu" (vismaz 4-5 stundas), izdziedot vairākus simtus apdziedāšanās dziesmu.⁴⁵⁷ Arī šajā gadījumā pārdroši runāt tieši par bērnu ieražu pirmatnējo izpildījuma veidu (saistītu ar horeogrāfiju),

kas būtu saglabājies jau no vecajiem laikiem.

Par dancošanu bērēs vēl zināms, ka senāk, kad bijis ļoti daudz krogu, tad bērnieki "norakuši mironi, gajuši kroga dzert un dancoot".⁴⁵⁸

Visos novados izplatītajai un daudzos variantos sazarotajai dziesmai "Viens gans nomira"⁴⁵⁹ ir noteikta paralēle ar daudzām dziesmām, kurās runāts par zvēru un putnu "kāzu dzeršanu". Zīmīgi, ka abos gados viesi darbojas atšķirīgi līdz tam brīdim, kamēr sākas dancošana. Dejas bērēs un kāzās ir visai radniecīgas.

Nevar nepieņemt bērū uguns ritus. Kursā mirušā gultas oīsas, kā arī mirstamo kreklu iznesa uz lauka un sadedzināja, lai nevienam tie nevarētu nest nekādu ļaunumu.⁴⁶⁰ Parasti ugunsķuru dedzināja tuvējā kalnā. Tajā bērnieki, kliegdami, brēkdami un apkārt lēkdami, sadedzināja miroņa uzvalku un gultas drēbes.⁴⁶¹

Vidzemē ugunsķuru kurināja no pagļiem un lēca cauri liesmām.⁴⁶² Mārcienā pār uguni lēca, lai nebūtu drizumā jāmirst.⁴⁶³ Kaimiņpagastā ļaudonā dedzināja eglītes. Visus pēc kārtas veda pie ugunsķura, un virieši katru šūpoja trīs reizes pāri. Tad paņēma degošu eglīti, skrēja pie visiem un sildīja. Sildīdami dziedāja: "Nāc, māsīņa, sazāsīdī, Savas mates siltumā, Ne tā vairs kurinās, Ne tu vairs sildīsies". Velākā laikā šī paraža izveidojusies par ļautru rotaļu (spēli).⁴⁶⁴

Latgalē katrs bērnieks, drēbes purinādams, lēca trīs reizes pār ugunsķuru, lai ļaunums, ja būtu pielīpis, nozustu.⁴⁶⁵ Krustpils novadā beidzamajā bērū dienā bērnieki devās uz lauka un tur sakūra ugunsķuru. Sadedzināja mirušā oīsas. Bērnieki lēca pār ugunsķuru, cits oītu raudāmi līdzī. Vispirms bijis jālec saimnieci, kas rūpējusies par ēdienu, tad oītām mājiniecēm, mājiniekiem un viesiem.

Lēkāšana ap ugunsķuru, lēkāšana pāri liesmām, kā arī šūpošanas kustības visnotaļ sasaucas ar Jāņu nakts horeogrāfiskajiem ritēm.

Bērū ieražas vairāk nekā oītur sastopas galējības: sērīgs klusums un skaļi priecīgs trokšpains, raudulīgs sentiments

un ass skaudrums, bezcerīga padošanās un spītēšana liktenim, bailes un bezbēdīga drosme. Šādas, gluži pretējas izjūtas, šķiet, pārņem cilvēku, vaigu vaigā saskaroties ar dzīves ceļa galu. Tās oaurvij arī bērnu ieražu horeogrāfisko domu. Bērnu ieražās līdzās senākai daiļradei cieši blakus pamanāma, visjaunākā.

Saskaņā ar ticējumu mirušo dvēseles, kas priecājas un bēdājas līdz ar dzīvajiem, piedalās dzīrēs, kuras izriko viņām par godu.⁴⁶⁶ Šķiet, tieši bērnu dejās tiek saglabāti iepriekšējās paaudzes radītie raksturīgie horeogrāfiskie risinājumi, t.i., kas aizgājējam bijuši vismīļākie un kas to visvairāk iepriecinājuši. Peturot prātā, ka, vienīgi pašam priecājoties, otram tiek dots prieks, priekšplānā izvirzās tās norises, kuras oaurstrāvo dejas liksmē. Zīmīgi, ka šī skaļā liksmošana bērnu dejās organiski saliedējas ar ļauno garu aizbaidīšanas trokšņiem.

Vecākajos rakstos teikts, ka 17. gs. sākumā turīgākie latvieši apbedīti sevišķi priecīgi, ar stabulēm un dziesmām.⁴⁶⁷

Vissenākās liecības par bērnu, it īpaši apbedīšanas rītiem sniedz arheologija. No horeologu viedokļa sevišķi svarīgas ir ziņas, kas atklāj latviešu daiļradei specifiskās, ornamentālās domas pirmatnību. Arheologi I. Loze un J. Graudonis rakstā "Apbedīšanas tradīcijas Latvijā pirmatnējās kopienas laikā" izsaka domu, ka kapa vietas iezīmētas, tās apsoļojot vai apdejojojot.⁴⁶⁸

Bez uzmanības nebūtu atstājama arī paralēle, kas saskatāma starp mūsu ēras sākuma apbedījuma konstruktīvo izkārtojumu (ap centrālo kapu aplī izvietoti pārējie) un faktu, ka mūsu ēras 2.-4. gs. Rucavas Mazkatužu kapulaukā vīrieši, sievietes un bērni glabāti atsevišķās rindās, bet sēļi un latgaļi 3.-9. gs. vispirms glabājuši gredzenveidā un tad rindās. Lejasbitēnos un Boļos mirušie likti rindās kopā 8.-9. gs.⁴⁶⁹

Latviešu bērnu horeogrāfisko norišu un horeogrāfisko spēļu norišu plašais un sarežģītais variāšanas process atklāj izvērstu tipu un apakštipu pārtapšanas ainu. Līdzās pirmatnējai ornamentālajai horeogrāfijai (A I 2., 3., 4., retāk II 2) sastop ieražās un ticējumiem atbilstošus horeogrāfisko spēļu

risinājumus. Atgādināsim, ka pētnieki spēles sākumus saskata ieražu ritos.

Nobeidzot gimenes godu apskatu, jākonstatē, ka daudzām kopējām horeogrāfiskās daiļrades (protams, ciešā saistībā ar pavadījumu) iezīmēm ir viens noteikts - tradicionāls, ar gada-kārtu ieražu horeogrāfiju kopējs pamats.

NOBEIGUMS

Gadskartu un darba ieražu, gimenes godu horeogrāfisko norišu un pavadījuma, t.i., horeogrāfiskās folkloras apskatu noslēdzot, vispirms jākonstatē kopēja daiļrades formula, it īpaši sinkrētiskajos, pirmatnējā slāņa kompozicionālās organizēšanas 2. un 3. pakāpes (A I 2. un 3.) izteikti ornamentālajos risinājumos. A I 2. horeogrāfiskie "rituma raksti" saucas ar arheoloģijas slāņa seno ornamentu, kura pamatā divdaļīgais atkārtojuma modelis. A I 3. horeogrāfiskā risinājuma vairāku figūru kompozicionālais virknējums savukārt saucas ar etnogrāfisko priekšmetu, it īpaši ar Lielvārdes jostas ornamenta secības principu. Norišu senāko un jaunāko laiku varianti atklāj ieražu dejas attīstības tipisko pārtapšanu: dejisko risinājumu tendenci pakļauties ieražu priekšrakstiem, aizvien noteiktāk ietiecoties citā folkloras žanrā - spēlē.

Gadskartu ieražu, it īpaši ziemas saulgriežu norišēs iesaistīta pirmatnējā slāņa pirmās pakāpes darbība, kas vai nu paūž mūšēno ieprogrammējumu - "tieksmi diet", vai ir saistīta ar veselības nodrošinājumu - "dziedniecisko diešanu" (ne velti metroritma otrajā, ātrajā daļā dzied "Nu ir vesels, nu var diet"), vai arī aizvien striktāk pakļaujas ticējumiem (piemēram, dejas, kuras ispilda šrmi - maskotas ķekatas).

Ar ticējumu saistītais skaitlis "3" iezīmējas pirmatnējā slāņa 3. attīstības pakāpē (A I 3.), bet aizvien noteiktāk pamatnāms 4. un 5. attīstības pakāpēs (A I 4.-5.), otrā daiļrades slāņa (B I 1.-5.) risinājumos, it īpaši tad, kad horeogrāfiju papildina spēles darbība, noformējoties kā starpžanrs - horeogrāfiskā spēle. Piemēram, kristības, pādes dancināšanas nori-

sēs, bieži vien tradicionālā daiļrades formula - kvadrāts - pakļaujas skaitlim "3", t.i., četrindes laikā dižā kūma ar pādi vai nu trīs reizes virzās aplī, vai arī trīs reizes dejo pāri telpai, turklāt vairāk vai mazāk ilustrējot dziesmas tekstu. Pati izplatītākā un viskoplāk variantos sazarotā ieražu un ģimenes godu horeogrāfija konstatēta pirmatnējā slāņa 4. attīstības pakāpes norisēs. Vecākajā, sevišķi gadskārtu ieražās izpildītajā, plaši sazarotajā pirmajā variantu grupā daudz maz saglabājies tradicionālais, izsenis uz līdztiesību balstītais dejas laukuma ("danča plāna") psihologiskais klimats. Otrā variantu grupa, kurā ietverta spēles darbība "ķeršana - bēgšana", visvairāk izpildīta ziemas saulgriežu un bērnu ieražās. Veidojas īpašas - centrālās personas un pārējo dalībnieku - savstarpējās attiecības. Vispildītāk tās iezīmējas kristību ceremoniālā starp dižo kūmu - pādes dancinātāju - un pārējiem viesiem.

A I 4. norisē aizsāktās pretstatītās attiecības tālāku izpausmi gūst A I 5., kā arī B I 4.-5. horeogrāfijā, iedīgi iezīmējot solo partiju.

Pirmā, otrā, trešā daiļrades slāņa vairāk vai mazāk izvērstas un variantos sazarotas dejas (A I-IV; B I; C I-VI, VII-IX, XII, XVI) ietvertas kāzās. Dominē horeogrāfijas, kurās risinātas pāru partneru, kā arī pāru attiecības (piemēram, dejo pāris pret pāri). Liela vieta kāzu deju repertuārā ieradīta horeogrāfijām, kuras izpilda noteikts dejojāju skaits, veidojot vairāk vai mazāk sarežģītas kompozīcijas. Domājams, ka dejojāju sastāvs visnotaļ atbilda stingri reglamentētajam kāzinieku skaitam, bet figūru kompozīcija savukārt saskaņojās ar reglamentēto mūziku. Līdz ar starptautisko dejas melodiju ienākšanu sadzīvē arī tradicionālajā horeogrāfijā ieviešas aizguvumi.

Tabulās un horeogrāfiskajā notācijā no etnoarheologa viedokļa secīgi parādīta latviešu horeogrāfijas attīstība, dodot priekšstatu par gadskārtu un darba ieražu, ģimenes godu vecākajam un jaunākajam norisēm, kā arī ļaujot saskatīt paralēles ar citu tautu horeogrāfiju.

S A Ī S I N Ā J U M I

- AE** - Arheologija un etnogrāfija. - R., 1957 - 1988; 1.-15. laid.
- Bb** - K. Barona biedrības manuskripti LPSR ZA A. Upiša Valodas un literatūras institūta Folkloras daļā.
- Bds** - Bērnu dziesmas LPSR ZA A. Upiša Valodas un literatūras institūta Folkloras daļā.
- Bek** - K. Barona nepublicētie materiāli, kas atrodas LPSR ZA A. Upiša Valodas un literatūras institūta Folkloras daļā.
- F** - Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas A. Upiša Valodas un literatūras institūta Folkloras daļas fondu manuskripti.
- FBR** - Filologu biedrības raksti.
- IMI** - Izglītības Ministrijas Mēnešraksts.
- LD** - Kr. Barons, H. Visendorfs. Latvju Dainas. - Jelgava, 1894. - 1. sēj.; Peterburgā, 1903. - 2. sēj.; 1904. - 3. sēj. 1. d.; 1906. - 3. sēj. 2.d.; 1909. - 3. sēj. 3. d.; 1910. - 4. sēj.; 1915. - 5. sēj.
- LDp** - LD pielikums.
- LR** - Latvju raksti. - 1. - 3. sēj.
- LTD** - Latvju tautas dainas / Red. prof. J. Endzelins; sakārt. R. Klaustīgš. - Rīgā, 1928-1932. - 1. - 12.sēj.
- Ltds** - Latviešu tautas dziesmas. - Rīgā, 1955-1957. - 1.-3. sēj.
- LTT** - Latviešu tautas ticējumi / Sakr. un sakārt. P. Šmits. - Rīgā, 1940 -1941. - 1.-4. [sēj.]
- RKr** - Rakstu krājums, izdots no Rīgas Latviešu biedrības Zinību (zinātņu) komitejas. - Rīgā, 1890.-1929. -

- 1.-19. sēj.
- RLB - Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisija (velak
Derīgu grāmatu nodaļa).
- SRL - Scriptorum rerum livonicarum. - Riga, Leipzig,
1848. - Vol. 2.
- Tdz - Tautas dziesmas. Papildinājums Kr. Barona "Latvju
Dainām" P. Šmita redakcijā. - Rīgā, 1936-1939. -
1.-4. sēj.

LITERATŪRAS UN AVOTU NORĀDES

- 1 Urtāns V. Etniskās atšķirības apbedīšanas tradīcijās un kapu inventārā Latvijā 5.-9. gs. // AE. - 1970. - 9. laid. - 61.-85. lpp.
- 2 F 1954, 828; 1563, 263; Памятники латышского народного творчества / Собр. и изд. Иваном Спрогисом. - Вильнюс, 1868. - С. 204.
- 3 Памятники латышского народного творчества / Собр. и изд. Иваном Спрогисом. - Вильнюс, 1868. - С. 204; Ārons M. Mūsu tautas dziesmas. - Rīgā, 1888. - 216. lpp.
- 4 LD. - 5. sēj. - 195. lpp.; Sūna H. Latviešu rotaļas un rotaļdejas. - [Rīgā], 1966. - 585.-611. lpp.
- 5 Binhorn P. Reformatio gentis Letticae in Ducatu Curlandiae // SRL. - S. 622-623.
- 6 LD. - 5. sēj. - 165. lpp.
- 7 Vitoliņš J. Gadskārtu ieražu dziesmas. - Rīgā, 1973. - 593 lpp.
- 8 M 103.-108. lpp.
- 9 Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zīnges sagādātas no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgavā, 1844. - 154. lpp.
- 10 Lda 6837; F 1693,9299; 1836,82.
- 11 Ārons M. Mūsu tautas dziesmas. - Rīgā, 1888. - 253. lpp.
- 12 Jansons J. Die lettischen Maskenumzüge. - Rīga, 1933. - S. 87.
- 13 Silīga E. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 187. lpp.
- 14 Вольгер Э.А. Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии. Спб. - Ч. I. - С. 98-109.; Jurjāns A. Gadalaiku un ieražu dziesmas. - Rīgā, 1903. - 2. grām. - 25.-35. lpp.; Lerhīš-Puškaitis A. Latviešu tautas teikas un pasakas. - Cēsis, [1903]. - 7. sēj., l.d. - 306. lpp.; Pētersons K. Ķekatas iet (lēkt) // - FBR. - 2. izd. - 2. sēj. - 15.-20. lpp.; Šperliņš J. Senās suitu kāzas un ķekatas. -

- Rīgā, 1937. - 159.-161. lpp.; Lideks O. Latviešu svinamās dienas. - Rīgā, 1942. - 60.-61. lpp.; Lideks O. Latviešu svētki. - Rīgā, 1940. - 9., 16.-34. lpp.; Arājs K. Senās latviešu gadskārtu ieražas // LTdz. - 3. sēj. - 627.-641. lpp.; Ozols A. Par latviešu tautasdziesmām // Ltdz. - 1. sēj. - 3.-50. lpp.; Greble V. Tautasdziesmas // Latviešu literatūras vēsture. - Rīgā, 1959. - 1. sēj. - 99.-100. lpp.
- 15 Vitoliņš J. Gadskārtu ieražu dziesmas. - Rīgā, 1973. - 6. lpp.
- 16 IMM. - 11. sēj. - 381. lpp.
- 17 RLB Kv. - 1908. - 1702; FBR. - 20. sēj. - 133. lpp.
- 18 1685. gada Latvīski-vāciska vārdnīca. - Rīgā, 1936. - 112. lpp.
- 19 Milenbahs K. Latviešu valodas vārdnīca / Red., papild., turp. J. Endzelīns. - Rīgā, 1925. - 361. lpp.
- 20 FBR. - 20. sēj. - 129.-133. lpp.
- 21 Einhorn P. Historia lettica. Dorpat in Liefland // SRL. - S. 585.
- 22 IMM. - 1937. - 618. lpp.
- 23 Stender G.F. Lettische Grammatik. - 1783. - Vol. 2. - S. 261.
- 24 Latviešu Avīzes. - 1853. - 9.-33.
- 25 Turpat. - 1865. - 1.-53.
- 26 Lerhīš-Puškaitis A. Latviešu tautas teikas un pasakas. - Cēsis, [1903]. - 7. sēj., 1. d. - 306. lpp.
- 27 Mājas Viesis. - 1874.
- 28 IMM. - 1937. - 618. lpp.; Jurjāns A. Gadalaiku un ieražu dziesmas. - Rīgā, 1903. - 2. grām. - 26. lpp.
- 29 Jurjāns A. Gadalaiku un ieražu dziesmas. - Rīgā, 1903. - 2. grām. - 29.-34. lpp.

- 30 Turpat. - 25.-34. lpp.
- 31 Melngailis E. Latviešu dancis. - Rīga, 1949. - 111.-116.lpp.
- 32 F 1945,920.
- 33 Jurjāns A. Gadalaiku un ieražu dziesmas. - Rīga, 1903. - 2. grām. - 25.-34. lpp.
- 34 F 1954, 365-370; 1955,6599.
- 35 LD. - 1904. - 3. sēj., l.d. - 10. lpp.; Lideks O. Latviešu svētki. - Rīga, 1940. - 17.-18. lpp.; F 1960,3112.
- 36 LD. - 5. sēj. - 236.-240. lpp.; F 527,11207; 1824,877; 567, 724.
- 37 Вольгер Э.А. Материалы для этнографии латышского племени Ви-тебской губернии. - Спб. - Ч.I. - С.109.
- 38 Славюнас З. Сутартинес. - Л., 1972, -С.201-206, 243.
- 39 Jurjāns A. Gadalaiku un ieražu dziesmas. - Rīga, 1903. - 2. grām. - 26.-27. lpp.
- 40 LD 29583 2 30051 + V; Sūna H. Latviešu rotaļas un rotaļdejas. - [Rīga], 1966. - 146.-148., 150.-159., 577.-581. lpp.
- 41 Саука Д. Свообразие и художественная ценность литовского фольклора: Автореф. дис. ... д-ра филол.наук. Вильнюс, 1971.-24 С.; Sauka D. Tautosakos savitumai ir verte. - Vilnius, 1971. - 240 p.
- 42 Silīpa E. Latviešu tautas dejas izcelsme un attīstība. - Rīga, 1982. - 10. lpp.
- 43 Суна Х.Ю. Древнее действо латышских ряженых // Народный театр. - Л., 1974. -С.71-81.
- 44 Jurjāns A. Rotaļu un dziedamo deju meldijas // Latvju tautas mūzikas materiāli. - Rīga, 1912. - 4. grām. - 35.lpp.; Rinka J., Ošs J. Latvju tautas dejas. - Rīga, 1936. - 3. burtn. - 18. lpp.; Latviešu tautas dejas / Sast. M. Lasmane, red. E. Drulle. - Rīga, 1962. - 84. lpp.; Sūna H. Latviešu rotaļas un rotaļdejas. - [Rīga], 1966. - 437.-439., 618.-

619. lpp., F 880,2225, 2228; 1995,955; 1969,278.
- 45 Russow B. Chronica der Provintz Lyffland // SRL. - S.58-62.
- 46 Mancelius G. Lang gewünschte Lettische Postill. - Riga, 1654. - S. 45-46.
- 47 Latviešu Drauga pielikums. - 1840. - 14.
- 48 Bielenstein A. Latviešu tautas dziesmas. Sameklētas un pieodesmitam biedrības gadam par piemiņu drukā dotas no Latviešu Draugu Biedrības. - Leipzigā, 1874.-1. sēj.; 1875. - 2. sēj., (2)34; Bielenstein A. Johannis fest der Letten // Baltische Monatsschr. - Riga, 1874. - Bb 23.
- 49 M 134. lpp.
- 50 Senkeviča B. Senie Jāņi Zemgalē. - Riga, 1940. - 77., 127. lpp.
- 51 Turpat. - 72., 106. lpp.; F 1950,2227.
- 52 Senkeviča B. Senie Jāņi Zemgalē. - Riga, 1940. - 127.lpp.
- 53 Silīņa E. Latviešu dejas. - Riga, 1939. - 111. lpp.
- 54 LD. - 5. sēj. - 14.-15. lpp.
- 55 F 1995,954.
- 56 F 1969,274.
- 57 F 1969,277.
- 58 F 1995,524, 687.
- 59 Merķelis G. Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimta beigās. - Riga, 1953. - 73. lpp.
- 60 RKr. - 11. [sēj.] - 83. lpp.
- 61 F 1975,784.
- 62 F 891,4562.
- 63 F 55,362.
- 64 LD 32852,1., ~ 32852 V; Сборник антропологических и этнографических статей /Сост. Фр.Бривземниакс. - М., 1873.-Ч.2.-С.44.

- 65 F 1066,153; Bb 22,1974. ≈ F 929,62023; 1341,19978; 1705, 2993.
- 66 F 1730,8306.
- 67 LD. - 5. sēj. - 239. lpp.
- 68 F 219, 1305; Tdz 53398.
- 69 Arons M. Mūsu tautas dziesmas. - Rīgā, 1888. - 255. lpp.
- 70 LD. - 5. sēj. - 12.-13. lpp.; IMM. - 1928. - Nr. 2. - 140.-150. lpp.; Ltdz. - 3. sēj. - 7328, 7330, 7331, 7340; Tdz 53825, 53850, 54206; F 1592,825; 1600, 10742; 1850,6336; 935,37645; 997,7412; 1575,288; 1737,1165; Bb 36,32.
- 71 F 1576,4714.
- 72 Tdz 53843.
- 73 F 279,3858.
- 74 F 834,6608.
- 75 F 1200,4493.
- 76 F 1697,1936.
- 77 Lautenbahs J. Par veco latviešu drāmu jeb skatu spēli // Rota. - 1886. - Nr. 39, 40; Jansons J.A. Uz kā pamatojas mūsu traģēdijas sākumi Jāpos un Dievainēs? // FBR. - 1926. - 6. sēj. - 141.-163. lpp.
- 78 Jurjāns A. Latvju tautas mūzikas materiāli. 1. grām.; LIgotnes. - Rīgā, 1894. - 5.-9., 77. lpp.
- 79 Sprogis J. Jāpu dziesmu melodijas. - Rīgā, 1941. - 266., 275.-276., 279. lpp.
- 80 Vitoliņš J. Gadskārtu ieražu dziesmas. - Rīgā, 1973. - 22. lpp.
- 81 F 2000,1530, 1497; 2000, 1535, 1494.
- 82 Zeitung für Literatur und Kunst, herausg. von Dr.G.Merkel.- Rīga, 1812. - N 4. - S. 14 - 15; Silīpa E. Latviešu deja. - Rīgā, 1939. - 109.-110. lpp.

- 83 LD. - 5. sēj. - 18. lpp.
- 84 Jurjāns A. Latvju tautas mūzikas materiāli. 1. grām.: Li-
gotnes. - Rīgā, 1894. - 31. lpp.
- 85 LD 28401-28512.
- 86 Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zīģes sagādātas
no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgavā, 1844. - 230. lpp.;
Bielenstein A. Latviešu tautas dziesmas. Sameklētas un
piecdesmitam biedrības gadam par piemiņu drukā dotas no Lat-
viešu Draugu biedrības. - Leipoigā, 1875. - 2. sēj. - 340;
LD 28412; F 961,903; 1552, 30082.
- 87 LD 28412,1.
- 88 LD 28412,6.
- 89 LD 28412; F 1269,158; 1668,4337. FBR (11) 119.
- 90 LD 28412,4.
- 91 LD 28412,2 + V, 5 + V.
- 92 F 1968,3327.
- 93 LD 34287; F 1400,20114; 2937, 24481.
- 94 F 1730,22490.
- 95 F 935,5328.
- 96 F 954,3896.
- 97 LD 34218; F 1560,2622.
- 98 Hupel A.W. Topographische Nachrichten von Lief- und Ehstland.
Riga, 1777. - Vol. 2. - S. 218.; Petri J.Gh. Ehstland und
Ehsten. - 1802. - Vol. 2. - S. 219.
- 99 Baltijas Vēstnesis. - 1892. - 181., 197.lpp.; LR.-2.sēj.-
7., 74.-109. lpp.; F 91,309; 1090,2; 1817,12-170; 1955,
4719, 4782, 4783; 1975,112.
- 100 F 1975,217.
- 101 Petersons K. Latviešu kāzas // RKr. - 1912. - 16. [sēj.] -
59.-266. lpp.

- 102 Indrāne I. Zeme // Cipa. - 1971. - 31. janv. - 4. lpp.
- 103 Draviņš K. Siena pļaušana. Ziņas par Stendes pagastu // Gai. - Rīga, 1937. - 8. [laid.]. - 160. lpp.
- 104 F 1955,4328.
- 105 F 1875,3612.
- 106 F 1817,88.
- 107 LR. - 2. sēj. - 76., 80., 109. lpp.; Jansons J.A. Magija latviešu tautas tradīcijās. - Rīga, 1937. - 40. lpp.
- 108 F 1817, 161.
- 109 F 1652,2127. ≈ F 202,7342; 220,1325; 929,1937; 968,4229; Вольтер Э.А. Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии. - Спб. - Ч. I. - С. 75; Tdz 50220.
- 110 F 1925,2333. ≈ F 1730,81704; Mazvērsītis J. Baiļu dienas // Dienas Lapa. - 1886. - Nr. 55-59; Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zīģes sagādātas no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgavā, 1844. - 129. lpp.; Biele, nstein A. Latviešu tautas dziesmas. Sameklētas un piedesmitam biedrības gadam par piemīņu drukā dotas no Latviešu Draugu biedrības. - Leipiga, 1875. - 2. sēj. - 335; LD 971,1.
- 111 F 1969,589. ≈ LD 791 + 1(P).
- 112 F 1969,587. ≈ LD 785 + V.
- 113 F 1969,586.
- 114 LD. - 1. sēj. - 791; F 353,5825; 1600,18705; 1730,65925a; 1840, 1022; 1925,285, 295, 157; 1926,1138, 1296; 1940, 6070. ≈ F 1668,4363; 1955,19952; 1960,2000.
- 115 Mazvērsītis J. Baiļu dienas // Dienas Lapa. - 1886. - Nr. 56; Jansons J.A. Magija latviešu tautas tradīcijās. - Rīga, 1937; F 1975,3612, 2292.
- 116 F 1225,16388.
- 117 F 1225,16384.
- 118 LD 28449; F 102,1938, 3106; Bb 23,1419. ≈ F 1271,520;

- 1968,3328.
- 119 F 403,58.
- 120 F 1600,7520.
- 121 Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zīģes sagādā-
tas no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgavā, 1844. -
129. lpp.; Памятники латышского народного творчества/ Собр.
и изд. Иваном Спрогисом. - Вильнюс, 1868.-С.78; Bielen-
stein A. Latviešu tautas dziesmas. Sameklētas un piecdes-
mitam biedrības gadam par piemīņu drukā dotas no Latvie-
šu Draugu biedrības. - Leipcigā, 1875. - 2. sēj. -
336.
- 122 F 1969,588. ≈ LD. - 5. sēj. - 636.
- 123 F 931,568. ≈ F 623,362; 624,496.
- 124 F 1680,1696.
- 125 F 740,2229; 1600,20840. ≈ F 1945,1688; 1761,1887.
- 126 F 1950,9103.
- 127 F 1730,31783; 1975,3701.
- 128 F 1600,12948.
- 129 F 1817,88.
- 130 F 400,1630.
- 131 Melngailis E. Latviešu mūzikas folkloras materiāli. -
Rīgā, 1952. - 2. sēj. - 111. lpp.; F 1925,417.
- 132 Melngailis E. Latviešu mūzikas folkloras materiāli. -
Rīgā, 1953. - 3. sēj. - 113. lpp.
- 133 F 1600, 12920.
- 134 Silīpa E. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 116.-119. lpp.
- 135 F 1925,297.
- 136 IMM. - 1935. - Nr. 5/6. - 434.lpp.
- 137 F 1955,2823.
- 138 Turpat.

- 139 F 1968, 2385.
- 140 F 1960, 1481; 1975, 3612, 112; Lāms V. Jokdaris un lelle // Karogs. - 1971. - Nr. 5.-13. lpp.
- 141 F 1950, 5975.
- 142 Dzērvītis A., Ginters V. Ievads latviešu tautas tērpu vēsturē. - Rīgā, 1936. - 256 lpp.; Karnups A. Novadu tērpi. - Jelgavā, 1939. - 501 lpp.; Slava M. Latviešu tautas tērpi. - Rīgā, 1966. - 168 lpp.; Latviešu tautas māksla. - Rīgā, 1967. - 3. sēj. - 412 lpp.; Latviešu tautas tērpi. - Rīgā, 1967. - 51 lpp.; Ivanova G., Madre J. Jostu raksti. - Rīgā, 1968. - 76 lpp.; Zariņa A. Seno latgaļu apģērbs VII-XIII gs. - Rīgā, 1970. - 218 lpp.
- 143 Siliņa B. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 61. lpp.
- 144 Turpat. - 60. lpp.
- 145 Binhorn P. Historia lettica. Dorpat in Liefland // SRL. - S. 594.
- 146 Brand J. A. Reysen durch die Marck Brandenburg, Preussen, Churland, Liefland, Plesscovien, Gross-Naugardien und Tweerien Moscovien. - Wesel, 1702. - S. 79., 148-149.
- 147 Merķelis G. Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimta beigās. - Rīgā, 1953. - 44.-45. lpp.
- 148 Wöchentliche Unterhaltungen für Liebhaber deutscher Lektüre in Russland. - Mitau, 1806. - Vol. 3. - S. 213-219.
- 149 Turpat, 213.-219. lpp.; Вольтер Э.А. Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии. - Спб.-Ч. I.-С. 167.
- 150 Вольтер Э.А. Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии. - Спб.-Ч. I.-С. 167-238.
- 151 РКр. - 1890. - [1. sēj.] - 78.-115. lpp.
- 152 Petersons K. Latviešu kazas // РКр. - 1912. - 16. [sēj.] - 59.-266. lpp.
- 153 Turpat.

- 154 RKr. - 1893. - 2. [sēj.] - 41.-51. lpp.
- 155 Siliņa E. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 72.-73. lpp.
- 156 LD. - 1904. - 3. sēj., 1. d. - 1.-102. lpp.
- 157 Turpat.
- 158 Šperliņš J. Senās suitu kāzas un ķekatas. - Rīgā, 1937. - 161 lpp.; Aizsils A. Senās kāzas Daugavpils apriņķī. - Rīgā, 1941. - 320 lpp.; Siliņa E. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 187 lpp.
- 159 Šperliņš J. Senās suitu kāzas un ķekatas. - Rīgā, 1937. - 69.-92., 115. lpp.
- 160 Aizsils A. Senās kāzas Daugavpils apriņķī. - Rīgā, 1941. - 171.-375. lpp.
- 161 Senkeviča B. Godi Vidus-Kursā. - Rīgā, 1939. - 60.-135.lpp.
- 162 Siliņa E. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 59. lpp.
- 163 Melngailis E. Latviešu mūzikas folkloras materiāli. - Rīgā, 1953. - 243. lpp.; RKr. - 1912. - 16. [sēj.] - 125.lpp.
- 164 LD. - 1909.-3. sēj., 2.d. - 391. lpp.
- 165 Melngailis E. Latviešu dancis. - Rīgā, 1949. - 11.-12.lpp.
- 166 Turpat, 63. lpp.
- 167 F 1975, 1870.
- 168 RKr. - 1912. - 16. [sēj.]. - 231.-232. lpp.
- 169 F 363,3507.
- 170 Jurjāns A. Rotaļu un dziedamo deju meldijas // Letvju tautas mūzikas materiāli. - Rīgā, 1912. - 4. grām. - 8. lpp.
- 171 Вольтер Э.А. Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии. - Спб.-Ч.І.-С.244.
- 172 LD 24196 + V.
- 173 Sūna H. Latviešu rotaļas un rotaļdejas. - [Rīgā], 1966. - 518., 631. lpp.
- 174 F 716,156.

- 175 Sūna H. Latviešu rotaļas un rotaļdejas. - [Rīga], 1966. - 362., 607. lpp.
- 176 Вольгер Э.А. Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии.- Спб.-Ч.І.-С.322.
- 177 Rkr. - 1929. - 19. [sēj.] - 142.-143.lpp.
- 178 Rkr. - 1912. - 16. [sēj.] - 233. lpp.
- 179 Sūna H. Latviešu rotaļas un rotaļdejas. - [Rīga], 1966. - 401., 614. lpp.
- 180 Turpat. - 264., 593. lpp.
- 181 Vitoliņš J. Kāzu dziesmas. - Rīga, 1968. - 1147. LD 24030,4. ≈ LD 24030,1; 24031.
- 182 Vitoliņš J. Kāzu dziesmas. - Rīga, 1968. - 1147.
- 183 Turpat, 1137; Stumbris J. Dejosim latviski. - Rīga, 1938. - 1. burtn. - 9. lpp.
- 184 LD 774 V. ≈ Tdz 46213; F 270,60; 758,306; 1730,83344.
- 185 Tdz.
- 186 LD 25377.
- 187 LD 24122.
- 188 LD 26237.
- 189 Aizsils A. Senās kāzas Daugavpils apriņķī. - Rīga, 1941. - 314. lpp.
- 190 LD 24110.
- 191 LD 25172.
- 192 LD 24120; 24121.
- 193 LD 24138.
- 194 LD 24133,4.
- 195 LD 24133,6.
- 196 LD 24141.
- 197 LD 34165.

- 198 LD 24056 + V; 24057 + V; 24057 V. ≈ 240557 V; 24057,3.
199 LD 24118.
200 LD 24123. ≈ LD 24123,1.
201 RKr. - 1912. - 16. [sēj.]. - 231. lpp.
202 Turpat. - 230. lpp.; LD 24147.
203 LD 24034,5 + 30 V.
204 LD 24048.
205 LD 24036; 24136,1.
206 LD 24065; 24065,1; 24066.
207 LD 24064,1.
208 LD 24063 + V.
209 LD 24164.
210 LD 24193.
211 LD 24139.
212 M 211.-226., 186.-210. lpp.
213 LD 24155. ≈ Vitoliņš J. Kāzu dziesmas. - Rīgā, 1968. - 1124.
214 RKr. - 1912. - 16. [sēj.]. - 232. lpp. ≈ LD 24210.
215 F 1730,54667. ≈ 24112.
216 Vitoliņš J. Kāzu dziesmas. - Rīgā, 1968. - 1122.
217 Turpat, 1132. LD 24177 + V.
218 LD 24125,2 + V.
219 LD 24125.
220 LD 24125,1 + V.
221 LD 24070. ≈ LD 24069.
222 Melngailis E. Latviešu dancis. - Rīgā, 1949. - 13. lpp.
223 LD 24135 + V. ≈ Vitoliņš J. Kāzu dziesmas. - Rīgā, 1968. - 1120.

- 224 LD 24133,3.
- 225 LD 24132.
- 226 LD 24131.
- 227 LD 24130 + V; 24130,1 un 2.
- 228 LD 24133,3 V.
- 229 LD 24097,3 un 2; Melngailis E. Latviešu dancis. - Rīgā, 1949. - 13. lpp.
- 230 LD 24097 + V.
- 231 LD 24090; 24077; 24106.
- 232 Melngailis E. Latviešu dancis. - Rīgā, 1949. - 13. lpp.
- 233 LD 24083.
- 234 LD 24119.
- 235 LD 24073 + V.
- 236 LD 24174 V.
- 237 LD 24174,1 + V.
- 238 LD 24091.
- 239 Stumbris J. Dejosim latviski. - Rīgā, 1940. - 2. burtn. - 19. lpp.
- 240 LD 24143.
- 241 LD 24197 + V.
- 242 Senkeviča B. Godi Vidus-Kursā. - Rīgā, 1939. - 73. lpp.
- 243 LD 24495.
- 244 RKr. - 1912. - 16. [sēj.]. - 133.-134., 219.-220. lpp.
- 245 Turpat.
- 246 Aizsils A. Senās kāzas Daugavpils apriņķī. - Rīgā, 1941. - 230. lpp.
- 247 LD 26237.
- 248 Silīņa E. Latviešu deja. - Rīgā, 1939. - 66. lpp.

- 249 Aizsils A. Senās kāzas Daugavpils apriņķī. - Rīgā, 1941. - 333.-334. lpp.
- 250 Turpat.
- 251 Turpat, 331. lpp.
- 252 Tdz 47248; Bb 22,406; RKr. - 1912. - 16. [sēj.] - 199.-202. lpp. ≈ LD 1530,2;
- 253 M 186.-210. lpp.
- 254 LD 24081.
- 255 RKr. - 1912. - 16. [sēj.] - 199.-202. lpp.
- 256 LD. - 1904. - 3. sēj. 1.d. - 1.-102. lpp.
- 257 LD 24618.
- 258 LD 24587.
- 259 Senkeviča B. Godi Vidus-Kursā. - Rīgā, 1939. - 85. lpp. ≈ LD 24317.
- 260 LD 24316 V. ≈ LD 24 16.
- 261 LD 24318.
- 262 Šperliņš J. Senās suitu kāzas un ķekatas. - Rīgā, 1937, 93. lpp.
- 263 Turpat.
- 264 Tdz 47236.
- 265 RKr. - 1912. - 16. [sēj.] - 218. lpp.
- 266 Jurjāns A. Dejas // Latvju tautas mūzikas materiāli. - Rīgā, 1921. - 5. grām. - 85. lpp.
- 267 LD 24190 V.
- 268 LD 24152 + V. ≈ LD 24152,1 un 4.
- 269 LD 24058 + V. ≈ RKr. - 1912. - 16. [sēj.] - 230. lpp.
- 270 LD 24051 + V.
- 271 Stumbris J. Dejosim latviski. - Rīgā, 1940. - 2. burtn. - 5. lpp.

- 272 LD 24064 + V.
- 273 LD 24120 + V.
- 274 Silīpa E. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 69., 71. lpp.
- 275 Jansons J.A. Latviešu skatu lugas sākumi kāzās un rotaļās // RKr. - 1926. - 18. [sēj.]. - 93.-118.lpp.
- 276 Jurjāns A. Rotaļu un dziedamo deju melodijas // Latvju tautas mūzikas materiāli. - Rīgā, 1912. - 4. grām. - 8.-56.lpp.; Jurjāns A. Dejas // Latvju tautas mūzikas materiāli. - Rīgā, 1921. - 5. grām. - 88 lpp.; Rinka J., Ošs J. Latvju tautas dejas. - Rīgā, [1934]. - 1. burtn. - 24 lpp.; Rīgā, 1934. - 2. burtn. - 22. lpp.; Rīgā, 1936. - 3. burtn. - 24. lpp.; Rīgā, 1936. - 4. burtn. - 27 lpp.; Stumbris J. Dejosim latviski. - Rīgā, 1938. - 1. burtn. - 23 lpp.; Rīgā, 1940. - 2. burtn. - 24 lpp.; Sūna H. Latviešu rotaļas un rotaļdejas. - [Rīgā], 1966. - 659 lpp.; Суна Х. Некоторые параллели в латышской и эстонской народной хореографии // Взаимосвязи балтов и прибалтийских финнов. - Рига, 1970. - С. 111 -131; LD. - 1904. - 3. sēj., l.d. - 102. lpp.
- 277 Silīpa E. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 72. lpp.
- 278 LD. - 1894. - 1. sēj. - 171.-195., 258.-269. lpp.; RKr. - 1893. - 2. [sēj.] - 52.-54. lpp.; RKr. - 19. [sēj.] - 154.-156.lpp.; Silīpa E. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 51.-54. lpp.; Vitoliņš J. Bērnu dziesmu cikls. Bērnu dziesmas. - Rīgā, 1971. - 11.-16., 49., 58. lpp.; Greble V. Tautasdziesmas // Latviešu literatūras vēsture. - Rīgā, 1959. - 1. sēj. - 86. lpp.; Greble V. Latviešu bērnu folklorā. - Rīgā, 1973. - 110. lpp.; IMM. - 1920. - Nr. 7. - 44. lpp. F 1090,2; 1715, 400; 1955,4196, 5787.
- 279 LD 1485,1 un 2. ≈ RKr. - 1893.-2./sēj.] - 52.lpp.; LTD 2293; F 1955,4007.
- 280 LD. - 1894. - 1. sēj. - 171.-198. lpp., 258.-269. lpp.
- 281 LD. 1391.2. ≈ RKr. - 1893. - 2./sēj.] - 52.-54.lpp.
- 282 LD 1510. ≈ F 102,6314; 1400,2924; 1730,55404, 11278; 1958, 793; Вольтер Э.А. Материалы для этнографии латышского племени Витебской губернии. - Спб. - Ч. I. - С. 139.

- 283 F 1685,639.
- 284 F 1207,962.
- 285 F 1955,5064. ≈ 353,8590.
- 286 R.Kr. - 1873.-235. lpp.; LD. - 1894. - 191. lpp.; Senkeviča B. Godi Vidus-Kursā. - Rīgā, 1939. - 23.-24. lpp.; Silpa E. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 51. lpp.; Bsk 43.
- 287 Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zinges sagādātas no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgavā, 1844. - 134.lpp.
- 288 Памятники латышского народного творчества /Собр. и изд. Иваном Спрогисом.-Вильнюс, 1868.-С.139.; Сборник антропологических и этнографических статей / Сост. Фр.Бривземниако.- М., 1873.-Ч.2.-С.211; Bielenstein A. Latviešu tautas dziesmas. Sameklētas un piecdesmitajam biedrības gadam par piemipi drukā dotas no Latviešu Draugu biedrības. - Leipzigā, 1874. - 1. sēj.; 1875. - 2. sēj. - (2) 319; LD. - 1894. - 1. sēj. - 193. lpp.
- 289 F 1955,789.
- 290 F Bb 17,3206.
- 291 F 867,3939.
- 292 F 714,61; 133,245; 1713,5177.
- 293 F 1730,4763.
- 294 F 498,756; 353,6938; 498,447.
- 295 F 1111,1726.
- 296 F 1935,3854.
- 297 F 1850,8960.
- 298 LD (P) 1608,1.
- 299 Šperliņš J. Senās suitu kāzas un ķekatas. - Rīgā, 1937. - 61. lpp.

- 300 F 1090,15. ≈ RKr. - 1912. - 16. [sēj.] - 263. lpp.
- 301 LD 24139 + Bsk.
- 302 RKr. - 1912. - 16. [sēj.] - 263. lpp.
- 303 Tdz 47417.
- 304 Šperlinš J. Senās suitu kāzas un ķekatas. - Rīgā, 1937. - 96. lpp.
- 305 Ldz (8) 23.
- 306 F 1600,10213; Ldz 621.
- 307 M 133.-155. lpp.
- 308 LD 13264; F 1600,1196; Tdz 36749.
- 309 F 1955,384.
- 310 F 2000,108.
- 311 F 2000,111.
- 312 F 1955,10847.
- 313 LD 1542.
- 314 F 2000,88.
- 315 Вольгер Э.А. Материалы для этнографии латышского племени Ви-тебской губернии. - Спб.-Ч.І.-С.І44.
- 316 LD 1548.
- 317 F 2000,129.
- 318 Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zīģes sagādātas no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgavā, 1844. - 156. lpp.
- 319 Памятники латышского народного творчества /Собр. и изд. Иваном Спрогисом.-Вильнюс, 1868. - С. 142; Bielenstein A. Latviešu tautas dziesmas. Sameklētas un piecdesmitam biedrības gadam par piemīņu drukā dotas no Latviešu Draugu biedrības. - Leipcigā, 1874. - 1. sēj.; 1875. - 2. sēj. - (2) 395l; Ārons M. Mūsu tautas dziesmas. - Rīgā, 1888. - 1312; Сборник антропологических и этнографических статей /Сост. Фр. Бривземниакс.- М., 1873.-Ч.2.-С.І079.

- 320 F 1198,618; 1730,55408; 353,6327; 442,507.
- 321 LD 1550.
- 322 F 1007,34.
- 323 F 2000,94.
- 324 LD (P) 1550.
- 325 LTD. - 1928. - 1. sēj. - 2378.
- 326 F 1400,19922; 1954,330; 353,6291; 1955,6473, 5785; 1207, 2387; 1935,1041.
- 327 Сборник антропологических и этнографических статей /Сост. Фр. Бривземниакс. - М., 1873.-Ч.2.-С.212.
- 328 LD 1581.
- 329 Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zīģes sagādātas no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgava, 1844. - 43. lpp.
- 330 LD 1533 + V.
- 331 LD 1532.
- 332 F 353,3545.
- 333 LD 1532.
- 334 LD 1533.
- 335 LD 1534.
- 336 F 1730,53924.
- 337 F 891,5285.
- 338 F 1225,41245, 41239.
- 339 F 297,231.
- 340 F 1935,1043.
- 341 Austrums. - 1900. - 606.
- 342 F 1955, 4302.
- 343 F 1638,5292.
- 344 F 1945,2592, 956; 1045,8803; Вольтер Э.А. Материалы для этно-

графии латышского племени Витебской губернии.-Спб., Ч. I.-С.
109.

- 345 Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zīģes sagādātas no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgavā, 1844. - 45. lpp.
- 346 Памятники латышского народного творчества /Собр. и изд. Иваном Спрогисом.- Вильнюс, 1868.-С.142.
- 347 F 865,6237.
- 348 Bielenstein A. Latviešu tautas dziesmas. Sameklētas un piecdesmitam biedrības gadam par piemīņu drukā dotas no Latviešu Draugu biedrības. - Leipcigā, 1874. - 1. sēj.; 1875. - 2. sēj. - (2) 315.
- 349 F 1955,304; LTD. - 1928. - 1. sēj. - 2308; 2413; 2428; 2420; 2417; Tās 36753; F 2000,101.
- 350 Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zīģes sagādātas no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgavā, 1844. - 109.lpp.
- 351 LD 1533 + V.
- 352 Silīņa E. Latviešu dejas. - Rīga, 1939. - 51.-56. lpp.
- 353 F 1198,622.
- 354 F 1955,6472.
- 355 Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zīģes sagādātas no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgavā, 1844. - 44. lpp.
- 356 Ārons M. Mūsu tautas dziesmas. - Rīga, 1888. - 221. lpp.
- 357 F 398,82. ≈ F 1244,3018; 1935,5936.
- 358 F 1954,296; 1955,13197; Senkeviča B. Godi Vidus-Kursā. - Rīga, 1940. - 27., 28., 63., 68. lpp.
- 359 F 1954,296.
- 360 F 1694,546.
- 361 F 1715,398.
- 362 Silīņa E. Latviešu dejas. - Rīga, 1939. - 51. lpp.
- 363 Turpat, 53. lpp.

- 364 Rkr. - 1929. - 19. [sēj.] - 154.-156.lpp.
- 365 F 194,302; 387,681. ≈ F 498,417; 1198,2335; 1955,7791.
LD 1491; 1491,1 = 5 + V.
- 366 LD 1488.
- 367 LD 1490,1.
- 368 LD 1490,1.
- 368 LD. - 1894. - 1. sēj. - 194. lpp.
- 369 Tāz 36746.
- 370 F 1271,462.
- 371 LD 1538.
- 372 F 717,2268.
- 373 Buettner G.F. Latviešu ļaužu dziesmas un zīģes sagādātas
no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgava, 1844. - 138.lpp.
- 374 LD 1524.
- 375 LD 1530,1. ≈ LD 1530 + V.
- 376 F 353,727.
- 377 LD 1540.
- 378 LD 1531.
- 379 LD 1531,1.
- 380 LD 1531,2 + V.
- 381 LD 1558,2 un 1. ≈ LD 1559 + V.
- 382 IMM. - 1927. - 299. lpp.
- 383 Tāz 36741.
- 384 LD 1491,1 = 3; 1518 + V.
- 385 LD. - 1894. - 1. sēj. - 272.-275. lpp.
- 386 LD. - 1894. - 1. sēj. - 181.-194. lpp.; Bsk 33 - 34.
- 387 F 1969,276.

- 388 F 1995,575,
- 389 IMM. - 1927, - Nr. 11. - 302. lpp.
- 390 Siliga H., Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 56. lpp.
- 391 LD 1541.
- 392 LD 1558.
- 392a LD 1557,
- 393 Senkeviča B., Godi Vidus-Kursā, - Rīgā, 1939. - 145. lpp.
- 393a IMM. - 1930, - Nr. 5/6, - 486. lpp.
- 394 LD. - 3. sēj, 3. d. - 873, lpp.; Bsk 342,
- 395 Schrader O., Reallexion, I, - Bestattungsbräuche. - S. 4 - 5.
- 396 Ārons M. Mūsu tautas dziesmas, - Rīgā, 1888, - 26. lpp.
- 397 Памятники латышского народного творчества / Собр. и изд. Иваном Спрогисом. - Вильнюс, 1868. - С. 226.
- 398 Senkeviča B., Godi Vidus-Kursā, - Rīgā, 1939. - 150. lpp.
- 399 F 450,3a.
- 400 Senkeviča B., Godi Vidus-Kursā, - Rīgā, 1939. - 149. lpp.
- 401 LD 27736 ≈ LD 24139,
- 402 Senkeviča B., Godi Vidus-Kursā, - Rīgā, 1939. - 149. lpp.
- 403 LD 27735 + V.
- 404 LD 27737.
- 405 Senkeviča B., Godi Vidus-Kursā, - Rīgā, 1939. - 149. lpp.
- 406 Tdz 49616.
- 407 LD 27735,1; Senkeviča B., Godi Vidus-Kursā, - Rīgā, 1939. - 150. lpp.; F 804,7250.
- 408 Rinka J., Ošs J., Latvju tautas dejas. - Rīgā, 1936. - 4. burtn. - 11. lpp.
- 409 Buettner G.F., Latviešu ļaužu dziesmas un zīņes sagādātas

- no Latviešu Draugu biedrības. - Jelgava, 1844. - 157.lpp. ;
 Памятники латышского народного творчества /Собр. и изд. Ива-
 ном Спрогисом.- Вильнюс, 1868.-С.219.
- 410 F 935,24086.
- 411 LD 27732,2.
- 412 LD 27732 v.
- 413 LD 27732 v.
- 414 Jurjāns A. Rotaļu un dziedamo deju meldijas // Latvju tau-
 tas mūzikas materiāli.-Rīgā, 1912. - 4. grām. - 21. lpp.
- 415 Senkeviča B. Godi Vidus-Kursā. - Rīgā, 1939. - 151. lpp.
- 416 Turpat. - 152. lpp.
- 417 IMM. - 1938. - Nr. 7/8.-20. lpp.
- 418 Памятники латышского народного творчества / Собр. и изд. Ива-
 ном Спрогисом.-Вильнюс, 1868.-С.219.
- 419 Rinka J., Ošs J. Latvju tautas dejas. - Rīgā, 1936. -
 4. burtn. - 10.-11.lpp.
- 420 LD. - 1909.-3. sēj. 3.d. - 876. lpp.
- 421 Turpat. - 872. lpp.; LTT. - 1940.-147. lpp.
- 422 Janševskis J. Nīca. - 39. lpp.
- 423 LD. - 1909.-3. sēj., 3.d. - 871. lpp.
- 424 RKr. - 20. laid. - 89. lpp.; LTT. - 1940. - 147. lpp.
- 425 Jaunzems J. Blūka zārki // Senatne un Maksla. - Rīgā, 1939;
 2. sēj. - 49. lpp.; LTT. - 1940.-147. lpp.
- 426 RKr. - 1929. - 19./sēj./-121.-122.lpp.
- 427 F 121,122.
- 428 F 121,126.
- 429 Rinka J., Ošs J. Latvju tautas dejas.-Rīgā, 1936. - 4.
 burtn. - 11. lpp.; F 402,53; 1198,6536; 1954,1921, 1922.
- 430 Rinka J., Ošs J. Latvju tautas dejas.-Rīgā, 1936. - 4.
 burtn. 11.-12. lpp.

- Sūna H. Latviešu rotaļas un rotaļdejas. - [Rīgā], 1966. - 357.-361., 606. lpp.
- 432 Springis M. Miršana un bēres // Dienas Lapas etnogr. piel. - 1892. - 140. lpp.
- 433 F 1955,307.
- 434 F 1955,10922.
- 435 F 1955,7384.
- 436 Vitoliņš J. Bērnu dziesmu cikls. Bēru dziesmas. - Rīgā, 1971. - 288. lpp.
- 437 Siliņa E. Latviešu deja. - Rīgā, 1939. - 78. lpp.
- 438 F 74,586.
- 439 RKr. - 1929. - 19. [sēj.] - 160. lpp.
- 440 Turpat, 160.-168. lpp.; F 74, 569-598, 438,265; Sūna H. Latviešu rotaļas un rotaļdejas. - [Rīgā], 1966. - 401., 614. lpp.;
- 441 RKr. - 1929.- 19. [sēj.] - 160.-168.lpp.; Sūna H. Latviešu rotaļa un rotaļdejas. - [Rīgā], 1966. - 150., 205., 577., 586.lpp.; F 867,3963; 1705, 2207; 1955,256.
- 442 Jurjāns A. Rotaļu un dziedamo deju meldijas // Latvju tautas mūzikas materiāli. - Rīgā, 1912. - 4. grām. - 13., 20.-21., 38. lpp.
- 443 Sūna H. Latviešu rotaļas un rotaļdejas. - [Rīgā], 1966. - 360., 401., 606., 614. lpp.
- 444 Turpat. - 369., 608. lpp.
- 445 Siliņa E. Latviešu deja. - Rīgā, 1939. - 76. lpp.
- 446 Jurjāns A. Rotaļu un dziedamo deju meldijas // Latvju tautas mūzikas materiāli. - Rīgā, 1912. - 4. grām. - 16.-17., 45.-46. lpp.
- 447 Vitoliņš J. Bērnu dziesmu cikls. Bēru dziesmas. - Rīgā, 1971. - 287. lpp.
- 448 Ldz 6406.

- 449 Senkeviča B. Godi Vidus-Kursā. - Rīgā, 1939. - 139. lpp.
- 450 Springis M. Miršana un bēres // Dienas Lapas etnogr. piel.-
1892. - 140. lpp.
- 451 RKr. - 1929. - 19. [sēj.] - 162.-163. lpp.
- 452 Jurjāns A. Apdziedāšanās un citu dziesmu meldijas // Latvju
tautas mūzikas materiāli. - Rīgā, 1907. - 3.grām. - 76.lpp.
- 453 Vitoliņš J. Bērnu dziesmu cikls. Bēru dziesmas. - Rīgā,
1971. - 287., 288. lpp.
- 454 Вольтер Э.А. Материалы для этнографии латышского племени
Витебской губернии. - Спб.-Ч.І.-С.8-9.
- 455 F 74,569.-602. lpp.
- 456 IMM. - 1927. - Nr. 10. - 290.-302. lpp.
- 457 FBR. - 1939. - 19. sēj. - 204. lpp.
- 458 F 1965, 1957-1958.
- 459 LD 2692,6 + V; 2692,8.
- 460 Senkeviča B. Godi Vidus-Kursā. - Rīgā, 1939. - 139. lpp.
- 461 Springis M. Miršana un bēres // 'Dienas Lapas' etnogr.
piel. - 1892. - 139. lpp.
- 462 F 17,5467.
- 463 Silīņa E. Latviešu dejas. - Rīgā, 1939. - 81. lpp.
- 464 Pāvuliņa K. Bēres ļaudonā. - LR. - 2. sēj. - 39. lpp.
- 465 Krēslīņa J. Infantijas latviešu ticējumi par dzīvību un
nāvi // Dienas Lapas etnogr. piel. - 1891. - 26.-27.lpp.
- 466 LR. - 2. sēj. - 128. lpp.; Kornets F. Senlatviešu bērnu ie-
ražas // Sēta, daba, pasaule. - Rīgā, 1889. - 5. sēj. - 35.lpp.
- 467 Einhorn P. Historia lettica. Dorpat in Liefland // SRL. -
S. 597.
- 468 AE. - 1970. - 9. laid. - 45.lpp.;
- 469 Urtāns V. Etniskās atšķirības apbedīšanas tradīcijās un
kapu inventārā Latvijā 5.-6. gs. // AE.-1970.-9.laid.-68.lpp.

2. tabula

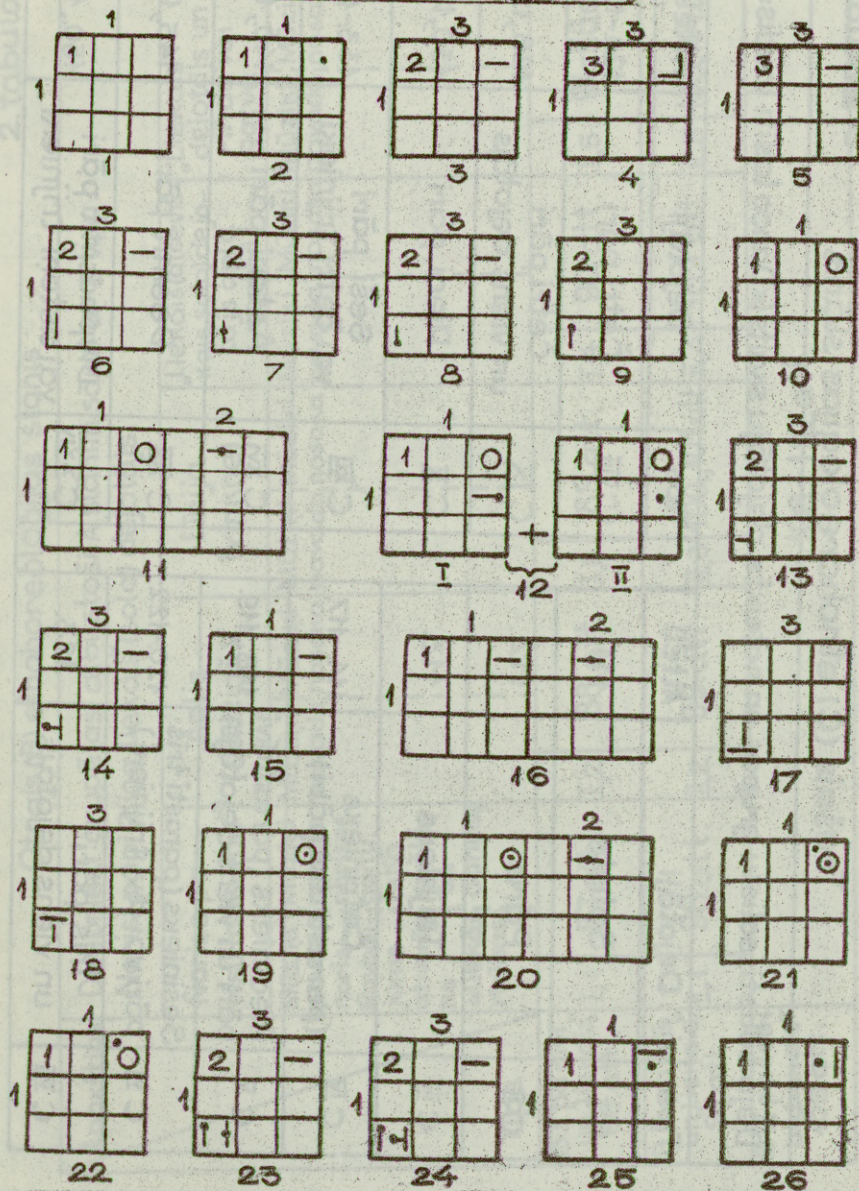
Otrais (B) etnoreoloģijas slānis

Apakštips		Dalībnieki grupējas atbilstoši A slānim, sākot ar II tipu. Norisj papildina „liekais” (solo) dejotājs.				
		Norise pa visu laukumu	Aplis (dārziņš)	Līnija (virkne)	Liekais (atsevišķais, solo) dejotājs apļa centrā	Liekais” dejotājs un riņķa vai gatve
Tīps	B I pa divi un „liekais” 86.att.	Mūziķi, Mūziķi pavada, nosaka norisi, norises pavadi-igaitu. Jums. I («Kā atkarīgi spēlēt, no „liekā” dance) rīcības!	Mūziķi, Mūziķi pavada, nosaka	Mūziķi, Mūziķi pavada, nosaka	Mūziķi, Mūziķi pavada, nosaka	Mūziķi, Mūziķi pavada, nosaka
	B II pa trīs un „liekais” 97.att.	I, 2 87.att.	I, 2 88.att.	I, 3 89.att.	I, 4 90.att.	I, 5 91-96.att.
B III pa četri un „liekais” 105.att.	II, 1 98.att.	II, 2 99.att.	II, 3 100, 101.att	II, 4 102.att.	II, 5 103, 104.att.	
106.-110.att.						

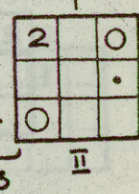
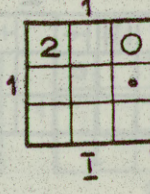
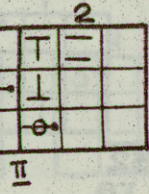
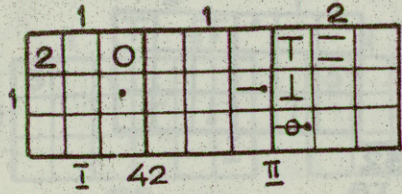
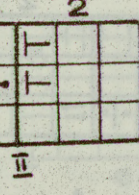
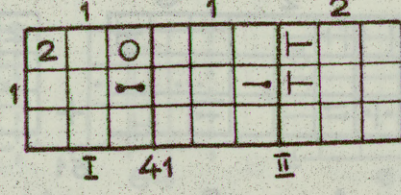
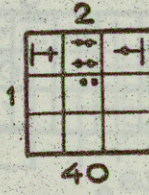
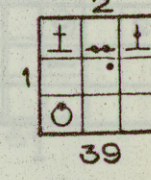
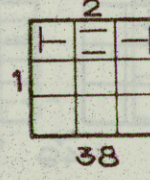
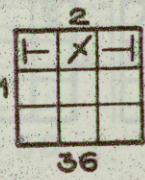
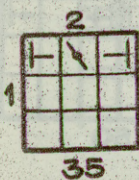
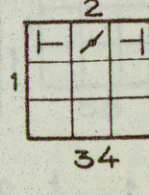
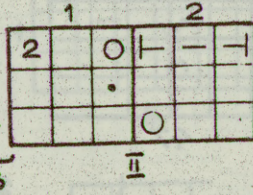
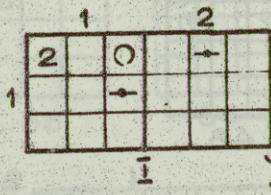
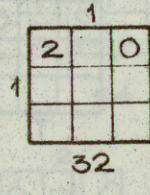
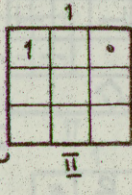
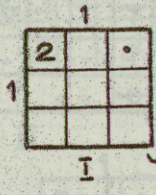
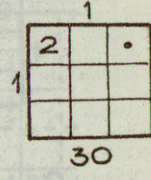
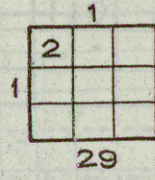
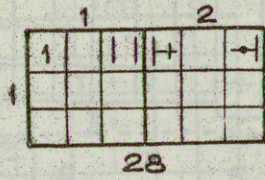
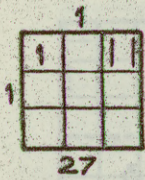
Trešais (C) etnohoreoloģijas slānis 3. tabula

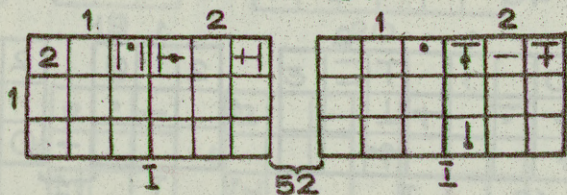
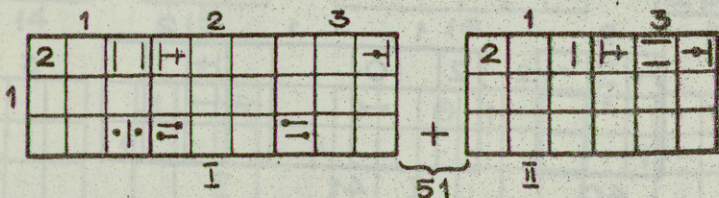
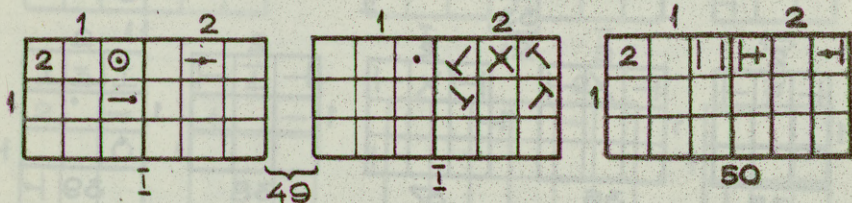
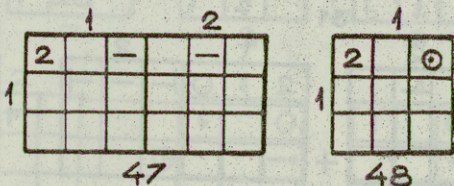
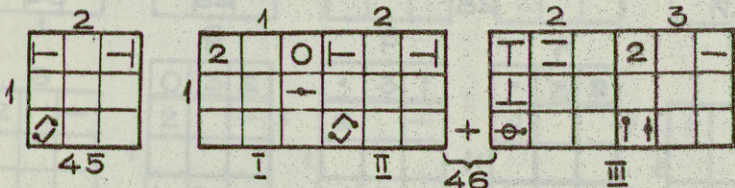
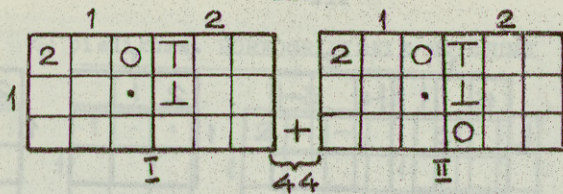
Dejo solisti, solistu grupas un noteikts dejotāju skaits («Danco lasīti laudis»)					
Tips	Dejotāji	Attēli	Tips	Dejotāji	Attēli
C I	Solists	111.	C VIII	Četri pāri	124.-127.
C II	Pāris	112.	C IX	Četri pāri un viens dejotājs	128, 129.
C III	Trijnieks	113.	C X	Pieci pāri	130, 131.
C IV	Četrinieks (parasti divi pāri)	114.-117.	C XII	Seši pāri vai četri trijnieki	133.-136.
C V	Piecinieks (parasti divi pāri un viens dejotājs)	118., 119.	C XVI	Astoni pāri	140, 141.
C VI	Sešinieks (parasti trīs pāri vai divi trijnieki)	120.-122.	C XX	Desmit pāri	145, 146.
C VII	Trīs pāri un viens dejotājs	123.	C XXIV	Divpadsmit pāri vai astoņi trijnieki	150, 151.

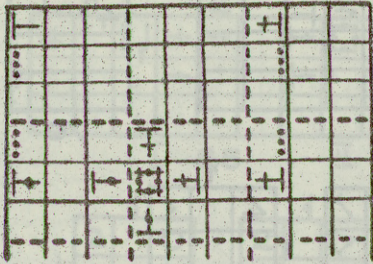
2. pielikums. HOREOGRAFISKIE NOTĒJUMI



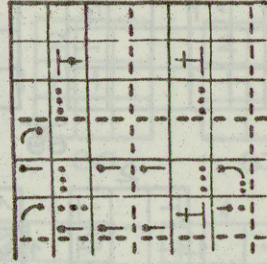
1.- 26.att.



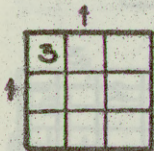




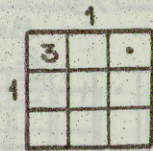
53



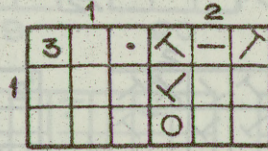
54



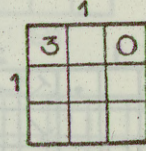
55



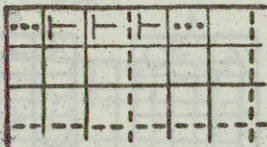
56



57



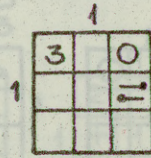
58



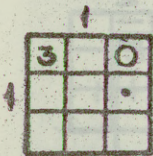
59



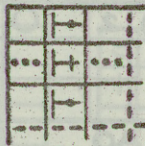
60



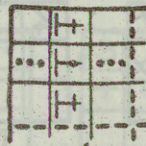
61



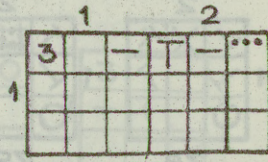
62



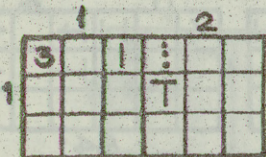
63



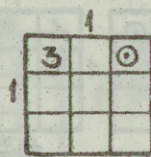
64



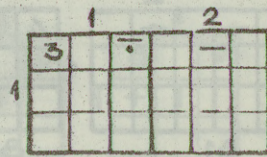
65



66

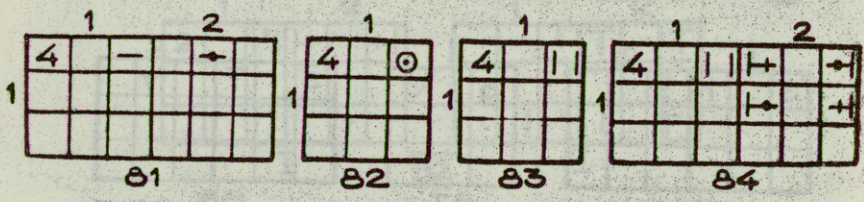
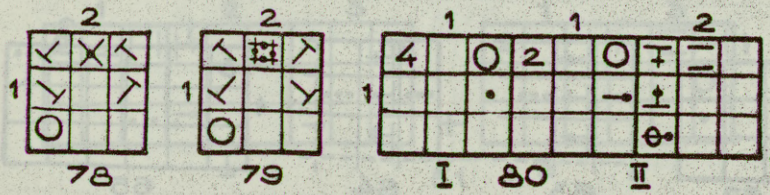
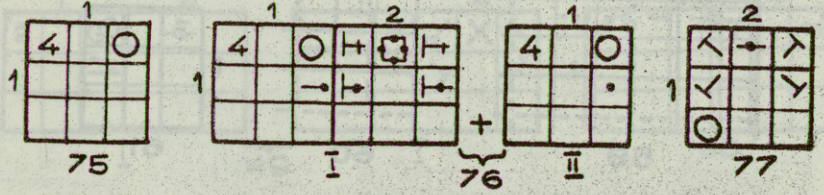
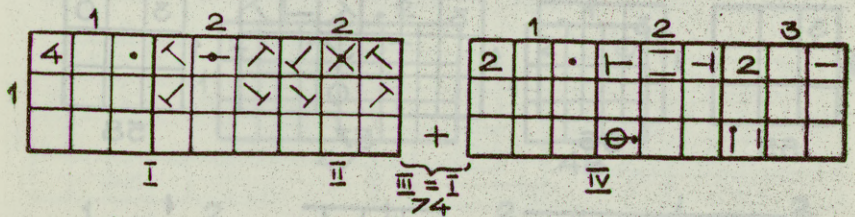
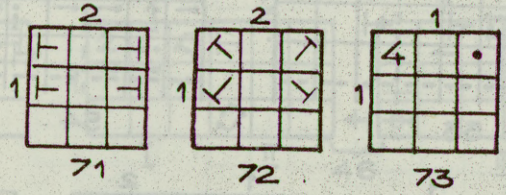
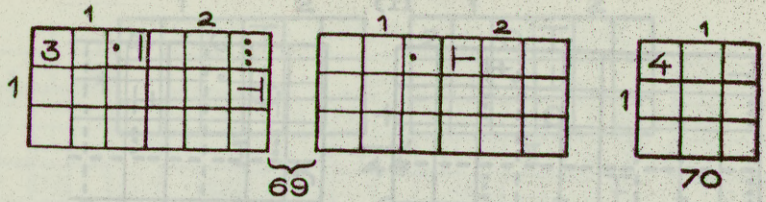


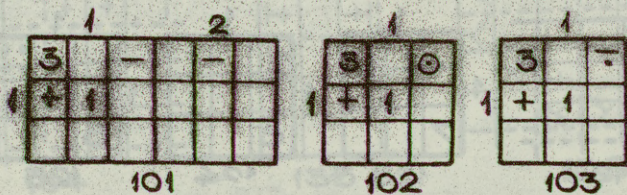
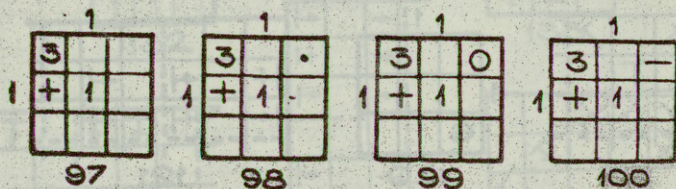
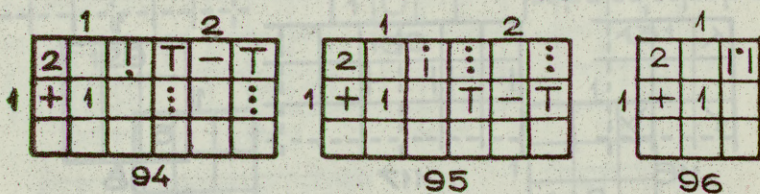
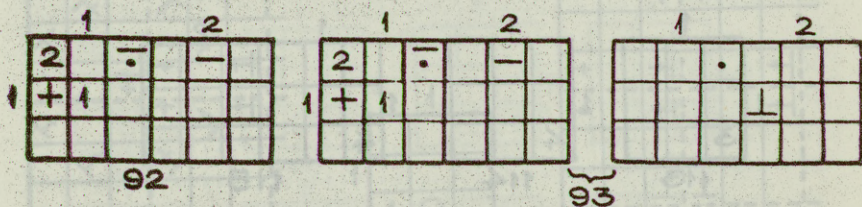
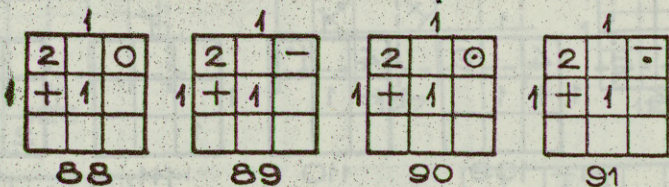
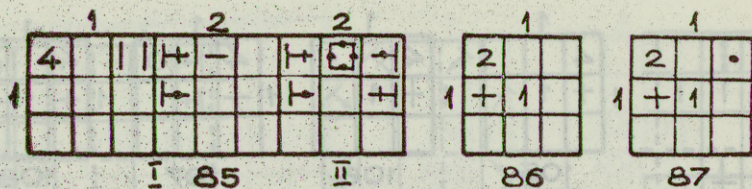
67

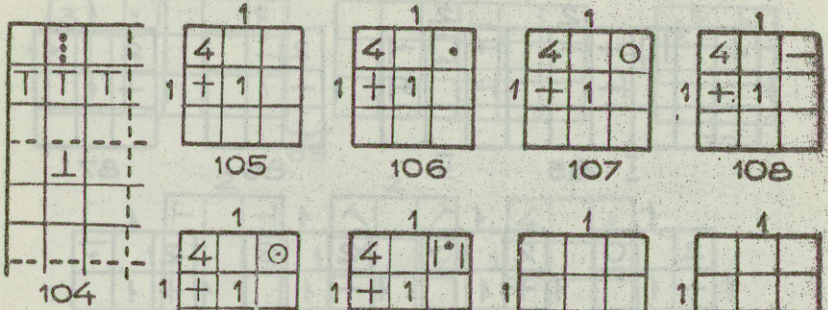


68

53. - 68.att.







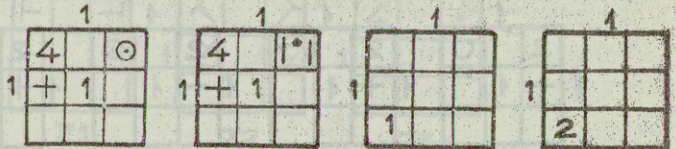
105

106

107

108

104

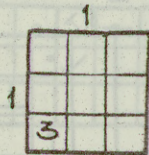


109

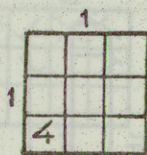
110

111

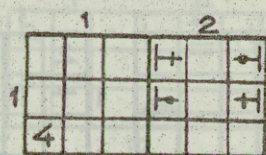
112



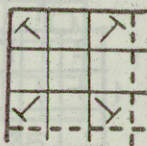
113



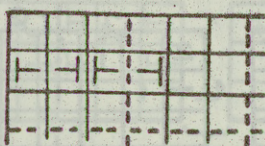
114



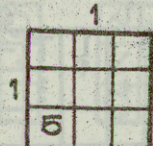
115



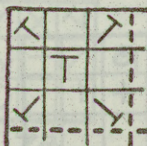
116



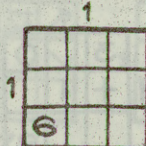
117



118



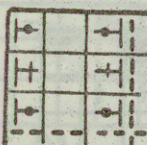
119



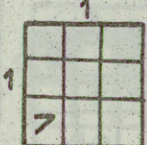
120



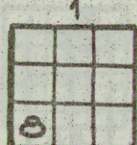
121



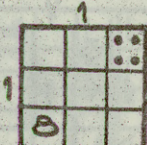
122



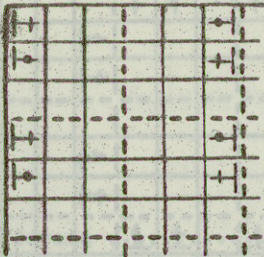
123



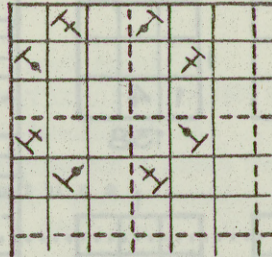
124



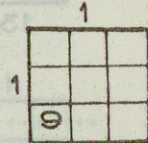
125



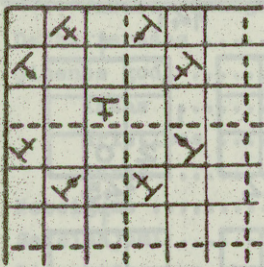
126



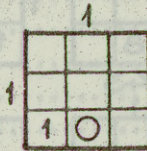
127



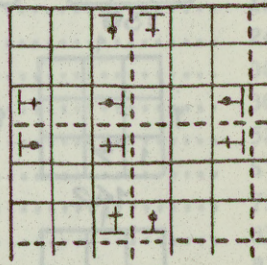
128



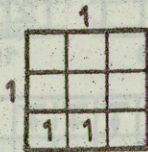
129



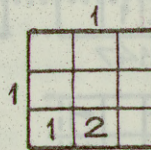
130



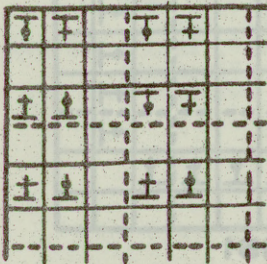
131



132



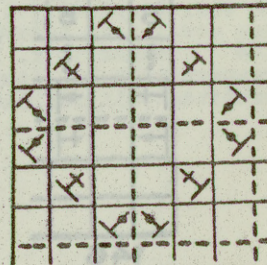
133



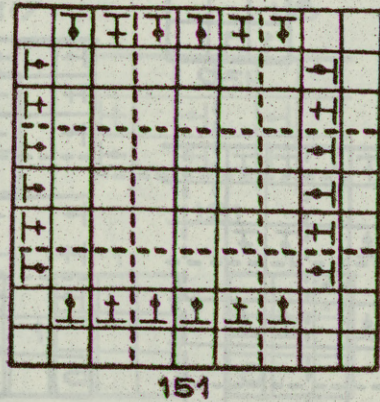
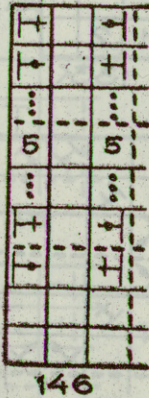
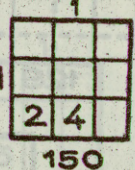
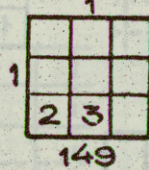
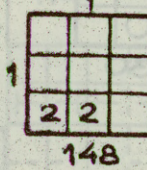
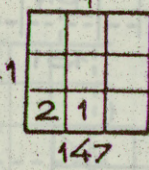
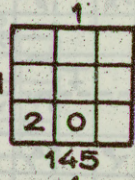
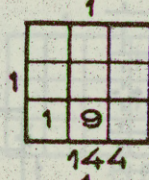
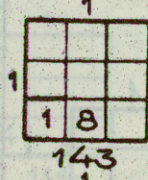
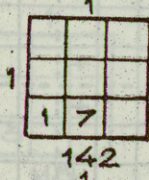
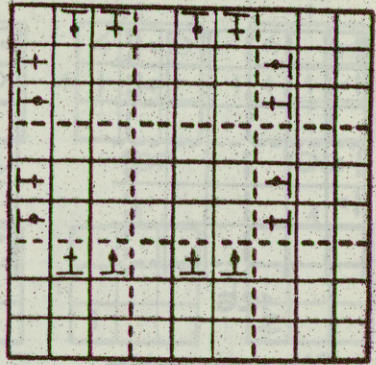
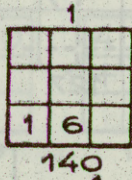
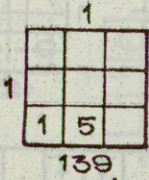
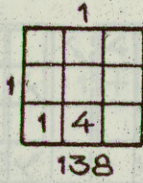
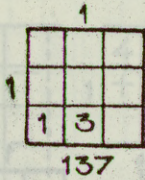
134



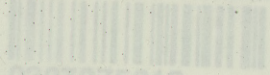
135



136



137. - 151. att.



0397075912

Latvijas Universitātes Pedagoģiskā fakultāte
Pedagoģiskā fakultāte
Pedagoģiskā fakultāte
(Latvijas Universitāte)

Saturs

Ievads	3
Gadskārtu ieražas	5
Ziemas cikls	5
Vasaras saulgrieži	18
Darba ieražas	24
Ģimenes godi	30
Kāzas	30
Kristības	52
Bēres	67
Nobeigums	79
Saišinjumi	81
Literatūras un avotu norādes	83
1. pielikums. Tabulas	107
2. pielikums. Horeogrāfiskie notājumi	110

Latvijas Universitāte

Redaktors I. Jansons. Makulāžas I. Jansons, Makulāžas
Oļģars redaktors N. Krišjāns. Tehniskā redaktore I. M.
Savija. Korektore M. Krišjāne. Korektore I. Jansona
+01.02. Pasaules kartes papīrs. Oļģars redaktors
7.50 lita. I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons
I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons
I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons
I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons
I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons
I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons. I. Jansons

Харий Суна
ЛАТЫШСКИЙ ОБРЯДОВЫЙ ХОРЕОГРАФИЧЕСКИЙ ФОЛЬКЛОР
(АН Латвийской ССР.
Институт языка и литературы им. А.Упита)
Издательство "Зинатне"
Рига 1989
На латышском языке

Harijs Sūna

LATVIEŠU IERĀŽU HOREOGRĀFISKĀ FOLKLORA

Redaktore I. Jansone. Maksliniece I. Jēgere. Makslinieciskais redaktors G. Krutojs. Tehniskā redaktore L. Mišviča. Korektore M. Klāmane. Parakstīta iespiešanai 4.01.89. Formāts 60x84/16. Ofseta papīrs. Ofsetpiedums. 7,50 lī. iespiedl.; 6,98 uzsk. iespiedl.; 7,10 uzsk. krāsu nov.; 6,72 izdevn. l. Metiens 900 eka. Pasūt. Nr.28 . Maksa 55 k. Izdevniecība "Zinātne", 226530 PDP Rīga Turgeņeva ielā 19. Iespiesta izdevniecības "Zinātne" Operatīvās poligrāfijas cehā 226050 Rīgā, Meistaru ielā 10.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA



0307075612

